

ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมการยอมรับผิดชอบ
ในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

สารนิพนธ์

ของ

พระจිරศักดิ์ บุญฤทธิ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว

กุมภาพันธ์ 2554

ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมการรับผิดชอบในการ
เรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

สารนิพนธ์
ของ
พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว
กุมภาพันธ์ 2554
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมการรับผิดชอบในการ
เรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

บทคัดย่อ

ของ

พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว

กุมภาพันธ์ 2554

พระจිරศักดิ์ บุญฤทธิ์. (2554). ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมการ
ความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. สารนิพนธ์ กศ.ม.
(จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์: รองศาสตราจารย์ ชูชีพ อ่อนโคกสูง.

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อสร้างโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อ
พัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และเปรียบเทียบความ
รับผิดชอบของนักเรียนก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยได้แก่ นักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดประดู่ (พ่วงอุทิศ) กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2552 ที่มี
ความรับผิดชอบในการเรียนน้อยถึงน้อยที่สุด จำนวน 12 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบ
ด้วยโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน
และแบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ได้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการ
เรียน
2. หลังการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความ
รับผิดชอบในการเรียน นักเรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนมากกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม
กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
ที่ระดับ .01

THE EFFECT OF GROUP ACTIVITY USING THE FOUR PATHS OF ACCOMPLISHMENT
ON THE BEHAVIOR IN LEARNING RESPONSIBILITY OF PRATHOMSUKSA 3
STUDENTS

AN ABSTRACT

BY

PHRA JEERASAK BOONYARITH

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Education degree in Guidance and Counseling Psychology
at Srinakharinwirot University

February 2011

Phra Jeerasak Boonyarith. (2011). *The Effect of Group Activity Using the Four Paths of Accomplishment on the Behavior in Learning Responsibility of Prathomsuksa 3 Students*. Master Project, M.ED. (Guidance and Counseling Psychology). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University.
Master Project Advisor: Assoc. Prof. Chucheeep Onkokesung.

This research aimed to produce the Group Activity programme using the Four Paths of Accomplishment to improve the learning responsibility behavior of the Prathom Suksa 3 students and to compare the learning responsibility of students before and after joining the programme. The sample of the study consisted of 12 Prathom Suksa 3 students of Wat Pradoo School (Puang-U-Thid) who possessed less or least learning responsibility and were studying in the academic year 2009. The tools used in the study were the Group Activity programme obtained by using the Principle of the Four Paths of Accomplishment to improve the learning responsibility and the learning responsibility behavior observation form.

The findings of the study were as follows:

1. The Group Activity programme was obtained by using the Principle of the Four Paths of Accomplishment to improve the learning responsibility behavior of the students.
2. After joining the Group Activity programme students had significantly more learning responsibility than activity programme by using the Principle of Four Paths of Accomplishment for improving before joining the programme at .01 level.

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจากบุคคลหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยความกรุณาอย่างสูงจาก รองศาสตราจารย์ชูชีพ อ่อนโคกสูง อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาเป็นอย่างยิ่ง จึงขอเจริญพรขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอเจริญพรขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.เรียม ศรีทอง รองศาสตราจารย์ ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ และอาจารย์ ดร.มณฑิรา จารุเพ็ง ที่ให้ความกรุณาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือสำหรับการวิจัยครั้งนี้

ความสำเร็จใดๆ ในการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยเจริญพรขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทุกท่านที่ให้การอบรมถวายความรู้และประสบการณ์ที่ดีและมีคุณค่ายิ่งแก่ผู้วิจัย

เจริญพรขอบพระคุณ อาจารย์ธัญยาภัทร องอาจอิทธิชัย ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประดู่(พวงอุทิศ) อาจารย์ระพีพรรณณ โคมแฝง ครูประจำชั้นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และอาจารย์อุษณีย์ กล้าประจัน ที่ให้ความร่วมมือและความสะดวกแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี ตลอดจนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดประดู่ (พวงอุทิศ) ทุกคน รวมไปถึงผู้ปกครองนักเรียนทุกท่านที่อนุญาตให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมหลังเวลาเลิกเรียนทุกวันที่มีกิจกรรม

ขอเจริญพรขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ และน้องๆ ร่วมห้องสาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว รวมไปถึงคณาจารย์ภายในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่านที่คอยช่วยเหลือ เป็นที่ปรึกษา เป็นกำลังใจ และคอยให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัยตลอดมา ในช่วงตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยได้เข้าศึกษาจนถึงทำงานวิจัย (พ.ศ. 2550 - 2554)

คุณค่าและประโยชน์ใดๆ ของสารนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาแด่คุณพระศรีรัตนไตร ที่เป็นที่พึ่งที่ระลึก คุณบิดา มารดาที่ให้ชีวิต ญาติพี่น้องทุกท่าน ที่ให้กำลังใจ บุรพจารย์ที่ให้การอบรมสั่งสอนและข้อคิดดีๆ เสมอมา และผู้ที่มีพระคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วม จนทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

พระจිරศักดิ์ บุญฤทธิ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทที่	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	2
ความสำคัญของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
สมมติฐานในการวิจัย.....	6
2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ.....	8
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ.....	8
ความหมายของความรับผิดชอบ.....	8
ลักษณะของความรับผิดชอบ.....	9
ประเภทของความรับผิดชอบ.....	11
ความสำคัญของความรับผิดชอบ.....	12
การปลูกฝังและพัฒนาความรับผิดชอบ.....	13
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ.....	15
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ.....	17
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม.....	19
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม.....	19
ความหมายของกิจกรรมกลุ่ม.....	19
จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่ม.....	20
ขนาดของกลุ่ม.....	22
ประโยชน์ของการใช้กิจกรรมกลุ่ม.....	23
เวลาในการใช้กิจกรรมกลุ่ม.....	24
ลำดับขั้นการเรียนรู้ตามวิธีกระบวนการกลุ่ม.....	24
เทคนิคของกิจกรรมกลุ่ม.....	27
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม.....	35

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม.....	39
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4.....	44
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท 4.....	44
ความหมายของหลักอิทธิบาท 4.....	44
ลักษณะของหลักอิทธิบาท 4.....	45
องค์ประกอบของหลักอิทธิบาท 4.....	46
ความสำคัญของหลักอิทธิบาท 4.....	54
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท 4.....	56
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท 4.....	58
3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	61
การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	61
ประชากร.....	61
กลุ่มตัวอย่าง.....	61
การสร้างเครื่องมือในการวิจัย.....	62
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	69
การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	71
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	73
สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	73
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	74
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	75
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	75
สมมติฐานในการวิจัย.....	75
วิธีดำเนินการวิจัย.....	75
สรุปผลการวิจัย.....	77

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 (ต่อ)	
อภิปรายผลการวิจัย.....	77
ข้อเสนอแนะ.....	81
บรรณานุกรม.....	83
ภาคผนวก.....	91
ภาคผนวก ก.....	92
ภาคผนวก ข.....	94
ภาคผนวก ค.....	105
ภาคผนวก ง.....	110
ภาคผนวก จ.....	187
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	191

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงแบบแผนการทดลอง.....	69
2 การเปรียบเทียบพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนเรียนของนักชั้นประถมศึกษาปีที่ 3.....	74
3 คะแนนหาค่าสถิติทดสอบสมมติฐาน.....	106
4 แสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของเครื่องมือ.....	188
5 แสดงค่าคุณภาพของแบบสังเกตพฤติกรรม.....	190

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แสดงขั้นตอนการสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการ สังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน.....	63
2 แสดงขั้นตอนการสร้างและการหาคุณภาพคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ ในการทดลอง.....	67

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ความรับผิดชอบ มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อเด็กและเยาวชนในวัยเรียนทุกคน เพราะการที่เด็กและเยาวชนจะประสบความสำเร็จในการเรียนนั้นจะต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ การเรียนของตนเป็นสำคัญ เพราะคนที่มีควมรับผิดชอบ ย่อมทำงานทุกอย่างตามเป้าหมายได้ทันเวลา พร้อมกันนั้นยังก่อให้เกิดความก้าวหน้าในการเรียนรวมถึงการได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่นอีกด้วย แต่ถ้าขาดความรับผิดชอบแล้วจะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ทันเวลา และยิ่งขาดความเชื่อถือจากคนอื่นด้วย จึงกล่าวได้ว่าความรับผิดชอบมีความสำคัญและควรปลูกฝังให้มีในตัวเด็กทุกคน ซึ่งคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2544: 3) ก็มีความเห็นในทำนองเดียวกันว่า ความรับผิดชอบทางการเรียนเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของบุคคลที่มีสำคัญ และจำเป็นต้องปลูกฝังให้เด็ก เพื่อให้เป็นนักเรียนที่ดีและพลเมืองดีของประเทศชาติต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าคนดีและคนเก่งซึ่งเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพสูงที่จะทำให้ประเทศชาติมั่นคงได้ต้องเคารพกฎหมาย ทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบสูง และรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน.2544:24) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ยังได้กำหนดให้มีการการพัฒนาเยาวชนไว้หลายด้าน ที่สำคัญด้านหนึ่งคือ ให้ความสำคัญต่อการปลูกฝังและพัฒนานักเรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนให้มากที่สุดเพื่อประสบความสำเร็จในการเรียน อาชีพการงานในอนาคตต่อไป

จากการสังเกตของผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอน และจากการสอบถามครูประจำชั้น ตลอดจนครูผู้สอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่าเด็กนักเรียนมีการขาดความรับผิดชอบในหลาย ๆ ด้านด้วยกัน ได้แก่ การเข้าเรียนไม่ตรงเวลา การนั่งงานอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนขึ้นมาทำขณะครูสอน ส่งงานไม่ทันภายในเวลาที่กำหนด ไม่นำอุปกรณ์การเรียนมาตามที่ได้รับมอบหมาย ขอบพูดคุยกันเวลาครูสอน การไม่ติดตามงานและแก้ไขงานให้ถูกต้อง พฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อเด็กนักเรียน ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน และทำให้เกิดปัญหาตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาต่อตนเอง คือเรียนไม่บรรลุผลสำเร็จตามที่มุ่งหวังเอาไว้ และยังเป็นปัญหาในครอบครัวอีกด้วย จึงควรปลูกฝังและสนับสนุนให้นักเรียนมีความรับผิดชอบสูงขึ้น ในฐานะพระภิกษุผู้วิจัยเห็นว่าหลักธรรมทางพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนได้ หลักธรรมที่มีความเหมาะสมในการพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ได้แก่หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย 1) ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) 2) วิริยะ (ความเพียรพยายามทำในสิ่งนั้น) 3) จิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น) 4) วิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น) เพราะเป็นธรรมะที่ทำให้ประสบความสำเร็จ กล่าวคือ ถ้าบุคคลใดมีฉันทะ มีความพยายาม ตั้งอยู่ใน

ความเพียร ประครองจิตตัวเองให้อยู่กับหน้าที่ มีความมุ่งมั่นเพื่อสิ่งที่ทำ เมื่อทำให้เต็มที่แล้ว บุคคลนั้นย่อมประสบผลสำเร็จ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539: 3.5/352)

พระธรรมปิฎก (ปอ. ปยุตฺโต) (2542 ข: 844) อธิบายถึง อธิธำมา 4 ว่ามีความสำคัญยิ่งในการศึกษาเล่าเรียน ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ เพราะอธิธำมา 4 จะทำให้ผู้ปฏิบัติมีความพอใจ มีความขยันขันแข็ง มีความเอาใจใส่ ใคร่ครวญในการเรียนอยู่เสมอ หากมีการปฏิบัติให้ครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ย่อมประสบความสำเร็จในการเรียนอย่างไม่เหลือวิสัย ในทางตรงกันข้ามถ้าไม่มีความพอใจ ใจไม่รักในการเรียนแล้ว ความเกียจคร้านก็ตามมา ความเอาใจใส่ก็ไม่มี ความคิดตรึกตรองก็ไม่เกิดขึ้นในสิ่งนั้นๆ แม้จะมีใครตักเตือนแนะนำสั่งสอนก็ไม่เชื่อฟัง ไม่ยอมทำตาม กลายเป็นคนหัวดี้อ ปรากฏแต่ความล้มเหลว ทำอะไรก็ไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้เป็นโทษของการขาดอธิธำมา 4 นั้นเอง

วิธีการพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนนั้น สามารถทำได้หลายวิธี เช่น ใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบ การให้คำปรึกษากลุ่มเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบ การใช้ตัวแบบเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบ และโปรแกรมการพัฒนาความรับผิดชอบอื่นๆ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนโดยใช้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอธิธำมา 4 เพื่อช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ที่จะพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน และมีความรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเอง ทั้งนี้เป็นเพราะโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสามารถใช้พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนได้ ดังที่กองศรี เชิญชม (2547:116) ใช้โปรแกรมการเตือนตนเองและโปรแกรมการชี้แนะด้วยวาจาปรับพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาวดี ศรีทอง (2543:65) ใช้โปรแกรมฝึกกิจกรรมเชิงจิตวิทยาเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาพลศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม และคณิงนิจ พุ่มพวง (2546:67) ใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ปรากฏว่า นักเรียนและนักศึกษามีความรับผิดชอบต่อการเรียนเพิ่มขึ้น

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงประสงค์จะพัฒนาความรับผิดชอบต่อการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอธิธำมา 4 เพื่อให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนเพิ่มมากขึ้น ต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อสร้างโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยอธิธำมา 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

2. เพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาความรับผิดชอบด้านอื่น ๆ ของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเกิดความรับผิดชอบให้มากขึ้นในทุก ๆ ด้าน อันจะส่งผลให้เขาประสบความสำเร็จในการเรียนและการประกอบอาชีพในอนาคต ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ประชากร

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนวัดประดู่ (พวงอุทิศ) ซึ่งมีความรับผิดชอบในการเรียนน้อยถึงน้อยที่สุด จำนวน 15 คน

กลุ่มตัวอย่าง

สุ่มอย่างง่ายจากประชากรที่สมัครใจเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คน

ตัวแปรที่วิจัย

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **พฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียน** หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงส่งงานตรงเวลา ได้แก่ การทำงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จเรียบร้อยทันเวลาและส่งตามเวลาที่กำหนด

ไม่ทำงานอื่นมาทำขณะครูสอน ได้แก่ พังครูสอน ทำกิจกรรมหรืองานที่ครูมอบหมาย ไม่ทำกิจกรรมหรืองานอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาที่เรียน

ไม่พูดคุยกันขณะครูสอน ได้แก่ พูดคุยกันเกี่ยวกับเรื่องที่ครูสอน ถามคำถามและตอบคำถามของครู ไม่พูดคุยกันนอกเหนือจากที่ครูสอน

การยอมรับและปรับปรุงแก้ไขงานส่วนที่ผิด ได้แก่ การนำงานที่ผิดมาแก้ไขให้ถูกต้องด้วยตนเอง

2. โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หมายถึง กิจกรรมที่สร้างขึ้นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ตามหลักอิทธิบาท 4 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่

1. จันทะ หมายถึง ความพอใจกับการเรียนหรืองานที่ได้รับมอบหมายตั้งใจฟังครูสอนด้วยความเอาใจใส่ ตั้งใจทำงานที่ครูมอบหมาย รู้จักสร้างแรงกระตุ้นให้ตนเองหรือมีกำลังใจ มีความพอใจและมีความสุขในสิ่งที่เรียน

2. วิริยะ หมายถึง นักเรียนมีความเพียรพยายาม มีความมานะบากบั่นที่จะทำหน้าที่ของตน คือ มีความเพียรพยายามมีความตั้งใจเรียน ไม่ว่าวิชาที่เรียนจะมีความยากแต่ก็ย่อท้อต่อสิ่งที่เรียน มีความทุ่มเททั้งกายและใจ

3. จิตตะ หมายถึง นักเรียนมีใจจดจ่อและเอาใจใส่อยู่กับการเรียนไม่ละทิ้ง มีใจตั้งมั่นในการเรียนของตน หรือที่เรียกว่า ไม่ละทิ้งการเรียนกลางครั้น ไม่เกิดความเบื่อหน่ายกลางครั้น มีจิตใจตั้งมั่นอยู่กับการเรียนของตนเองมากกว่าที่จะทำสิ่งอื่น

4. วิมังสา หมายถึง นักเรียนหมั่นตรวจสอบ พิจารณา ไตร่ตรองในการเรียนหรืองานที่ได้รับมอบหมาย เมื่อประสบปัญหาในการเรียนก็พิจารณา ไตร่ตรองถึงเหตุและผลของการเรียนนั้น พร้อมทั้งแก้ไขให้ปัญหานั้นหายไปด้วยความเรียบร้อยและรวดเร็วได้ด้วยตนเองหรือคำแนะนำของครู

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาความรับผิดชอบในการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ นักเรียนได้พัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของตนเองโดยใช้เทคนิคต่าง ๆ คือ เกม (Game) บทบาทสมมติ (Role Play) กรณีตัวอย่าง (Case) สถานการณ์จำลอง ดังนี้ คือ

1. เกม (Game) เป็นวิธีการที่มีสถานการณ์สมมติขึ้น ให้ผู้เรียนลงเล่นด้วยตนเองภายใต้ข้อตกลงหรือกติกาอันจะมีผลออกมาในรูปของการแพ้ชนะ ให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ความรู้สึก นึกคิดและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานด้วย

2. บทบาทสมมติ (Role - playing) มีสถานการณ์สมมติเช่นเดียวกับเกม แต่มีการกำหนดบทบาทของผู้เรียนในสถานการณ์ที่สมมติ โดยอาศัยบุคลิกภาพ ประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิดของตนเองเป็นหลัก ดังนั้นวิธีการนี้จึงมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาวิเคราะห์ถึงความรู้สึกและพฤติกรรมของตนอย่างลึกซึ้ง

3. กรณีตัวอย่าง (Case) นำเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริง มาดัดแปลงและใช้เป็นตัวอย่างในการให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิเคราะห์และอภิปรายกันเพื่อสร้างความเข้าใจ และฝึกฝนหนทางแก้ไข การอภิปรายจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน รวมทั้งนำเอากรณีต่าง ๆ ซึ่งคล้ายกับชีวิตจริงมาใช้จะช่วยให้การเรียนรู้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง

4. สถานการณ์จำลอง (Simulation) คือ การจำลองสถานการณ์จริงหรือสร้างสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง แล้วให้ผู้เรียนลงไปอยู่ในสถานการณ์นั้นและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน วิธีการจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทดลองพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งในสถานการณ์จริงผู้เรียนอาจจะไม่แสดงออก เพราะอาจเป็นการเสี่ยงต่อผลที่จะได้รับจนเกินไป

กิจกรรมกลุ่มแต่ละกิจกรรมประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นนำ (ฉันทะ)

ผู้นำกลุ่มกล่าวนำเข้าสู่เนื้อหา

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม (วิริยะ จิตตะ)

ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ หรือทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเกี่ยวกับความรับผิดชอบในการเรียนและหน้าที่ของตนเอง

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย (วิมังสา)

ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนได้ร่วมกันวิเคราะห์ และสรุปจากกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติและอภิปรายร่วมกัน เพื่อให้นักเรียนเกิดการพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของตนเอง

ขั้นที่ 4 ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (วิมังสา)

ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนรวบรวมแนวคิดที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่ม มาสรุปเป็นหลักการของตัวเอง และนำหลักการนั้นมาใช้เพื่อให้เกิดการพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของตนเอง

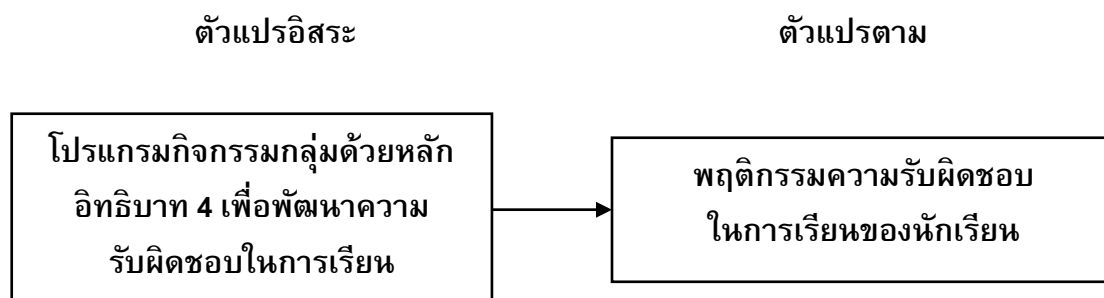
ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล

ผู้นำกลุ่มและนักเรียนร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้ของตน และจากกลุ่ม โดยการร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม

3. นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 3 โรงเรียนวัดประดู่ (พ่วงอุทิศ) กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2552

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

สมมติฐานในการวิจัย

ความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนมากกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรม

บทที่ 2

เอกสารที่เกี่ยวข้องในการวิจัย

การศึกษาผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบในการเรียน กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อการเรียนด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อประกอบการวิจัย โดยแบ่งเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความรับผิดชอบ

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

ความหมายของความรับผิดชอบ

ลักษณะของความรับผิดชอบ

ประเภทของความรับผิดชอบ

ความสำคัญของความรับผิดชอบ

การปลูกฝังและพัฒนาความรับผิดชอบ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่ม

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม

ความหมายของกิจกรรมกลุ่ม

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่ม

ขนาดของกลุ่ม

ประโยชน์ของการใช้กิจกรรมกลุ่ม

เวลาในการใช้กิจกรรมกลุ่ม

ลำดับขั้นการเรียนรู้ตามวัฏจักรกระบวนการกลุ่ม

เทคนิคของกิจกรรมกลุ่ม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท 4

ความหมายของหลักอิทธิบาท 4

ลักษณะของหลักอิทธิบาท 4

องค์ประกอบของหลักอิทธิบาท 4

ความสำคัญของหลักอิทธิบาท 4

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท 4
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท 4

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความรับผิดชอบ

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความรับผิดชอบ

1.1.1 ความหมายของความรับผิดชอบ

พุทธทาสภิกขุ (2521: 376 - 377) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ คือการยอมรับรู้ แล้วกระทำตอบสนองด้วยความสมัครใจต่อสิ่งที่ต้องกระทำในฐานะที่เป็นหน้าที่ของตน ไม่ใช่เพียงแค่อคิดหรือรับอยู่ในใจ

พระเมธีธรรมาภรณ์ (2533: 59 - 67) กล่าวถึงความรับผิดชอบว่า เกิดจากความสำนึก คือ มีความตระหนักรู้ในหน้าที่และคิดจะทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ด้วยความเต็มใจ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544: 11-12) ได้กล่าวไว้ว่า ความรับผิดชอบหมายถึง การแสดงออกถึงความมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของนักเรียน ทั้งในส่วนที่ศึกษาเล่าเรียน ในสถานศึกษา และนอกสถานศึกษาซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมดังต่อไปนี้

1. เอาใจใส่และเพียรพยายามในการทำงาน
2. ยอมรับในการกระทำของตนเอง
3. ช่วยเหลืองานส่วนรวมด้วยความเต็มใจ
4. รู้จักหน้าที่และทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
5. ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และรักษาสีทธิของตนเอง
6. ตรงต่อเวลา
7. เคารพต่อระเบียบ กฎเกณฑ์
8. ดูแลรักษาส่วนรวมเสมือนเป็นของตน
9. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

ราชบัณฑิตยสถาน (2542: 944) ได้ให้ความหมายความรับผิดชอบว่า หมายถึง ยอมรับผลทั้งที่ดีและไม่ดีในกิจการที่ตนได้ทำลงไปหรืออยู่ในความดูแลของตน

กรมวิชาการ (2542: 8) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า หมายถึง ความสนใจ ความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายาม ละเอียดรอบคอบเพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย ยอมรับผลการกระทำของตนทั้งในด้านที่เป็นผลดี และผลเสีย ทั้งพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

หน่วยศึกษานิเทศก์ (2526: 62) ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า หมายถึง การมีความมุ่งหมาย ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่การงานให้บรรลุความสำเร็จตามความมุ่งหมาย ยอมรับผลการกระทำนั้น และพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจำแนกความรับผิดชอบ

ไว้เป็น 4 ด้าน คือ ความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน ความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ความรับผิดชอบต่อครอบครัว และความรับผิดชอบต่อสังคม

ก่อ สวัสดิ์พานิช (2519: 54) กล่าวว่าความรับผิดชอบ หมายถึง การควบคุมตนเองให้ปฏิบัติหน้าที่ได้ผลสมบูรณ์ ทั้งนี้รวมไปถึงการควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้ถูกต้องตามเกณฑ์ด้วย คนที่มีความรับผิดชอบย่อมเป็นที่น่าเชื่อถือของคน คุณสมบัติด้านความรับผิดชอบจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้เกิดความสัมพันธอันดีของมนุษย์

จำเนียร ช่วงโชติ และคนอื่นๆ (2521: 5) อธิบายความหมายของความรับผิดชอบต่อว่า หมายถึง ลักษณะนิสัยทัศนคติของบุคคล ซึ่งเป็นเครื่องผลักดันให้ปฏิบัติตามระเบียบเคารพสิทธิของผู้อื่น ทำตามหน้าที่ของตนและมีความซื่อสัตย์สุจริต

ภิญโญ สาร. (2519: 1) อธิบายว่า ความรับผิดชอบต่อ หมายถึง อำนาจชนิดหนึ่งในจิตใจของคนซึ่งสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ บุคคลบางคนเกิดความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะกระทำการใดตรงกันข้ามกับทำนองครองธรรมหรือหลักปฏิบัติขององค์การของตนหรือมีโอกาสโง่งอยากโง่งแต่ไม่โง่ง บุคคลนั้นคือคนที่เรียกได้ว่า มีความรู้สึกรับผิดชอบ

พอบคิน (Popkin.1987: 150) กล่าวว่า ความรับผิดชอบต่อเป็นกระบวนการเลือกทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งและยอมรับผลที่เกิดขึ้น

กลาสเซอร์ (Glasser.1965: 13) ได้ให้นิยามความหมายของความรับผิดชอบต่อไว้ คือ การที่บุคคลมีความสามารถตอบสนองความต้องการของตนเอง โดยไม่ขัดขวางต่อสิทธิและความต้องการของบุคคลอื่น

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าความรับผิดชอบต่อ คือ ความตั้งใจเอาใจใส่ในการเรียนและการปฏิบัติหน้าที่ ตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความมานะพยายามด้วยความเอาใจใส่เพื่อให้งานนั้นสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหมายเอาไว้ และทำให้เสร็จทันเวลาตามที่นัดหมายเอาไว้ พร้อมทั้งยอมรับในผลงานของตนเองทั้งที่ดีและไม่ดี และนำมาแก้ไขเพื่อให้งานนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.1.2 ลักษณะของความรับผิดชอบต่อ

พระเมธีธรรมาภรณ์ (2533: 59 - 67) กล่าวถึงลักษณะของผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อว่า มีลักษณะ 3 ประการ คือ 1) ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ ไม่บกพร่องต่อหน้าที่ 2) ไม่ละทิ้งหน้าที่ 3) ไม่ทุจริตต่อหน้าที่

กรมการศาสนา (2536: 42-43) บุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อประกอบด้วย ลักษณะดังต่อไปนี้

1. ซื่อตรงต่อหน้าที่
2. สำนักรู้สึกรับผิดชอบต่อภาวะและฐานะของตน
3. รู้จักวางแผนและทำงานอย่างมีระบบ
4. มุ่งมั่นในวิชาความรู้และความสามารถปฏิบัติหน้าที่การงานทุกประการ

5. ยอมรับผลสำเร็จและความล้มเหลวแห่งการกระทำในการปฏิบัติงานที่
ทุกอย่าง
6. พยายามปรับปรุงแก้ไขหน้าที่การงานที่บกพร่องให้สมบูรณ์
7. พยายามปฏิบัติงานในหน้าที่ให้สำเร็จเรียบร้อย รวดเร็ว ด้วยความเต็ม
ใจและจริงใจ

กรมสามัญศึกษา (2529: 3) ได้ให้ความสำคัญแก่คุณลักษณะของควม
รับผิดชอบด้านการเรียน และได้กำหนดไว้เป็นเป้าหมายสำคัญข้อหนึ่งในการพัฒนาการศึกษาโดย
ระบุขอบข่ายพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบของเด็กนักเรียนไว้ว่า จะต้องเป็นผู้ที่เอาใจใส่
ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์ มีวินัยใน
ตนเอง มีอารมณ์หนักแน่นเมื่อเผชิญกับอุปสรรค รู้จักหน้าที่ ปฏิบัติตามหน้าที่อย่างเคร่งครัด
มีความเพียรพยายามและละเอียดรอบคอบในการศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้ผลการเรียนดีขึ้นเรื่อย ๆ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540: 69) ได้กล่าวถึงลักษณะ
ความรับผิดชอบของนักเรียนว่าดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อการเล่าเรียน หมายถึง การที่นักเรียนนักศึกษาตั้งใจ
ศึกษาเล่าเรียนจนประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวังด้วยความขยันหมั่นเพียร อดทน และส่งงานที่
ได้รับมอบหมายทันกำหนดเวลา
2. ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมใน
กิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา ไม่ทะเลาะวิวาทกับโรงเรียนอื่น รักษาชื่อเสียงของโรงเรียนและให้
ความร่วมมือกับโรงเรียนอย่างเต็มที่
3. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง การที่นักเรียนมีความตั้งใจ
ช่วยเหลืองานต่าง ๆ ภายในบ้านเพื่อแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกันตามความสามารถของตนเอง และ
รู้จักแสดงความคิดเห็นปฏิบัติตนเพื่อความสุขและชื่อเสียงของครอบครัว
4. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม
ต่าง ๆ ของชุมชนและสังคม บำเพ็ญประโยชน์และสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชนอย่างเต็มที่ ช่วย
สอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นภัยต่อสังคมและประเทศชาติ นำความรู้ความสามารถไปช่วย
แก้ปัญหาของสังคม

ชม ภูมิภาค (2525: 128) กล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบว่า
จะต้องเอาใจใส่ต่องาน รอบคอบ ละเอียดถี่ถ้วนปฏิบัติตามเกณฑ์

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าลักษณะความรับผิดชอบ คือ มีความซื่อตรงต่อ
หน้าที่ มีความสำนึกรู้สึกรับผิดชอบต่อภาวะและฐานะของตน รู้จักวางแผนและทำงานอย่างมีระบบ
มีความมุ่งมั่นในวิชาความรู้และความสามารถปฏิบัติหน้าที่การงานทุกประการ ต้องยอมรับผลสำเร็จ
และความล้มเหลวแห่งการกระทำในการปฏิบัติงานที่ทุกอย่าง ปรับปรุงแก้ไขหน้าที่การงานที่
บกพร่องให้สมบูรณ์ และพยายามปฏิบัติงานในหน้าที่ให้สำเร็จเรียบร้อย รวดเร็ว ด้วยความเต็มใจ
และจริงใจ

1.1.3 ประเภทของความรับผิดชอบ

กรมการศาสนา (2525: 1) ร่วมกับคณะกรรมการจัดทำคู่มือการปลูกฝังค่านิยมของกลุ่มผู้บริหาร กลุ่มสื่อสารมวลชน กลุ่มสมาคมมูลนิธิ และกลุ่มพัฒนากำลังคน โดยได้แบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรู้จักสำนึกในหน้าที่และบทบาทของตนเอง โดยปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงด้วยความสามารถของตนเอง มีการวางแผนในการทำงาน เข้าใจแผนงาน และปฏิบัติตามแผนงานจนงานสำเร็จตามจุดประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมกันนั้นต้องยอมรับในผลกระทบของตนและยินดีหาวิธีแก้ไขถ้าหากมีข้อบกพร่องและทำงานให้เสร็จทันตามเวลาที่กำหนด

2. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง รู้จักตระหนักถึงหน้าที่ของตนในครอบครัว ปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบทบาทเพื่อความผาสุกของครอบครัว ร่วมกิจกรรมของครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีความสุขความเจริญ

3. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อสังคม และปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสม และสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมส่วนรวม รู้จักเสียสละหน้าที่ส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ปฏิบัติตนตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม

หน่วยศึกษานิเทศก์ (2526: 62 - 69) ได้แบ่งประเภทของความรับผิดชอบออกเป็น 4 ด้าน ด้วยกัน คือ

1. ความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน หมายถึง การที่นักเรียนศึกษาเล่าเรียนจนประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ด้วยความขยันหมั่นเพียร อดทน เข้าห้องเรียนและส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงตามเวลาที่นัดหมาย เมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจในบทเรียน ก็พยายามศึกษาค้นคว้า ชักถามอาจารย์ให้เข้าใจ เมื่อทำแบบฝึกหัดผิดก็ยอมรับว่าผิด แล้วพยายามแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องด้วยตนเองอยู่เสมอ มีผลการเรียนผ่านทุกวิชาในทุกภาคเรียน

2. ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา รักษาผลประโยชน์ เกียรติยศชื่อเสียงของสถานศึกษา ช่วยกันรักษาความสะอาดของสถานศึกษา ไม่ขีดเขียนฝาผนังห้องเรียน ห้องน้ำ แต่งเครื่องแบบนักเรียนเรียบร้อย ไม่ทะเลาะวิวาทกับนักเรียนโรงเรียนอื่น คอยตักเตือนเพื่อนที่จะหลงผิดอันทำให้โรงเรียนเสียชื่อเสียง เมื่อโรงเรียนต้องการความร่วมมือหรือความช่วยเหลือ ก็เต็มใจให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนตามความสนใจ และความสามารถของตนเพื่อสร้างชื่อเสียงให้แก่โรงเรียน เช่น เป็นนักกีฬา แต่คำขวัญ เรียงความ และอื่นๆ

3. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง การที่นักเรียนตั้งใจช่วยเหลืองานต่าง ๆ ภายในบ้านเพื่อแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกันตามความสามารถของตน และรู้จักแสดงความคิดเห็น และปฏิบัติตนเพื่อความสุขและชื่อเสียงของครอบครัว ช่วยแก้ปัญหาการที่สมาชิกไม่เข้าใจกัน ช่วยครอบครัวประหยัดไฟฟ้า น้ำ อาหาร สิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน และอื่นๆ

4. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและสังคม บำเพ็ญประโยชน์และสร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชนและสังคมอย่างเต็มความสามารถ ช่วยสอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่จะเป็นภัยต่อสังคม ให้ความรู้ ความสนุก เพลิดเพลินแก่ประชาชนตามความสามารถของตน ช่วยคิดและแก้ปัญหาต่างๆ ของสังคม

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าองค์ประกอบของความรับผิดชอบประกอบด้วย 1) ความรับผิดชอบต่อตนเอง คือ การรู้จักหน้าที่และการทำหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมาย ไม่ว่าจะเป็น รับผิดชอบต่อการเรียน ตั้งใจเรียนหนังสือ เป็นต้น 2) รับผิดชอบต่อครอบครัว คือ ช่วยเหลืองานต่างๆ ภายในบ้านตามที่ได้รับมอบหมายตามสมควรแก่หน้าที่และบทบาทของตน 3) ความรับผิดชอบต่อสังคม คือ การที่นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสถาบันของตนเอง ช่วยเหลืองานสร้างชื่อเสียงให้แก่โรงเรียน และรักษาชื่อเสียงแก่โรงเรียน รวมไปถึงการให้ความร่วมมือกับชุมชนที่ตนอยู่อาศัย ช่วยสอดส่องดูแลความปลอดภัยและช่วยกันรักษาความสะอาดในชุมชน

1.1.4 ความสำคัญของความรับผิดชอบ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2540: 17) กล่าวว่าความรับผิดชอบนี้มีประเด็นสำคัญ คือ จะต้องระวังตั้งใจใช้กำลังเพื่อสร้างประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว ให้ได้ทั้งประโยชน์ตน ทั้งประโยชน์ส่วนรวม พร้อมกันนั้นก็ต้องคอยป้องกันแก้ไขอยู่ตลอดเวลา มิให้ความเสียหายเกิดขึ้น และที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างเสริมกำลังให้มั่นคงหนักแน่นและทวีขึ้น ซึ่งมีทางทำได้หลายทาง ทางที่เหมาะสมอย่างหนึ่งก็คือพยายามทำประโยชน์เสียสละเพื่อผู้อื่นและส่วนรวมให้มากขึ้น การปฏิบัติงานด้วยความเสียสละนั้น ยิ่งกระทำมากเท่าใด จะช่วยให้เกิดความสามารถและความเชี่ยวชาญมากขึ้นเท่านั้น ทั้งเมื่อเคยชินกับการประพฤติปฏิบัติความดีแล้ว ก็สามารถป้องกันความชั่วและความเสื่อมเสียได้อย่างดีที่สุดในที่สุดด้วย

กรมวิชาการ (2545: 116) กล่าวว่า การรู้จักปกครองตนเองให้เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นพื้นฐานของคนที่ทำให้การทำงานสำเร็จได้ หน่วยงานใด ชุมชนใด สังคมใด ประเทศใดก็ตามที่ประชาชนเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสูง หน่วยงานนั้น ชุมชนนั้น สังคมนั้น ประเทศนั้นย่อมเจริญก้าวหน้า การจัดการศึกษาในโรงเรียนจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบของนักเรียนเป็นอันดับแรก

กระทรวงศึกษาธิการ (2540: 24) ได้ศึกษาศักยภาพของไทยในยุคโลกาภิวัตน์ได้เล็งเห็นความสำคัญของความรับผิดชอบ และจำเป็นที่ต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวเด็กเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่สอดคล้องกับความมุ่งหวังของสังคมไว้ 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต 2) ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการ

ทำงาน และ 3) ลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเฉพาะในด้านลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบด้วยประเด็นย่อยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญได้แก่ การควบคุมตนเองได้ มีความรับผิดชอบ มีวินัยในตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา

กรมการศาสนา (2525: 2) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ เป็นคุณลักษณะของคนไทยอย่างหนึ่งที่ต้องปลูกฝังให้กับคนไทยสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม ประเทศชาติที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะความรับผิดชอบเป็นลักษณะของความเป็นพลเมืองดีเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้สังคมเป็นระเบียบและสงบสุข

ทองคุณ หงส์พันธ์ (2535: 122) ได้กล่าวถึงผลดีอันเกิดจากความรับผิดชอบต่อสังคมว่า ได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจจากผู้อื่น การงานสำเร็จเรียบร้อยได้ผลดี เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะได้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องครบถ้วน เกิดความมั่นใจในสังคมและชาติ สังคมและชาติสามารถพัฒนาไปสู่ความเจริญได้รวดเร็ว มีความสะดวกสบายร่มเย็นเป็นสุขเกิดขึ้นในสังคมและชาติ

เพ็ญแข ประจวบจักษ์ (2527: 41) กล่าวว่าความรับผิดชอบนั้นหากได้มีการปลูกฝังให้เกิดมีในสังคมแล้วจะเป็นการช่วยทั้งบุคคลและสังคม เพราะคุณลักษณะนี้จะช่วยบุคคลอยู่ในสังคมได้ ถึงแม้ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม ในขณะที่เดียวกันในสังคมหากมีประชากรส่วนใหญ่นี้เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ สังคมย่อมมีความเจริญและมีความเป็นปึกแผ่น

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าความสำคัญของความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากที่ทุกคนจะต้องมี เพราะการขาดความรับผิดชอบทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ไม่นับสังคมใดก็ตาม หากในสังคมมีความรับผิดชอบแล้วปัญหาต่างๆ ก็จะลดน้อยลง สังคมก็จะมี ความเจริญก้าวหน้าและเกิดความสงบสุขในสังคม เพราะฉะนั้นจึงควรมีการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อเยาวชนตั้งแต่ยังเด็กเพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมต่อไป

1.1.5 การปลูกฝังและพัฒนาความรับผิดชอบ

กิ่งแก้ว อรรถากร (2524: 15 - 19) กล่าวว่าความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมตั้งแต่วัยเด็กและจะพัฒนาไปเรื่อยๆ จนถึงวันรุ่น ผู้ใหญ่จึงต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็กแนะนำและส่งเสริมในสิ่งที่ถูกที่ควรให้เขาได้รู้จักแก้ปัญหาและค่อยๆ ปลูกฝังความรับผิดชอบต่อเขา เพราะนอกเหนือจากการมีวินัยและความรับผิดชอบต่อตามธรรมชาติ อันอาจเกิดขึ้นได้เองแล้ว เด็กยังเรียนรู้วินัยและความรับผิดชอบจากวัฒนธรรม โดยอาศัยการสั่งฝึกปรือจากบุคคลแวดล้อม ลักษณะเช่นนี้เป็นกฎธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543: 20 - 21) กล่าวว่าการพัฒนาจริยธรรมความรับผิดชอบต่อสังคมควรพัฒนาให้ครบถ้วนทั้งทางร่างกายและจิตใจ กล่าวคือ การพัฒนาความรู้ ความคิดและสติปัญญา การปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมให้เอื้อต่อการพัฒนาตนเองประเทศชาติ และการสร้างมาตรฐานจริยธรรมความรับผิดชอบต่อชีวิตของผู้เรียนด้วย

ประดม จันทิม (2533: 19) กล่าวว่า การที่เด็กจะมีความรับผิดชอบต่อสังคมในการเรียนได้อย่างดีนั้น เด็กจะต้องฝึกฝนเกี่ยวกับความรับผิดชอบด้านอื่นๆ มาก่อน

ไซต์แมน (Sideman.1962: 408 - 411) ได้สรุปรวบรวมทัศนะเกี่ยวกับการฝึกความรับผิดชอบของ มิลตัน (Milton) และแฮร์ริส (Harris) ไว้ดังนี้

1. ควรเริ่มฝึกฝนความรับผิดชอบตั้งแต่เด็ก
2. เด็กทุกคนควรมีโอกาสฝึกให้มีความรับผิดชอบ
3. การฝึกให้มีความรับผิดชอบและการจัดประสบการณ์ความรับผิดชอบควรให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล
4. ควรให้เด็กทราบว่าผู้ใหญ่หวังอะไรจากตัวเขา
5. การฝึกให้เด็กรู้จักความรับผิดชอบ ผู้ใหญ่ต้องรู้จักยืดหยุ่นในการฝึกไม่เร่งรัดจนเกินไป
6. เด็กต้องการคำแนะนำจากผู้ใหญ่
7. เด็กต้องการความไว้วางใจจากผู้ใหญ่ เมื่อรู้ว่าส่วนไหนอยู่ในความรับผิดชอบของเขา
8. เจตคติและพฤติกรรมของผู้ใหญ่ต่อความรับผิดชอบของตน มีอิทธิพลต่อความรับผิดชอบของเด็ก

ประเทิน มหาพันธ์ (2536: 29-36) กล่าวว่า การฝึกเด็กให้มีความรับผิดชอบนั้น ไม่มีเวลาใดที่จะสายเกินไป แม้ว่าเด็กจะอยู่ในวัยทารก พ่อแม่ก็สามารถฝึกสอนให้เด็กมีความรับผิดชอบได้ การฝึกสอนจะได้ดีก็ต่อเมื่อสถานการณ์เอื้ออำนวย หรือสร้างสถานการณ์ขึ้นในตอนต้นๆ ความรับผิดชอบที่เด็กพึงจะมีต้องควบคู่ไปกับการเล่นเสมอ เพราะว่าการเล่นเป็นชีวิตจิตใจของเด็ก เป็นชีวิตจิตใจของเด็ก แต่การงานและความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เด็กไม่ชอบ แต่อย่างไรก็ตามเด็กจะมีความรับผิดชอบได้ดีก็ต่อเมื่อมีงานหรือกิจกรรมให้ทำแม้ว่าเด็กจะพอใจในการเล่น ถ้าสามารถเปลี่ยนของเล่นให้เป็นงานได้ หรือให้เด็กทำงานด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลินเหมือนกับการได้เล่น ก็จะทำให้เด็กสามารถทำงานได้ ความรับผิดชอบก็จะเกิดขึ้น การเล่นจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการในการเตรียมตัวเด็กให้มีความรับผิดชอบ เด็กจะเรียนรู้ในการรับผิดชอบถ้าหากมีความพร้อมหรือมีสถานการณ์ดังต่อไปนี้

1. เด็กรู้จักตัดสินใจ การตัดสินใจที่ถูกต้องของเด็กได้รับความสนใจจากผู้ใหญ่ และเสริมแรงด้วยการให้รางวัลตามความเหมาะสม
2. พ่อแม่ และครู จะต้องสร้างสถานการณ์หรือเปิดโอกาสให้เด็กตัดสินใจอยู่เสมอและผู้ใหญ่จะต้องสร้างบรรยากาศให้เด็กมีความรับผิดชอบ ละเว้นการตำหนิติเตียน
3. พ่อแม่และครูจะต้องหลีกเลี่ยงการตัดสินใจแทนเด็กในเรื่องที่เด็กสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง เพราะการที่ผู้ใหญ่ตัดสินใจแทนเด็ก เป็นการนำไปสู่การไม่รู้จักรับผิดชอบของเด็ก

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าการปลูกฝังและการพัฒนาความรับผิดชอบสามารถทำได้ดังนี้ คือ ควรพัฒนาตั้งแต่ยังเป็นวัยเด็ก และควรจะพัฒนาไปเรื่อยๆ ฝึกให้เด็กมีรู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง โดยที่ผู้ใหญ่ไม่ควรตัดสินใจแทนเด็ก จัดให้เด็กมีประสบการณ์ความรับผิดชอบ

ด้วยตัวเองอย่างเหมาะสม และควรให้เด็กทราบด้วยว่าผู้ใหญ่หวังอะไรจากตัวของเขา ผู้ใหญ่ต้องคอยให้คำแนะนำแก่เขาเมื่อเขาต้องการความช่วยเหลือ เป็นต้น

1.1.6 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อการเรียนโดยตรงยังไม่มีผู้ใดกล่าวถึง มีแต่เพียงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องพาดพิงถึงที่พอจะนำมาใช้ได้ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพีอาร์เจต์ และทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ โคลเบอร์ค ดังที่สูรางค์ ไคว์ตระกูล (2549: 66 - 72) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมทั้ง 2 พอสรุปได้ดังนี้

ก. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพีอาร์เจต์ พีอาร์เจต์ได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 2 ขั้น คือ

1. เฮเทอโรนอมัส (Heteronomous) เป็นขั้นที่ผู้กระทำรับกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานทางจริยธรรมจากผู้มีอำนาจเหนือคน และถือว่ากฎเกณฑ์ต้องเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตามเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ลักษณะทางจริยธรรมขั้นเฮเทอโรนอมัส เด็กที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมข้อนี้เป็นเด็กที่มีอายุระหว่าง 5 – 8 ขวบ รับกฎเกณฑ์และมาตรฐานทางจริยธรรมมาจากบิดา มารดา ครู และเด็ก เด็ควัยนี้จะมีความเชื่อถือดังต่อไปนี้

1.1 พฤติกรรมใดจะถูกต้อนหรือดีก็ต่อเมื่อผู้แสดงพฤติกรรมได้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์

1.2 กฎเกณฑ์มีไว้สำหรับปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดและแก้ไขไม่ได้

1.3 ทุกคนมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์โดยเด็ดขาด ถ้าใครทำตามกฎเกณฑ์เป็นคนดี ถ้าใครไม่ทำตามกฎเกณฑ์เป็นคนไม่ดี

1.4 การประเมินตัดสินใจว่าใคร “ผิด” “ถูก” ไม่คำนึงถึงความต้องการแรงจูงใจหรือเจตนาของผู้ทำ

2. ออโตโนมัส (Autonomous) เป็นขั้นที่ผู้กระทำเชื่อว่ากฎเกณฑ์คือข้อตกลงระหว่างบุคคล กฎเกณฑ์อาจเปลี่ยนแปลงได้ คือ ความร่วมมือและการนับถือซึ่งกันและกันเป็นเรื่องสำคัญ

ลักษณะของพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นออโตโนมัส

2.1 กฎเกณฑ์คือข้อตกลงระหว่างบุคคลและกฎเกณฑ์ อาจเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าหากบุคคลที่ใช้กฎเกณฑ์นั้นตกลงกันได้ว่าจะเปลี่ยน

2.2 กฎเกณฑ์จะมีความหมายหรือมีประโยชน์ ก็ต่อเมื่อบุคคลที่จะต้องปฏิบัติยอมรับกฎเกณฑ์นั้น

2.3 การร่วมมือและการนับถือซึ่งกันและกันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพัฒนาการทางจริยธรรม

2.4 การประเมินตัดสินใจว่าใคร “ผิด” “ถูก” คำนึงถึงความต้องการแรงจูงใจหรือเจตนาของผู้กระทำ

ข. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก โคลเบอร์กได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับแบ่งเป็น 3 ชั้น ระดับชั้นต่างๆ ของพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก มีดังต่อไปนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนเกณฑ์ทางสังคม (Preconventional Level) ในระดับนี้ เด็กจะรับกฎเกณฑ์และข้อกำหนดของพฤติกรรมที่ดีและไม่ดีจากผู้มีอำนาจเหนือคน เช่น บิดา มารดา ครูหรือเด็กโต และมักจะคิดถึงผลลัพท์ที่จะนำรางวัลหรือการลงโทษมาให้ ซึ่งโคลเบอร์กได้แบ่งออกเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 การลงโทษและการเชื่อฟัง ถ้าเด็กถูกลงโทษจะคิดว่าตนผิดจะเลียงไม่ทำอีก แต่ถ้าได้รับคำชมหรือรางวัลก็คิดว่าตนทำถูก และจะทำอีกเพื่อหวังรางวัล

ชั้นที่ 2 กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน เด็กจะทำตามกฎข้อบังคับเพื่อหวังผลตอบแทนหรือรางวัล

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level) ในระดับนี้ผู้ทำถือว่าเป็นประพฤตินตามความคาดหวังของผู้ปกครอง กลุ่มที่ตนที่ตนเป็นสมาชิก เป็นสิ่งที่ควรจะทำ ไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ตน ระดับชั้นนี้แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 ความคาดหวังและการยอมรับในสังคมสำหรับ “เด็กดี” เป็นพฤติกรรมที่ทำให้ผู้อื่นชอบและยอมรับ

ชั้นที่ 2 กฎและระเบียบ คนดี หรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้อง คือคนที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบบังคับหรือกฎหมาย

ระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมตามหลักการด้วยวิจารณญาณ หรือระดับกฎเกณฑ์สังคม (Post conventional Level) ระดับนี้มีการตีความหมายด้วยวิจารณญาณก่อนการตัดสินใจถูกหรือผิดหรือไม่ควร ระดับนี้แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 สัญญาและสังคม ชั้นนี้เน้นคนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกสมควรปฏิบัติตาม แต่ก็มีทางเลือกได้โดยคำนึงถึงประโยชน์และสถานการณ์แวดล้อมในขณะนั้น

ชั้นที่ 2 หลักการและคุณธรรมสากล เป็นหลักเพื่อมนุษยธรรม เพื่อความเสมอภาคและความยุติธรรม สิ่งถูกและสิ่งผิดขึ้นอยู่กับมโนธรรมที่บุคคลยึดถือ

ค. ทฤษฎีจริยธรรมของโรเจอร์ส (จตุพร เฟิงชัย. 2533: 106 - 110) ได้กล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ

1. ความต้องการให้มีทัศนคติในทางที่ดี ซึ่งความต้องการนี้เกิดจากการเรียนรู้ในเรื่องความต้องการ ความรัก ความอบอุ่น การเคารพนับถือจากผู้อื่นในทางที่ดี

2. ความต้องการเอาใจใส่ที่ดีเฉพาะตน คือความต้องการของบุคคลที่ต้องการให้ผู้อื่นให้ความรักความอบอุ่น ความเคารพนับถือจากผู้อื่น อันพัฒนาจากการที่บุคคลมีประสบการณ์กับพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่ให้ความรักการยอมรับเด็กอย่างไม่มีเงื่อนไข เด็กจะพัฒนาตนเอง

ไปในทางที่ดี แบบไม่มีเงื่อนไข จึงไม่ต้องบิดเบือนประสบการณ์ใดๆ แต่หากพ่อแม่แสดงการยอมรับอย่างมีเงื่อนไข เด็กก็จะไม่ยอมรับประสบการณ์นั้นๆ เพราะแย้งกับตัวตนของเด็ก

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

งานวิจัยในประเทศ

คณิงนิจ พุ่มพวง (2546: 67) ศึกษาการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 36 คน แบ่งเป็นกลุ่มควบคุม 18 คน และกลุ่มทดลอง 18 คน พบว่า นักเรียนในกลุ่มทดลองมีความรับผิดชอบก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนกลุ่มทดลองกับนักเรียนกลุ่มควบคุม มีความรับผิดชอบหลังเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ไอริส ทิลโฟลท์ (Iris Thieffoldt, 2547: 63) ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวคิดทฤษฎีพิจารณาการเผชิญความจริงเพื่อเพิ่มพฤติกรรมความรับผิดชอบทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย รังสิต ซึ่งได้ทดลองกับนักเรียนกลุ่มทดลอง จำนวน 9 คน พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบในห้องเรียนด้านการพูดคุยในห้องเรียนดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพฤติกรรมความรับผิดชอบด้านการจดงานและด้านการส่งงานดีขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยจากการนำคะแนนเฉลี่ยสะสม 3 ภาคเรียน คือ จากมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคต้น ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคต้น มาเปรียบเทียบกับคะแนนสะสมภาคเรียนที่ 4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคปลาย) เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสะสม ดีขึ้นกว่าก่อนที่จะเข้าร่วมโปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กองศรี เชิญชม (2547) ศึกษาผลการใช้โปรแกรมการเตือนตนเองและโปรแกรมการชี้แนะด้วยวาจาที่มีต่อการปรับพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งได้ทดลองกับกลุ่มนักเรียน 8 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่มๆ ละ 4 คน โดยกลุ่มทดลองที่ 1 ใช้โปรแกรมการเตือนตนเอง และกลุ่มทดลองที่ 2 ใช้โปรแกรมการชี้แนะด้วยวาจา พบว่า นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมการเตือนตนเองและนักเรียนที่ได้รับโปรแกรมการชี้แนะด้วยวาจา มีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการเรียนและความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย เพิ่มขึ้นในระยการทดลองจากระยะเส้นฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ได้รับโปรแกรมทั้งสองกลุ่มมีความรับผิดชอบต่อการเรียนและความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ไม่แตกต่างกัน

แคทลียา แสนนางชน (2549: 38) ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียน

นาหลวง เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีความรับผิดชอบด้านการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนมากขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีความรับผิดชอบด้านการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนมากกว่านักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยต่างประเทศ

เบส (Best, 2001: 4656 - A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการนำผู้ใหญ่เข้าไปในห้องเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์ทางระเบียบวินัยและความรับผิดชอบของครูและนักเรียนโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักเรียน เมื่อนำผู้ใหญ่เข้าไปแนะนำในห้องและให้ผู้ใหญ่นั่งอยู่ในห้องขณะเรียนและทำกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า เมื่อมีผู้ใหญ่เข้าไปอยู่ในห้องเรียนปัญหาทางระเบียบวินัยจะลดน้อยลง นักเรียนจะตั้งใจเรียนและมีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นในช่วงประมาณเวลา 30 นาที

ออสเตอร์ไลน์ (Osterlind, 1998: 819 - C) ได้ศึกษาเกี่ยวกับระเบียบวินัยที่มีต่ออิสรเสรีในการทำงานและการวางแผนงานของนักเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาว่า นักเรียนที่ให้ทำงานอย่างอิสระเสรีและนักเรียนที่ทำงานโดยมีการควบคุมอย่างต่อเนื่อง จะมีผลแตกต่างกันอย่างไร ผลการวิจัยพบว่า พลังของนักเรียนที่รวมกันเป็นกลุ่มจะอ่อนแอลงเมื่อให้ทำงานอย่างอิสระ ความรับผิดชอบจะลดน้อยลง แต่นักเรียนที่ทำงานเป็นกลุ่มที่มีการวางแผน โดยนักเรียนและครูถ่ายทอดความรับผิดชอบให้กับนักเรียนและดูแลอย่างต่อเนื่อง แล้วผลของความรับผิดชอบที่ทำงานอย่างอิสระแบบนี้จะดีขึ้นอย่างชัดเจน

สเตอร์นเนอร์ (Sterner, 2003: 3382 - A) ได้ศึกษาโครงสร้างของครอบครัวและปัญหาความมีระเบียบในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษานิสัยของคนที่มาจากรอบครัวที่ต่างกันว่ามีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่อการมีระเบียบวินัยในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า การจัดหมวดหมู่นักเรียนที่มาจากรอบครัวที่ต่างกันทั้งหญิงและชายจะมีอุปนิสัยต่างกัน และมีผลต่อปัญหาความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบที่แตกต่างกัน

สกีลลิง (Skilling, 1997: 53) ได้ศึกษาถึงความสำคัญของชีวิตครอบครัวที่มีต่อความสำเร็จทางการศึกษาของนักเรียนที่มาจากรอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียว พบว่า วัฒนธรรมของครอบครัวเป็นส่วนเสริมสำคัญร่วมกับวัฒนธรรมโรงเรียนหลายๆ ด้าน การอบรมความรับผิดชอบให้กับนักเรียน ระเบียบวินัย ปฏิสัมพันธ์ทางบวกระหว่างนักเรียน ครอบครัว ครูและโรงเรียน สร้างความสำเร็จทางการศึกษาให้กับนักเรียน

จากงานวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า กิจกรรมต่างๆ รวมไปถึงโปรแกรมการพัฒนานั้นทำให้เกิดการเรียนรู้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่างๆ ซึ่งจากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศแสดงให้เห็นว่าโปรแกรมและกิจกรรมต่างๆ สามารถพัฒนาความรับผิดชอบได้ ผู้วิจัยจึงประสงค์ที่จะนำโปรแกรมการพัฒนาความรับผิดชอบต่อการเรียน ไปใช้ในการพัฒนาความรับผิดชอบต่อการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ต่อไป

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่ม

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม

2.1.1 ความหมายของกิจกรรมกลุ่ม

เฮอร์โรล (Herrold, 1952: 492 - 504) กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่มเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลมีโอกาสรวมกันเป็นกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา หรือทำอย่างใดอย่างหนึ่งโดยมีจุดหมายที่แน่นอน

โอลเซน (Ohlsen, 1970: 6-7) ได้สรุปความหมายของกิจกรรมกลุ่มไว้ 2 ประการ คือ

1. กิจกรรมกลุ่มที่มีผู้นำเป็นผู้ให้ข้อมูลรายละเอียดต่างๆ แก่สมาชิก หรือผู้นำอภิปรายเพื่อที่สมาชิกได้บรรลุถึงความมุ่งหมายต่างๆ ของกลุ่ม โดยปกติผู้นำในกลุ่มจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา อาชีพ หรือสังคม และส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มนำข้อมูลเหล่านั้นมาอภิปรายเพื่อประโยชน์สำหรับตน เช่น การปฐมนิเทศ การปัจฉิมนิเทศ หรือกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในช่วง เป็นต้น ในการทำกิจกรรมกลุ่มแบบนี้ ครูจะเป็นผู้ดำเนินการวางแผนให้กลุ่มสมาชิก

2. กิจกรรมกลุ่มแบบต่างๆ ที่สมาชิกเป็นผู้ดำเนินการ คือ นักเรียนได้วางแผนร่วมกันจัดขึ้นเอง เช่น กลุ่มอภิปรายในเรื่องต่างๆ ที่นักเรียนสนใจ หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นต้น

เคมป์ และ กัลลี (Kemp; & Gully) (อ้างใน พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, 2542: 3) ได้ให้ความหมายว่า กลุ่มประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมกัน มีการพึ่งพาอาศัยและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความพึงพอใจมีการยอมรับและเคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

ทิสนา แชมมณี และคณะ (2542: 7) กล่าวว่า ประสบการณ์ที่ได้จากการเข้ากลุ่มจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมกระทำกิจกรรมที่ส่งเสริมการวิเคราะห์ ความรู้สึก ความต้องการ ตลอดจนพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาบุคลิกภาพของตนได้อย่างดี

สมชาติ กิตยรรยง (2539: 10) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมกลุ่มว่า กิจกรรมกลุ่ม คือ เทคนิคการฝึกอบรมที่เน้นจุดศูนย์กลางการเรียนรู้อยู่ที่กลุ่มผู้เข้ารับการอบรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ อันเนื่องมาจากการค้นพบตนเอง ซึ่งเป็นแนวทางสู่การพัฒนาตนเอง

คมเพชร ฉัตรศุภกุล (2546: 6) กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่ม หมายถึง การนำเอาประสบการณ์มาวางแผนแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนในสิ่งที่สมาชิกต้องการและการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มโดยส่วนรวม ผู้นำจะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็ต่อเมื่อเขาได้เรียนรู้วิธีการที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้เกิดปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์ระหว่างสมาชิกแต่ละ

คน โดยวิธีดังกล่าวนี้ประสบการณ์ดังกล่าวจะทำให้เกิดพัฒนาการในตัวบุคคลทุกคนและกลุ่มก็จะดำเนินไปด้วยความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

พรรณพิศ วาณิชการ (2535: 24) กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่ม หมายถึง การกระทำกิจกรรมร่วมกันของบุคคลในกลุ่ม ซึ่งร่วมกันวางแผนงานตามเป้าประสงค์ และจัดประสบการณ์เพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ขึ้นทั้งตัวบุคคลและในกลุ่ม

นิรันดร์ จุฑทรัพย์ (2542: 123) กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่ม เป็นวิธีการที่ใช้กับกลุ่มของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมกระทำกิจกรรมร่วมกัน หรือได้มีการแสดงออกร่วมกันภายใต้จุดมุ่งหมายบางประการ ลักษณะของกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นการเสริมสร้างความรู้สึกร่วมกันประสบการณ์และสร้างทัศนคติที่ดีงามต่อกัน โดยมุ่งเน้นให้สมาชิกเรียนรู้ด้วยการกระทำ พร้อมมีการติชมเพื่อให้สมาชิกได้รับรู้ ด้วยตนเอง

กาญจนา ไชยพันธ์ (2549: 3) กล่าวว่า การที่บุคคลมารวมกันเพื่อศึกษาประสบการณ์ของกลุ่มหลายๆ ฝ่าย ศึกษาพฤติกรรมความเป็นผู้นำ ความคิด ฝึกปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และมีการศึกษาจากประสบการณ์ โดยผู้ศึกษาจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดขึ้น

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า กิจกรรมกลุ่ม คือ การจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมทั้งความคิดเห็นและการกระทำภายในสถานการณ์ที่กำหนด ทำให้สมาชิกในกลุ่มมีการวางแผนการทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์และแก้ปัญหาาร่วมกัน ส่งผลให้สมาชิกในกลุ่มได้พัฒนาตนเอง เกิดการเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนต่อไป

2.1.2 จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่ม

บัททัน (Button. 1971: 1-2) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่มว่า เพื่อช่วยส่งเสริมให้มนุษย์ให้เติบโตและพัฒนาขึ้น โดยเฉพาะทักษะทางสังคม การจัดกิจกรรมกลุ่มจึงเป็นการสร้างโอกาสให้มนุษย์ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ในบรรยากาศที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันโดยใช้เทคนิคต่างๆ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มพยายามช่วยสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนด

กรมวิชาการ (2545: 184) เสนอแนวคิดถึง กระบวนการกิจกรรมกลุ่มช่วยแก้ไขข้อจำกัดในเรื่องเนื้อหาทางด้านจริยธรรม ซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรมและหยุดนิ่งกับที่ให้เป็นการเรียนรู้ที่น่าสนใจโดยสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ที่มีการเคลื่อนไหวของผู้เรียนและเนื้อหาควบคู่กันไป การจัดกระบวนการเรียนการสอนจึงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งด้านร่างกายสติปัญญา อารมณ์ และการปฏิสัมพันธ์เป็นส่วนใหญ่ โดยมีการใช้กิจกรรมและสื่อการสอนบางประการ เช่น สถานการณ์จำลอง การแสดงบทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง เป็นต้น ที่ครูสามารถคิดจัดทำด้วยตนเองได้ จะช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้ทางด้านจริยธรรมเป็นรูปธรรมน่าสนใจขึ้น สอดคล้องกับวัยพัฒนาตวรรษที่ 21 ภาวะ และความต้องการของนักเรียนแต่ละระดับ

บุหงา วชิระศักดิ์มงคล (2535: 33) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่ม คือ การช่วยให้บุคคลมีความเจริญงอกงาม มีทักษะในการทำงานกลุ่ม มีความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น ตลอดจนมีความสามารถในการแก้ปัญหาของตนเองในด้านต่างๆ

คมเพชร ฉัตรสุภากุล (2546: 149 - 150) กล่าวถึง ความมุ่งหมายของ กิจกรรมกลุ่มไว้ดังนี้

1. เพื่อสร้างความเข้าใจในตนเองอย่างถูกต้อง โดยปกติทั่วไปอาจจะคิดว่าตนเองมีความเข้าใจในตนเอง ไม่จำเป็นต้องให้คนอื่นชี้แจงว่าตนเป็นคนอย่างไร ในทางจิตวิทยาแล้วมนุษย์ย่อมเข้าใจตนเอง แต่บางด้านอาจจะไม่เข้าใจตนเอง ทั้งนี้เพราะว่าแต่ละคนมีการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมโดยใช้กลวิธีอันแตกต่างกันไป ด้วยเหตุนี้กิจกรรมก็อาจช่วยมนุษย์ได้ โดยเป็นกระจกเงาสท้อนให้เห็นภาพของตนเองทุกๆ ด้าน

2. เพื่อสร้างความเข้าใจในบุคคลอื่น มนุษย์มีความต้องการที่จะอยู่รวมกันอย่างมีความสุข ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งก็คือความเข้าใจในสมาชิกของกลุ่ม ความเข้าใจในบุคคลอื่นจะทำให้เกิดการยอมรับพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมา ดังนั้นในการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน ของสมาชิกจะเปิดโอกาสให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ลักษณะต่างๆ ของแต่ละคนได้เป็นอย่างดี

3. เพื่อสร้างความสามารถในการทำงาน ร่วมกันระหว่างสมาชิก ซึ่งนอกจากจะอาศัยความรู้ ความสามารถในการทำงานร่วมกันระหว่างสมาชิก สิ่งที่สำคัญและมีความหมายต่อความสำเร็จของกลุ่ม คือ ความร่วมมือ ซึ่งถ้าขาดความร่วมมือที่ดีจะทำให้การทำงานของกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรดังนั้นในการทำกิจกรรมกลุ่ม จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีให้แก่สมาชิกกลุ่มให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น

แทรคเลอร์ และ นอท (Traxler; & North. 1966: 320) ได้กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่มว่า

1. เพื่อให้การศึกษาอบรมแก่บุคคลที่ยังไม่คุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัย หรือในโรงเรียน โดยการจัดโครงการ เช่น ปฐมนิเทศนักเรียนใหม่ หรือนำไปจัดในรูปแบบของการแนะแนวได้ตลอดปี

2. เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างไปจากประสบการณ์ที่ได้รับจากหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดกิจกรรมในโรงเรียนเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการศึกษาเล่าเรียน

3. เพื่อเป็นรากฐานที่จะนำไปสู่การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล เพราะทำให้นักเรียนคุ้นเคยกับครูแนะแนวในขณะที่เข้าร่วมจัดกิจกรรม

4. เพื่อเป็นการปรับตัว การบำบัดรักษา และความเจริญงอกงามของบุคคลในกลุ่ม นอกจากนี้กิจกรรมกลุ่มยังสามารถนำมาเป็นเครื่องช่วยแก้ไขในเรื่องส่วนตัวได้ เช่น การปรับบุคลิกภาพ การพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่มนั้น คือการช่วยให้บุคคลได้มีโอกาสฝึกทักษะให้แก่ตนเอง เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหส่วนตัวและของผู้อื่น และช่วยให้ค้นพบหนทางในการที่จะช่วยให้สมาชิกปรับตัวเพื่อนำไปสู่ความเจริญงอกงามส่วนตัว มี

ทักษะในการทำงานกลุ่ม มีความเข้าใจตนเอง และเข้าใจผู้อื่น ตลอดจนความสามารถในการแก้ปัญหาด้วย

2.1.3 ขนาดของกลุ่ม

อ็อตตาเวย์ (Ottaway. 1966: 7) กล่าวว่า กลุ่มควรมีขนาดเล็กเพราะจะช่วยให้สมาชิกมีโอกาสแสดงอย่างอิสระได้อย่างทั่วถึงกัน โดยสมาชิกไม่ต้องใช้เสียงดังมากนัก ทุกคนในกลุ่มก็จะได้ยินอย่างทั่วถึงกัน ดังนั้นกลุ่มควรมีขนาดอย่างมากที่สุด 12 คน หรือถ้ามากกว่านั้น ไม่เกิน 15 คน ส่วนขนาดของกลุ่มที่มีความเหมาะสมที่สุดนั้น ควรมีสมาชิก 9 – 10 คน จึงจะทำให้การทำงานบังเกิดผลที่ดีที่สุด

ชอว์ (Shaw. 1981: 4) ได้กล่าวถึงขนาดของกลุ่มว่า กลุ่มย่อยควรมีสมาชิก 10 คน เป็นอย่างมาก แต่ถ้ามีสมาชิกจำนวน 30 คนขึ้นไปจะจัดเป็นกลุ่มใหญ่และถึงแม้ว่ากลุ่มจะมีสมาชิกจำนวน 30 คน ก็อาจเป็นกลุ่มย่อยได้ จำนวนสมาชิกไม่ได้เป็นปัญหาสำคัญ แต่องค์ประกอบอื่นๆ ซึ่งได้แก่ความสำคัญของสมาชิกและความร่วมมือในการทำงานของสมาชิกจะมีความสำคัญต่อการทำงานกลุ่มมากกว่า

คมเพชร ฉัตรศุกกุล (2546: 110 - 111) กล่าวว่า ขนาดของกลุ่มในการจัดกิจกรรมนั้น ไม่ควรเกิน 15 คน เพราะในกลุ่มที่มีสมาชิกมากเกินไป สมาชิกจะต้องทำงานซ้ำซ้อนกัน บางคนอาจจะรับผิดชอบทั้งหมด ในขณะที่คนอื่นๆ รู้สึกคับข้องใจที่มีงานทำในกลุ่ม ไม่มีโอกาสที่จะใช้ทักษะที่ตนเองมีอยู่ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์

บุหงา วชิระศักดิ์มงคล (2535: 144) กล่าวว่า ขนาดของกลุ่มที่มีขนาดเล็กจะมีความเหนียวแน่นมากกว่ากลุ่มขนาดใหญ่ เพราะกลุ่มเล็กสามารถสื่อสารกันได้อย่างทั่วถึงซึ่งตรงกันข้ามกับกลุ่มใหญ่และยังจะมีกลุ่มเล็กเกิดขึ้นในกลุ่มใหญ่ มีการแข่งขันกันในกลุ่มเพื่อแย่งผลประโยชน์ความเหนียวแน่นภายในกลุ่มจึงมีน้อยกว่า

ทิศนา แคมมณี (2545: 153) กล่าวว่า ขนาดของกลุ่มจะมีเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะและจุดประสงค์ของกิจกรรม กลุ่มขนาดเล็กมักจะประกอบด้วยสมาชิก 2-5 คน ขนาดใหญ่ประมาณ 10 - 20 คน แต่ขนาดที่นิยมคือ 6-8 คน

กาญจนา ไชยพันธ์ (2549: 18) กล่าวว่า จำนวนสมาชิกของกลุ่มที่จะจัดเกี่ยวกับการช่วยในการทำงานหรือการเรียนการสอน ที่เหมาะสมคือ 5-10 คน โดยครูควรเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและกิจกรรม โดยเฉพาะกลุ่มเล็กที่สมาชิกไม่เกิน 15 คน จะช่วยให้เกิดการเคลื่อนไหวได้ง่าย ถ้าสมาชิกมากเกินไปอาจมีผลต่อการแสดงความคิดเห็นและความต้องการได้ไม่ทั่วถึง รวมถึงสมาชิกไม่เกิดความสนใจและอาจออกไปจากกลุ่ม

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า ขนาดของกิจกรรมกลุ่มนั้น ไม่มีการกำหนดจำนวนสมาชิกที่ตายตัว แต่มีข้อควรคำนึงคือ กลุ่มที่จะทำกิจกรรมนั้นไม่ควรมีขนาดใหญ่หรือเล็กจนเกินไป และควรจัดให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ การปฏิสัมพันธ์ รวมทั้งจุดมุ่งหมายของกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.4 ประโยชน์ของการใช้กิจกรรมกลุ่ม

โรเจอร์ส (Rogers. 1970: 121-122) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของกิจกรรมกลุ่ม

ดังนี้ คือ

1. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการรับรู้ทางความรู้สึก
2. มีการตระหนักถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นมากขึ้น ตลอดจนเปิดเผยความรู้สึกที่มีความจริงใจและเป็นไปอย่างธรรมชาติ มีการเปลี่ยนแปลงทางความสามารถในการควบคุมความรู้สึกต่างๆ ของตนเองมีการแสดงที่ตรงกับความรู้สึกของตน
3. เกิดแนวทางในการสร้างแรงจูงใจ หมายถึง การเข้าใจตนเอง

(Self - Actualization) การรู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง

4. เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติทั้งต่อตนเองและผู้อื่น หมายความว่า บุคคลยอมรับตนเอง พัฒนาในเรื่องคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเองและมีความมั่นคงยิ่งขึ้นลดการสั่งสอนและควบคุมผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น และมีความรู้สึกพึงพากันและกัน เชื่อในความสามารถของบุคคล มีการแก้ปัญหาโดยการทำงานเป็นกลุ่มและเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม

บุหงา วชิระศักดิ์มงคล (2535: 30) กล่าวว่า หลังการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มประเภทต่างๆ แล้ว นอกจากจะทำให้ได้ผลงานตามจุดมุ่งหมายของกลุ่มชนิดนั้นๆ แล้วยังมีผลทำให้บุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น และมีประโยชน์ต่อผู้ให้บริการแนะแนวในโรงเรียนและชุมชนอีกด้วย ได้แก่

1. ประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มจะมีผลให้นักเรียนได้รับการตอบสนองความต้องการทางสังคม ทั้งยังเป็นการก่อให้เกิดพัฒนาการในด้านต่างๆ อีกด้วย เช่น การพัฒนาการทางด้านสติปัญญา พัฒนาการทางด้านเจตคติ คือ มีการเปลี่ยนแปลงต่อตนเองและผู้อื่นเป็นไปในทางที่สร้างสรรค์ขึ้น และพัฒนาการทางด้านทักษะ ได้แก่ ทักษะทางสังคม ทักษะในการศึกษาค้นคว้า ทักษะทางปัญญา และทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม

2. ประโยชน์ต่อผู้แนะแนวหรือผู้นำกลุ่ม ในฐานะผู้ให้บริการแนะแนวซึ่งต้องจัดบริการให้กับนักเรียนเพื่อส่งเสริมและพัฒนา เพื่อป้องกันปัญหา เพื่อแก้ไขปัญหาให้กับผู้เรียนเพื่อจะให้บริการนักเรียนเป็นกลุ่มได้บรรลุตามจุดมุ่งหมาย

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า ประโยชน์ของการใช้กิจกรรมกลุ่มนั้น จะช่วยให้สมาชิกกลุ่มมีการพัฒนาตนเองทั้งทางด้านความรู้ร่วมกันในสังคมและตัวของสมาชิกเอง ทำให้สมาชิกมีความรับผิดชอบมีเหตุผล รวมไปถึงการพัฒนาทางด้านความคิด เจตคติ ค่านิยม และพฤติกรรม สามารถที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ และเรียนรู้ที่จะแก้ไขหรือสู้ได้อย่างถูกต้อง ทำให้มีประสบการณ์ในการดำรงชีพอย่างอิสระและถูกต้อง

2.1.5 เวลาในการใช้กิจกรรมกลุ่ม

แพทเธอร์สัน (Patterson, 2000: 105) กล่าวว่า การทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม ควรจัดสัปดาห์ละ 2 ครั้ง แต่ถ้าเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีน้อยอาจจัดสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ช่วงเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มควรใช้เวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมง ในระดับเด็กประถมศึกษา เพราะเด็กอาจเกิดความเบื่อหน่าย

วัชรีย์ ทรัพย์มี (2533: 274) กล่าวว่า การเข้ากลุ่มขึ้นอยู่กับอายุของผู้รับบริการและความจำกัดของสถานที่ เด็กควรใช้เวลาไม่เกิน 30 นาที แต่ถ้าเป็นวัยรุ่นควรใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง เวลาจัดกลุ่มสัปดาห์ละ 2 ครั้ง

บุหงา วชิระศักดิ์มงคล (2535: 66) กล่าวว่า ในการกำหนดความถี่ และระยะเวลาเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มนั้น ควรเป็นหน้าที่ของผู้นำกลุ่มที่จะต้องพิจารณาองค์ประกอบต่างๆ เช่น ชนิดของกลุ่ม อายุ สมาชิก ประสบการณ์ของผู้นำกลุ่ม

ทิพย์วรรณ กิตติพร (2535: 197) กล่าวว่า ระยะเวลาในการเข้ากลุ่มต้องคำนึงถึงความเหมาะสม โดยพิจารณาจากชนิดของกลุ่ม อายุสมาชิก จุดมุ่งหมายของกลุ่ม ลักษณะของสมาชิก ซึ่งสอดคล้องโดยตรงกับความถี่ระยะเวลาเพียงพอของการพบปะสมาชิก ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้นำต้องกำหนดเวลาให้เพียงพอกับการปฏิสัมพันธ์กันขณะเดียวกันก็พยายามไม่ให้มีเวลามากเกินไป

นิรันดร์ จุลทรัพย์ (2542: 120) กล่าวว่า เวลามากหรือน้อยเป็นปัจจัยสำคัญที่วิทยากรควรให้ความสำคัญ ถ้าเวลาไม่เกิน 30 นาที กิจกรรมอาจประกอบไปด้วย 1 หรือ 2 กิจกรรม แต่ถ้ามีเวลาเกิน 30 นาที แล้ว ควรมีรูปแบบของกิจกรรมที่เปลี่ยนไปทุก 30 นาที เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซากและเบื่อหน่าย และวิทยากรควรพิจารณาด้วยว่ากิจกรรมลักษณะใดที่จะใช้กิจกรรมใด

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า เวลาในการใช้กิจกรรมกลุ่มนั้น ควรจัดโดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับสมาชิกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นอายุของสมาชิกและจุดมุ่งหมายของกลุ่ม ซึ่งอยู่ในดุลพินิจผู้นำกลุ่ม โดยการกีดกิจกรรมกลุ่มสำหรับเด็กนั้นไม่ควรเกิน 30 นาที และสำหรับวัยรุ่นหรือผู้ใหญ่ไม่ควรเกิน 1 ชั่วโมง และจำนวนครั้งในการจัดกิจกรรมกลุ่มในแต่ละสัปดาห์นั้นควรจัดอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 ครั้ง

2.1.6 ลำดับขั้นการเรียนรู้ตามวิธีกระบวนการกลุ่ม

กรมวิชาการ (2542: 187) ได้เขียนตำราการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย มีขั้นตอนที่ใช้ในกระบวนการกิจกรรมกลุ่ม โดยมีขั้นตอน ดังนี้ คือ

1. ขั้นนำ เป็นการเริ่มบทเรียนให้น่าสนใจ มีสาระ แทรกความสนุกสนาน และตื่นเต้นในบางครั้ง เพื่อช่วยให้นักเรียนตื่นตัว มีสมาธิ เกิดความต้องการในสิ่งที่จะเรียนรู้ กิจกรรมในขั้นนำจะเป็นกิจกรรมสั้นๆ อาจใช้สื่อการสอนบางอย่างประกอบด้วย เช่น การเสนอข่าว การเชิดหุ่น การแสดง การเล่านิทาน ฯลฯ อาจเพิ่มเติมเรื่องคำแนะนำ กติกา คำสั่งต่างๆ การแบ่งกลุ่ม

การรับมอบหมายที่กำหนดให้ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมในขั้นต่อไปเกิดความเข้าใจตรงกัน ทั้งนี้ ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษา ทบทวน และซักถามความเข้าใจด้วย

2. ขั้นกิจกรรม นักเรียนทุกคนจะได้รับบทบาทและหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมาย การแยกย้ายตามกลุ่ม การกำหนดและเลือกประธาน เลขานุการ สมาชิกกลุ่มเพื่อประชุมปรึกษาหารือ การวางแผน การเสนอความคิดเห็นของสมาชิกแต่ละคน การหาข้อสรุปคำตอบที่ต้องการ การกำหนดการเสนอผลงาน การแสดงออก การดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ ครูต้องคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ และดูแลนักเรียนทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกระยะ การจัดเตรียมอุปกรณ์บางอย่างให้พอเพียง พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมแต่ละกลุ่ม คอยช่วยเหลือกลุ่มที่ออกมาเสนอที่ก่อกำเนิดปัญหาและข้ออุปสรรคในบางครั้ง

3. ขั้นอภิปราย ขั้นตอนนี้จะต้องจัดโอกาสให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การซักถาม การอภิปรายในแง่คิดประเด็นต่างๆ การวิพากษ์วิจารณ์ การให้ความคิดเห็นเพิ่มเติม การตอบปัญหา การเสนอแนะวิธีการต่างๆ ได้พูดคุยสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ของตนเองกับผู้อื่น รู้จักยอมรับฟัง และให้เกียรติความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนเอง เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของตนเอง ขั้นการอภิปรายจะบรรลุผลสำเร็จ ครูควรจะต้องตั้งประเด็นท้าทายให้นักเรียนคิดวิเคราะห์และให้เหตุผลวิพากษ์วิจารณ์ การตั้งคำถามที่ฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักการหาคำตอบที่ใช้ความคิดในระดับสูง มีความเชื่อมั่นในการพูด และการแสดงออกในสิ่งที่คิดขึ้นได้ ครูต้องเตรียมตัวอย่างเหตุการณ์ เรื่องราวที่เกี่ยวข้อง น่าสนใจประกอบเสมอ เพื่อให้ข้อคิดประเด็นต่างๆ ที่นักเรียนได้รับตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม สิ่งแวดล้อมและการดำเนินชีวิตของบุคคลต่างๆ

4. ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้ ในขั้นนี้นักเรียนจะประมวลเนื้อหากิจกรรมและประสบการณ์ด้วยความคิดเห็นต่างๆ ใน 2 ลักษณะ คือ การสรุปสิ่งที่เรียนมาทั้งหมดได้อย่างถูกต้อง ได้รับหลักการแนวคิดที่ชัดเจน มีแนวทางข้อเสนอหลายๆ ด้านที่เป็นประโยชน์ และสามารถปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะด้านจริยธรรมของนักเรียนจะพัฒนาได้สูงและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ครูจะต้องพยายามสนับสนุนติดตามให้นักเรียนนำความรู้ ความคิด ทักษะต่างๆ ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของนักเรียนแต่ละคนทั้งในห้องเรียน ครอบครัวและชุมชนของเขา

ประนอม เดชชัย (2531: 103) กล่าวถึงการดำเนินงานของกลุ่มว่า ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มในลักษณะใด จะมีกระบวนการดำเนินงาน เป็นขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นรวมกลุ่ม (Formal Stage) เป็นขั้นแรกที่สมาชิกของกลุ่มมารวมกัน ถ้าสมาชิกไม่รู้จักกันดีพอ ทุกคนจะสงวนท่าที ไม่ค่อยแสดงออกในระยะนี้ จึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะต้องประสานงาน ให้สมาชิกในกลุ่มรู้จักคุ้นเคยกันก่อน

2. ขั้นกำหนดจุดมุ่งหมายของกลุ่ม (Normal Stage) เมื่อสมาชิกภายในกลุ่มรู้จักกันแล้ว กลุ่มจะเริ่มคิดถึงเป้าหมายของกลุ่ม และภารกิจของกลุ่มที่จะต้องรับผิดชอบ ในขั้น

นี้ผู้สอนจะมีบทบาทร่วมกับผู้เรียน ในการกำหนดเป้าหมาย และการเรียนรู้กิจกรรมที่สมาชิกของกลุ่มจะทำงานร่วมกัน

3. **ขั้นระดมความคิด (Storming Stage)** เป็นขั้นที่บรรยากาศของการทำงานเริ่มจริงจังมากขึ้น สมาชิกภายในกลุ่มพยายามกำหนดร่างกฎเกณฑ์ และระเบียบของกลุ่ม ในขั้นนี้ผู้สอนอาจมี 2 บทบาท คือ ปลดปล่อยให้ผู้เรียนดำเนินการโดยลำพัง หรือเข้าร่วมในฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม

4. **ขั้นกระชับความสัมพันธ์ (Reforming Stage)** เป็นขั้นที่กลุ่มรู้จัก ค้นเคย และเข้าใจในบทบาทของตนเองเป็นอย่างดี จึงทำให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างดี

5. **ขั้นสลายตัว (Disbanding Stage)** เป็นขั้นสุดท้ายเมื่อสมาชิกของกลุ่มได้ร่วมกันดำเนินการตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย จนบรรลุเป้าหมายแล้ว ภารกิจของกลุ่มเริ่มลดลงไปด้วย ทำให้กลุ่มเริ่มสลายตัว ในขั้นนี้ผู้สอนจะมีบทบาทในการทบทวนการดำเนินงานของกลุ่มที่ผ่านมา เพื่อทำการสรุปผลและเสนอแนะแนวทางในการนำผลไปใช้หรือนำไปศึกษาค้นคว้าต่อไป

ทิสนา แคมมณี (2545: 146-147) กล่าวว่า การสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มมีลักษณะเฉพาะบางประการ การเตรียมการจึงต้องคำนึงถึงลักษณะดังนี้

1. การกำหนดจุดมุ่งหมาย เพื่อให้การจัดกิจกรรมไม่ออกนอกกลุ่มนอกทาง โดยกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ จุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะ ซึ่งลักษณะเฉพาะนี้นิยมเขียนในเชิงพฤติกรรม (Behavior or Performance Objective) และยังแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Cognitive Domain) ด้านทักษะ (Psychomotor) และด้านเจตคติ (Affective Domain) ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและจุดมุ่งหมาย การกำหนดเช่นนี้จะทำให้เกิดความสะดวกและชัดเจนในการจัดกิจกรรมและการประเมิน

2. การกำหนดเนื้อหาหรือความคิดรวบยอด เพื่อให้เข้าใจชัดเจนเป็นหลักในการออกแบบกิจกรรมสำหรับผู้เรียน

3. การกำหนดกิจกรรมหรือประสบการณ์เรียนรู้สำหรับผู้เรียน การจัดกิจกรรมให้สอดคล้องดังกล่าว สามารถใช้กระบวนการเป็นขั้นตอนดังนี้

3.1 **ขั้นนำ** คือ การเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียน เช่น การเตรียมความรู้และจัดบรรยากาศที่เหมาะสม เป็นต้น

3.2 **ขั้นกิจกรรม** คือ การให้ผู้เรียนลงมือทำกิจกรรมที่เตรียมไว้ ให้มีส่วนร่วมและรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ที่จะนำมาวิเคราะห์อภิปรายให้เกิดการเรียนรู้

3.3 **ขั้นอภิปราย** คือ การให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึก และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น

3.4 **ขั้นสรุปและนำไปใช้** คือ เป็นการรวบรวมความคิดเห็นและข้อมูลต่างๆ จากขั้นกิจกรรมและอภิปรายมาประสานกัน จนได้ข้อสรุปที่ชัดเจน รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4. การประเมินผล หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมแล้ว จำเป็นต้องประเมินผล เพื่อดูว่าได้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

คมเพชร ฉัตรศุภกุล (2546: 27 - 28) ยังได้กล่าวถึง ระยะเวลาของกลุ่มว่า พฤติกรรมที่สมาชิกแสดงออกตอนเริ่มเข้ากลุ่มอาจแตกต่างจากภายหลังที่ได้รับเข้ากลุ่มเป็น เวลานานแล้ว ทั้งนี้เพราะว่าการที่จะทำให้กลุ่มเป็นกลุ่มที่สมบูรณ์ขึ้น จะต้องอาศัยเวลาในการพัฒนา กลุ่ม ดังนั้น มักจะพบว่า กลุ่มจะต้องผ่านระยะต่างๆ 4 ระยะ คือ

1. ระยะที่บุคคลแต่ละคนมีการแข่งขัน และมีศูนย์กลางอยู่ที่ตนเอง (Individually centered, Competitive phase)
2. ระยะของความขัดแย้ง และความคับข้องใจ (Frustration and Conflict phase)
3. ระยะกลุ่มมีความสามัคคี (Group harmony phase)
4. ระยะที่มีผลงาน และยึดกลุ่มเป็นศูนย์กลาง (Group centered productive phase)

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า ลำดับขั้นการเรียนรู้ตามวัฏจักรของการกลุ่มจะมีระยะของการพัฒนาปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งลักษณะของการพัฒนาในแต่ละขั้น จะสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน

2.1.7 เทคนิคของกิจกรรมกลุ่ม

การจัดกิจกรรมกลุ่มให้บรรลุจุดมุ่งหมายและได้รับผลประโยชน์ตามจุดที่มุ่งหวังไว้หรือไม่ขึ้นอยู่กับเทคนิควิธีการที่ใช้ในการจัดกิจกรรมกลุ่มด้วย และได้มีผู้กล่าวถึง เทคนิคและวิธีการที่ใช้ในการจัดกิจกรรมกลุ่มที่สำคัญไว้ดังนี้

ก. กระบวนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ กรมวิชาการ (2542: 189) ได้แบ่งขั้นตอนไว้ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นตอนของการกำหนดวัตถุประสงค์ และการจัดเตรียมบทบาทสมมติ และสถานการณ์จำลองให้สอดคล้องกัน จุดเน้นของการใช้บทบาทสมมติจะอยู่ที่ตัวผู้แสดง ความรู้สึก ความสีกคิด เหตุผล และวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ของนักเรียน ทั้งนี้ต้องระบุให้ชัดเจนว่า ต้องการให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจอะไรบ้างจากการแสดง จากนั้นจึงกำหนดสถานการณ์และบทบาทที่จะนำใช้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์โดยพิจารณาเรื่องความยากง่าย วัย ระดับวุฒิภาวะ คุณธรรมที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง การขัดแย้งปัญหา และอุปสรรคที่จะต้องแก้ไข เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสในการวิเคราะห์ และตัดสินใจต่อไป

2. ขั้นดำเนินการแสดง เป็นการเตรียมนักเรียนให้พร้อม โดยการใช้เทคนิคและวิธีการนำเข้าสู่บทเรียนในรูปแบบต่างๆ กัน การเล่าเรื่องราวสถานการณ์ที่เริ่มเกิดขึ้น การโยงกับประสบการณ์เดิมของนักเรียน จากนั้นคัดเลือกผู้แสดงให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และบทบาทที่กำหนดขึ้น เมื่อได้ผู้แสดงตามที่ต้องการแล้ว ต้องให้เวลาสำหรับนักเรียนในการเตรียมการแสดง เพื่อฝึกฝนและทดสอบกับบทบาทที่ตนเองได้รับ เพื่อสร้างความมั่นใจร่วมกัน ต่อจากนั้นจึง

ช่วยกันจัดฉากการแสดงให้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง นอกจากนี้ครูต้องเตรียมผู้สังเกตการณ์ เพื่อให้นักเรียนที่เป็นผู้ดูได้รู้จักการสังเกต การบันทึกข้อมูลกิจกรรมต่างๆ ด้วย เมื่อห้องเรียนและผู้แสดงอยู่ในสถานการณ์ที่พร้อมแล้วจึงเริ่มต้นให้นักเรียนเริ่มแสดงได้ การแสดงนี้ควรปล่อยให้ไปไปตามธรรมชาติ ครูหรือผู้ชมไม่ควรขัดกลางคัน นอกจากนี้ในกรณีผู้แสดงต้องการความช่วยเหลือ ในขณะที่แสดงครูควรสังเกตพฤติกรรมของผู้แสดงและผู้ชมอย่างใกล้ชิด ข้อควรระวัง คือ บางครั้งการแสดงอาจใช้เวลามากเกินไป เยิ่นเย้อ ควรตัดบทด้วยวิธีการที่ดี เพื่อป้องกันการไม่ให้เกิดเสียเวลา และผู้ชมเกิดความเบื่อหน่าย

3. ชั้นวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดง เป็นขั้นที่นักเรียนจะได้เสนอข้อมูลพฤติกรรมต่างๆ ที่สังเกตร่วมกัน รู้จักการแยกแยะประเด็น วิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ ให้ข้อคิดเห็นอภิปรายจนนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจตามคุณธรรมที่ต้องการ บทบาทที่สำคัญของครู คือ การเตรียมคำถามเพื่อเป็นแนวทางในการอภิปรายกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น เทคนิคบางประการที่ครูสามารถนำมาใช้ คือ การสมมติผู้แสดง ผู้ชม ผู้สังเกตการณ์ในเรื่องความรู้สึก ความคิดที่เกิดขึ้น การอภิปรายแสดงความคิดเห็นต่อคำถามที่นำมาใช้ ครูต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์การทดลอง ดีเดียนข้อบกพร่องของผู้แสดง แต่ควรเน้นในเรื่องของเหตุผล และพฤติกรรมที่แสดงออกเท่านั้น

4. ชั้นแสดงเพิ่มเติม หลังการวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดงแล้ว นักเรียนอาจจะเสนอแนะแนวทางใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจ ครูอาจจะให้มีการแสดงเพิ่มเติมก็ได้

5. ชั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมที่ศึกษาร่วมกัน การให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม กาสรุประสาระสำคัญของเนื้อหา ความคิดรวบยอดของคุณธรรมที่เรียนรู้ การจัดแนวทางและข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

หลังจากการแสดงบทบาทสมมติแล้ว ครูควรย้ำและทำความเข้าใจกับนักเรียนอีกครั้งหนึ่งว่า การแสดงที่ผ่านมาเป็นเพียงบทบาทสมมติเท่านั้น เพราะนักเรียนบางคนอาจจะติดอยู่กับบทบาท สถานการณ์ และคำอภิปรายของนักเรียนบางคนจนเกินไป อาจก่อให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีเกิดขึ้น ครูจึงต้องชี้แนะและทำความเข้าใจให้ถูกต้องเสมอเมื่อเกิดเหตุการณ์ลักษณะประเภนี้ขึ้น

ข. แนวทางการจัดกาเรียนการสอนกับกรณีตัวอย่าง

1. ศึกษาแยกแยะหัวข้อคุณธรรมที่ต้องการสอน เนื้อหาที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการ ความคิดรวบยอด และศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณธรรมที่ช่วยเสริมคุณธรรมที่ต้องการเน้น

2. คัดเลือกข่าว ตัวอย่างเหตุการณ์ที่สอดคล้อง และเหมาะสมกับคุณธรรมที่สอน ปรับให้เข้ากับวัย ประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมของผู้เรียน

3. กำหนดขั้นตอนและรายละเอียดของการนำไปใช้ จุดมุ่งหมายลำดับขั้นตอนของกิจกรรม

4. การแสดงออก จำนวนกลุ่มและนักเรียนในแต่ละกลุ่ม สถานที่ เวลาที่ใช้ บทบาทของนักเรียนบางคนและทั้งหมด สื่อประกอบการสอน ประเด็นที่ใช้อภิปรายแสดงความคิดเห็น ตัวอย่างข้อมูลเพิ่มเติม ปัญหาอุปสรรคต่างๆ และแนวทางแก้ไข

5. การนำไปใช้ในชั้นเรียน เตรียมห้องเรียน และบรรยากาศให้เหมาะสมกับกรณีตัวอย่าง การอภิปราย การแบ่งกลุ่ม ข้อตกลง หรือกติกาที่นำมาใช้ การมอบหมายงานที่ให้ศึกษา และให้ศึกษากรณีตัวอย่างด้วยตนเอง มีการอภิปรายกลุ่มย่อย เสนอความคิดเห็น การซักถาม การเพิ่มเติมข้อมูลตัวอย่างต่างๆ การกำหนดผู้แสดงบทบาทสมมติ การตอบปัญหา หรือประเด็นพร้อมเหตุผลท้ายกรณีตัวอย่างที่กำหนดให้

6. การเพิ่มเติมเนื้อหา เอกสารเสริมประสบการณ์ แบบประเมินตนเอง หรือกลุ่มเกี่ยวกับคุณธรรมที่ต้องการสอนแนวสรุปและประเด็นที่นักเรียนควรทราบ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในสิ่งที่เรียนรู้ความขัดแย้งน้อยลง ครูต้องจัดทำแนวสรุปและตั้งคำถามนำเพื่อให้นักเรียนสรุปแนวคิด สาระสำคัญของคุณธรรมได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะและประเภทของกรณีตัวอย่างสามารถจัดทำได้จาก ข่าวหนังสือพิมพ์ เหตุการณ์ เรื่องสั้น การเล่าเรื่อง รูปภาพ บทสนทนา หรือคำพูด

แนวทางการสร้างกรณีตัวอย่าง

1. กำหนดให้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง หรือมีส่วนใกล้เคียงกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

2. เรื่องที่สร้างต้องเป็นเรื่องที่ยังหาข้อยุติหรือข้อสรุปไม่ได้ มีประเด็นที่ต้องใช้ความคิดเห็นของบุคคลหลายๆ ฝ่าย ทางเลือกของคำตอบมีหลายแนวและเปิดกว้าง

3. สอดคล้องกับเนื้อหาทางจริยธรรม เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ของนักเรียน

4. ปรับเป็นกิจกรรมที่แสดงออกและเคลื่อนไหว

5. มีสาระน่าสนใจ สนุกสนาน แทรกข้อคิดเห็นเป็นประโยชน์

6. มีคำถามหรือประเด็นที่ใช้ในการอภิปรายและแสดงความคิดเห็น

ข้อควรพิจารณาในการใช้กรณีตัวอย่าง

1. การสร้างกรณีตัวอย่างไม่ควรเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่งในชั้นเรียน ควรหลีกเลี่ยงการนำมาใช้โดยตรง แต่ควรดัดแปลงให้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างใกล้เคียงที่สุดเท่านั้น

2. ครูต้องพยายามคลี่คลายความคิดเห็นขัดแย้งที่แตกต่างกันของนักเรียนได้ โดยยึดแนวข้อสรุปที่ได้จากข้อตกลงของความคิดเห็นของกลุ่มคุณธรรมที่ต้องการเน้น และความคิดรวบยอดของการสอนเป็นแกนสำคัญที่นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งหมด

3. ควรนำกิจกรรม หรือสื่อการสอนบางประเภทเข้าช่วยในการสอน บางครั้ง เช่น กิจกรรมบทบาทสมมติ และสถานการณ์จำลอง เป็นต้น

4. จุดประสงค์สำคัญของกรณีตัวอย่างควรมุ่งเน้นให้นักเรียนรู้จักสร้างความคิดเห็นของตนเองให้เกิดขึ้น มีความเชื่อมั่นและกล้าแสดงออกอย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล การสร้างกฎเกณฑ์ของกลุ่ม การรู้จักเคารพมติหรือผลการตัดสินใจของกลุ่มร่วมกัน

5. ต้องมีเทคนิคเชื่อมโยงกรณีตัวอย่าง ที่นำมาใช้ให้สัมพันธ์กับสิ่งที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืนกัน เพื่อประโยชน์ในการหาแนวทางและข้อเสนอแนะแก่นักเรียนที่มีข้อบกพร่องทางความประพฤติอยู่

ค. แนวทางการจัดการเรียนการสอนกับสถานการณ์จำลอง

ประโยชน์ของการใช้สถานการณ์จำลองในการจัดการเรียนการสอน

1. เป็นรูปแบบและกระบวนการที่ฝึกฝนให้ผู้เรียนได้เผชิญกับสิ่งที่เกิดขึ้นปัญหาต่างๆ การรู้จักแสวงหาข้อมูล การติดต่อสื่อสาร การแก้ปัญหา การค้นพบ การวินิจฉัย การตัดสินใจ เป็นต้น

2. ช่วยสร้างความเข้าใจในการบูรณาการของระบบต่างๆ ในสังคมที่ก่อให้เกิดปัญหาจริยธรรมได้ รู้จักการสัมพันธ์ของความคิด ข้อมูลที่ได้รับ และการเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

3. สามารถพัฒนาทักษะนิสัยส่วนบุคคลได้ในเรื่อง ความรู้สึก ความพึงพอใจ การช่วยเหลือ การทำงานกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การปรับพฤติกรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความเข้าใจ เจตคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตในสังคมและผู้อื่น

4. เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนในการแสวงหาข้อเท็จจริง การทดลองกับระบบข้อมูลปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนรู้จักสังเกต การเปรียบเทียบ ข้อเตือนใจ ความระมัดระวังละเอียดรอบคอบในเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นจริงหรือใกล้เคียงกับที่ผู้เรียนเรียนมา

กระบวนการวางแผนและการออกแบบสถานการณ์จำลอง

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจและการวิเคราะห์ระบบปัญหา ครูศึกษาและกำหนดสถานการณ์ที่สอดคล้องกับคุณธรรมที่จะพัฒนา โดยตั้งวัตถุประสงค์ และขอบเขตของการสอน จากนั้นศึกษาระบบปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม วิเคราะห์และคัดเลือกปัญหาสำคัญที่ต้องการสอนแก่นักเรียน การพิจารณาองค์ประกอบต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อปัญหาที่ต้องการศึกษา ขั้นตอนนี้ช่วยให้ครูเกิดความมั่นใจ และมีแนวคิดในการวางเค้าโครงของสถานการณ์จำลองให้มีส่วนใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง ให้ตรงกับปัญหาจริยธรรมที่ต้องการพัฒนาในตัวนักเรียน ของเขตของการนำไปใช้ในห้องเรียน สิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ที่จัดขึ้นจะมีความเหมาะสมกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบสถานการณ์จำลอง ดำเนินการดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และเฉพาะเจาะจงที่ระบุว่าจะสร้างสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นมุ่งสอนอะไรแก่นักเรียน เน้นเรื่องใดเป็นหลัก เนื้อหาความจริงมโนคติหรือทักษะ

2. การคัดเลือกสถานการณ์ในชีวิตที่ต้องการนำมาจำลองไว้ เป็นกิจกรรมให้นักเรียนได้ฝึกการเรียนรู้ การวิเคราะห์ การตัดสินใจ และทักษะตามที่ต้องการ

3. ออกแบบโครงสร้างทั่วไปของกิจกรรม มีรายละเอียด เช่น

1. บทบาทของผู้ร่วมกิจกรรม
2. เป้าหมายของผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละคน
3. ขวสารข้อมูลที่จำเป็น
4. ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของผู้เข้าร่วมกิจกรรม
5. ลำดับขั้นตอนของเหตุการณ์
6. การจบของสถานการณ์จำลอง
7. สถานการณ์สิ่งแวดล้อม องค์ประกอบภายนอก

4 การสร้างและออกแบบวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในกิจกรรม การกำหนดสัญลักษณ์หรือตัวแทนอะไรในสถานการณ์จริง เช่น กระดาษแข็ง ตารางข้อมูล แผนภูมิ กราฟ สถิติ ต่างๆ โปสเตอร์ที่คะแนน บัตรคำสั่ง เหรียญ รูปภาพ เป็นต้น

5 การเขียนกฎเกณฑ์ กติกาของกิจกรรมการสอน โดยคำนึงขั้นตอนของกิจกรรม การเตรียมตัวของนักเรียน การอธิบายสื่อการสอนที่นำมาใช้เพื่ออะไร การเริ่มต้นของกิจกรรม ลำดับเหตุการณ์ ข้อตกลง เงื่อนไขแต่ละตอน กฎเกณฑ์ของการทำกิจกรรมร่วมกัน การระบุคะแนนที่ควรได้รับ

6 การทดลองใช้ ครูนำสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนในระดับเดียวกัน ซึ่งเป็นกลุ่มขนาดเล็ก เพื่อปรับปรุงขั้นตอนและกระบวนการเบื้องต้นก่อนการนำไปใช้จริง

ขั้นตอนที่ 3 การทดสอบและการปรับปรุงคุณภาพของสถานการณ์จำลอง ดำเนินการ 2 ประการ คือ

1 ลักษณะที่เป็นจริงของสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นในแง่ของความตรงกับสถานการณ์จริง ความเข้าใจและความน่าเชื่อถือที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

2 ความสามารถในการนำมาเล่น ในด้านของความยากง่าย ความสนุกสนาน ความเหมาะสม กับระดับความสามารถของนักเรียน

วิธีการใช้สถานการณ์จำลองในชั้นเรียน มีขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ชี้นำการสอน เป็นชี้นำเข้าสู่บทเรียน โดยให้ข้อมูลเบื้องต้นแก่นักเรียน การเล่าเรื่องสรุปของสถานการณ์ที่นำมาใช้ วัตถุประสงค์ที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ การแนะนำรูปแบบสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้น ความเข้าใจเบื้องต้น การแบ่งกลุ่ม การทำความเข้าใจกับกฎเกณฑ์ กติกาต่างๆ บทบาทของนักเรียนบางคน เป็นต้น

2. ชี้นำดำเนินกิจกรรม นักเรียนแต่ละคน แต่ละกลุ่ม เริ่มปฏิบัติตามกิจกรรมที่ระบุไว้ในบทบาทหน้าที่ การศึกษาข่าวสารข้อมูลจากวัสดุอุปกรณ์ที่กำหนดให้ การวิเคราะห์ การตัดสินใจ การหาข้อมูลเพิ่มเติม การได้รับผลคะแนนตามกระบวนการแต่ละขั้นตอน การอภิปรายร่วมกัน การหาข้อตกลงและวิธีการ การกำหนดแผนการดำเนินการ ในขั้นตอนนี้ ครูจะเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ กำหนดกติกา กฎเกณฑ์การใช้ การให้คะแนนตามคำถาม หรือผลที่ปรากฏ

ออกมา ครูไม่ควรไปขัดหรือห้ามกระบวนการศึกษาของนักเรียน แต่ควรสังเกตหรือบันทึกพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์และอภิปรายผลในชั้นเรียนขั้นต่อไป

3. ชั้นวิเคราะห์และอภิปรายผล เมื่อกิจกรรมสิ้นสุด ครูนำนักเรียนทบทวนและวิเคราะห์ประสบการณ์ต่างๆ ในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรม สามเหตุและผลที่เกิดขึ้นของกิจกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างกฎเกณฑ์ กติกา การวางแผน เงื่อนไขที่นำมาใช้ การตัดสินใจ โอกาสของสิ่งที่จะเกิดขึ้น การเปรียบเทียบข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาร่วมกัน ครูควรเพิ่มเติมข้อสังเกตหรือบันทึกพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อเสริมสร้างการอภิปรายในขั้นนี้ด้วย

4. ชั้นการสรุปกิจกรรมการเรียนรู้ ถ้าครูได้สร้างสถานการณ์จำลองขึ้นมาเป็นตัวแทนของสถานการณ์จริงอย่างถูกต้อง สามารถดำเนินการสอนไปตามขั้นตอนที่กำหนดจะทำให้ให้นักเรียนรู้อย่างมาก การสรุปจึงมักมุ่งในเรื่องของบูรณาการ การเปรียบเทียบกับเนื้อหาของสิ่งที่เรียนรู้กับการดำเนินชีวิตจริง การประยุกต์เชื่อมโยงของสถานการณ์จริง กับสถานการณ์จำลองให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

ง. กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เกม

นักเรียนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น ยังอยู่ในวันที่ชอบเล่นชอบเคลื่อนไหว หากครูได้นำเกมมาจัดกิจกรรมการสอนด้านพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมโดยจัดเป็นกิจกรรมสลับ คือ สลับกับกิจกรรมหลักที่ใช้ในเวลาสอนนานๆ เช่น สลับกับการอธิบายของครู สลับกับการอ่าน ค้นคว้ารายงาน หรือสลับกับการแบ่งกลุ่มปรึกษาหารือ เป็นต้น

เกม เป็นกิจกรรมการเล่นที่มีข้อตกลงหรือกติกาเฉพาะเรื่อง ซึ่งผู้เล่นต้องแสดงความสามารถเฉพาะตน หรือความสามารถในการร่วมมือกันของกลุ่มเพื่อแข่งขันให้ได้ชัยชนะ การสอนโดยใช้เกมเป็นสื่อ นั้นช่วยให้ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์สนิทสนมกัน นักเรียนได้แสดงออกถึงความสามารถ ความคิด และคุณธรรมในจิตใจของตน นักเรียนเกิดอารมณ์สนุก ตื่นเต้น การสอนโดยใช้เกมจึงทำให้นักเรียนไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน

ลักษณะของเกมที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักเรียนมีดังนี้

1. เกม มีจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์
2. เกม ต้องท้าทายให้รู้จักคิด ด้วยการกำหนดระยะเวลาให้ทำ ให้โอกาสลองทำ
3. เกม มีการเริ่มต้นและสิ้นสุด การเริ่มต้นของเกมจะมีสัญญาณ และมีการกำหนดให้หยุดด้วยสัญญาณ
4. เกม มีบริเวณ มีขอบเขตกำหนดให้เล่น บริเวณหรือขอบเขตจะกว้างหรือแคบ แตกต่างไปตามลักษณะของเกม
5. เกม มีกฎ และกติกา ซึ่งช่วยให้ผู้เล่นรู้วิธีเล่น การมีเสรีภาพ และการถูกควบคุมในการเล่น
6. เกม จัดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาและฝึกทักษะ

7. เกม ให้โอกาสแก่สมาชิกทุกคนได้เล่นร่วมกัน
ขั้นตอนในการจัดการเรียนการสอนด้วยเกม มีดังนี้

1. เกมที่นำมาจัดกิจกรรม ควรเป็นเกมที่แฝงด้วยคุณธรรม และสอดคล้องกับบทเรียน และมุ่งให้เกมเป็นสื่อ มิใช่มุ่งแข่งขันเพื่อเอาชนะอย่างเดียว
2. เป็นเกมที่มีวิธีการเล่นไม่ซับซ้อน และไม่ใช้เวลานานเกินไป
3. นักเรียนมีโอกาสเล่นเกมนั้นหลายคน หรือผลัดกันเล่นได้ทั่วถึง
4. ครูอธิบายและสาธิตวิธีการเล่นอย่างชัดเจน นักเรียนเข้าใจกติกา วัตถุประสงค์ของบทเรียนและใช้อุปกรณ์การเล่นได้ถูกต้อง
5. นักเรียนเล่นเกมตามกติกา และเวลาที่กำหนดให้ มีระเบียบวินัยและรับผิดชอบ

6. นักเรียนและครูร่วมกันสรุปผลและอภิปรายผลของการเล่นเกมนี้ พร้อมทั้งจัดเก็บอุปกรณ์ และจัดสถานที่ให้เรียบร้อย

7. ครูสรุป และเชื่อมโยงไปสู่คุณธรรมที่สอนในบทเรียน

ทิศนา แคมมณี (2545 : 152) ได้กล่าวถึง เทคนิคและวิธีการการจัดกิจกรรมกลุ่มให้สอดคล้องกับหลักทฤษฎี มีอยู่หลายวิธี ดังนี้

1. เกม (Game) การใช้กิจกรรมเกมเป็นการให้สมาชิกเข้าไปร่วมในสถานการณ์ที่ผู้เล่นยินยอม ตกลงกันที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขใดเงื่อนไขหนึ่งเพื่อให้ได้ตามเป้าหมายตามที่ต้องการ ซึ่งมักจะมีผลในรูปแบบของการแพ้ชนะ การเล่นเกมจะช่วยให้สมาชิกได้เรียนรู้ยุทธวิธีต่าง ๆ ที่จะเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ และได้ฝึกฝนเทคนิคและทักษะที่ต้องการ รวมทั้งช่วยให้เกิดความสนุกสนาน

2. บทบาทสมมติ (Role - Play) การใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงออก เกิดความรู้สึก ความนึกคิดในการแสดงบทบาทของคนอื่นที่ไม่ใช่ตนเอง โดยใช้ตัวละครที่สมมติขึ้นจากสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งที่ใกล้เคียงความเป็นจริง มาเป็นเครื่องมือในการจัดกิจกรรม โดยให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมตินั้นๆ และการแสดงบทบาทสมมติจะให้ความรู้ ความเข้าใจ สามารถแสดงความรู้สึกนึกคิดออกมา วิธีการนี้ช่วยให้มีโอกาสศึกษาวิเคราะห์ถึงความรู้สึกและพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่นได้อย่างลึกซึ้ง และช่วยให้เข้าใจบทบาทที่ต่างไปจากตน โดยไม่ต้องเผชิญหน้ากับสิ่งเหล่านั้นในเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของนักเรียนแต่ละคน

วัตถุประสงค์ของการใช้บทบาทสมมติ

1. เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในความรู้สึก พฤติกรรม การแสดงออกของผู้อื่น
2. เพื่อให้นักเรียนมีการปรับหรือเปลี่ยนเจตคติ พฤติกรรมและการปฏิบัติตนในสังคมอย่างเหมาะสม

3. เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกการใช้ความรู้ในการเผชิญสถานการณ์ต่างๆ ฝึกการแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจ

4. เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนได้มีโอกาสแสดงออกได้เรียนอย่างสนุกสนาน

5. เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีความใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงมากขึ้น

3. กรณีตัวอย่าง (Case) เป็นการสอนที่สร้างขึ้นง่ายๆ มีสาระ น่าสนใจ ให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในการพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมเป็นอย่างมาก โดยครูสามารถใช้กรณีตัวอย่างหรือเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงมาดัดแปลงและใช้เป็นสื่อ ตัวอย่าง หรือเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์และอภิปรายกันเป็นการช่วยฝึกฝน การใช้ความคิดในการแก้ปัญหาหลายๆ แบบ วิธีนี้ช่วยให้คิดพิจารณาข้อมูลที่ตนได้รับอย่างถี่ถ้วน นอกจากนั้นยังช่วยให้การเรียนรู้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง โดยการเชื่อมโยงเอาสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมสิ่งแวดล้อม ชีวิตประจำวันที่น่าสนใจ ชวนติดตาม และยงหาข้อสรุปเด่นชัดไม่ได้มารับปรุงให้เป็นตัวอย่างแก่นักเรียนอย่างมีกระบวนการและขั้นตอนที่เหมาะสม นักเรียนจะได้ฝึกฝนกับการเผชิญเรื่องราวต่างๆ นักเรียนจะได้ฝึกฝนการวิเคราะห์แยกแยะประเด็นปัญหาและตัดสินใจได้อย่างมีหลักเกณฑ์อย่างมีเหตุผล นอกจากนี้นักเรียนยังได้แลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ ความรู้สึก เจตคติของตนเองต่อผู้อื่นด้วย พร้อมทั้งได้พัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ การทำงานเป็นกลุ่ม การอภิปรายกลุ่มย่อย และมติของกลุ่ม

4. สถานการณ์จำลอง (Simulation) เป็นการใช้สถานการณ์ที่จำลองขึ้นให้เหมือนจริง หรือใกล้เคียงกับความเป็นจริงมาเป็นเครื่องมือ โดยให้เข้าไปอยู่ในสถานการณ์และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ในสถานการณ์จำลอง ทำให้ได้ทดลองแสดงพฤติกรรมต่างๆ ที่ในชีวิตจริงอาจไม่กล้าแสดง การใช้สถานการณ์จำลองจะช่วยให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งในองค์ประกอบที่ซับซ้อนของความเป็นจริง

5. ละคร (Acting or Dramatization) คือ วิธีการที่ให้ผู้เรียนได้ทดลองแสดงบทบาทตามที่เรียนหรือกำหนดไว้ โดยผู้เรียนจะต้องพยายามแสดงให้สมบทบาทตามที่กำหนดไว้ โดยไม่นำเอาบุคลิกภาพและความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปเกี่ยวข้อง วิธีการนี้ จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ในการที่จะเข้าใจความรู้สึก เหตุผลและพฤติกรรมของผู้อื่น ทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ กัน นอกจากนี้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงละครร่วมกันจะช่วยฝึกให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบในการเรียนรู้ร่วมกันและได้ฝึกการทำงานร่วมกัน

6. อภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group) การใช้กลุ่มย่อยช่วยเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างทั่วถึง รวมทั้งให้สมาชิกเรียนรู้จากกันและกัน คือ ได้เรียนรู้จากความรู้สึกพฤติกรรม การปรับตัว การมีปฏิสัมพันธ์ การเรียนรู้บทบาทหน้าที่ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจร่วมกัน การใช้เทคนิคกลุ่มย่อยมีหลายวิธีด้วยกันแล้วแต่ผู้จัดจะคิดค้นขึ้น แต่ที่นิยมใช้จะเป็นกลุ่มระดมสมอง

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า เทคนิคของกิจกรรมกลุ่มนั้นมีหลากหลายวิธีด้วยกัน ได้แก่ เกม บทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง (Simulation) และกลุ่มย่อย ซึ่งแต่ละวิธีจะมีการดำเนินการเฉพาะของแต่ละวิธี ฉะนั้นในการที่จะเลือกให้เทคนิคหรือวิธีการใดนั้น จึงต้องคำนึงถึงหลักการของแต่ละแบบตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ความเหมาะสมในทุกด้าน รวมทั้งคำนึงถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกิจกรรมกลุ่มในแต่ละครั้งด้วย

2.1.8 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม

1. ทฤษฎีสนาม (Field Theory) ของ Kurt Lewin ลักษณะของกลุ่มเป็น 2 แบบ (วินิจ เกตุขำ และคมเพชร ฉัตรศุภกุล, 2522 อ้างจาก กาญจนา ไชยพันธ์ 2549: 24-32)

1.1 ลักษณะตามสภาพของกลุ่ม (Topological Construction) หมายถึง กลุ่มพิจารณาสภาพภายในของกลุ่มเป็นสำคัญ ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

ก) พื้นที่ (Region) ส่วนของขนาดและรูปร่างของกลุ่ม (Social Space) มีความแตกต่างกันออกไป ทำให้กลุ่มเกิดความตึงเครียดหรือสมดุลได้

ข) ขอบเขต (Barrier) เป็นส่วนของขอบเขตที่ติดต่อกันระหว่างบุคคล ถ้าบุคคลหรือระหว่างกลุ่มต่อกัน มีขอบเขตมากก็จะเป็นอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารหรือการสัมผัสสัมพันธ์กัน

1.2 ลักษณะตามการเคลื่อนที่ของกลุ่ม (Dynamics Construction) กลุ่มที่พิจารณาตามพลังกลุ่มเป็นสำคัญ

ก) ลดความตึงเครียด (Tension) เป็นภาวะที่เกิดความไม่สมดุลในกลุ่มสมาชิกของกลุ่มต้องช่วยกันลดความตึงเครียดลง

ข) ทิศทาง (Vector) เป็นการเคลื่อนที่ไปสู่จุดหมาย จะช่วยให้กลุ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ถือว่าเป็นพลวัตของกลุ่ม ดังนั้นในกระบวนการกลุ่มสมาชิกต้องช่วยกันในการดำเนินกิจกรรมทำให้ทิศทางไปสู่จุดหมายเร็วขึ้น

ค) แรงดึงดูด (Valance) เป็นแรงยึดเหนี่ยวระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม และแรงยึดเหนี่ยวระหว่างกลุ่ม ทำให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย ถ้าสมาชิกในกลุ่มมีแรงยึดเหนี่ยวสูง กลุ่มก็จะรวมตัวกันสูง ก่อให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม

1.3 พฤติกรรมของบุคคลในกลุ่ม

ก) พฤติกรรมเป็นผลมาจากพลังความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม กลุ่มไม่ได้เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและกันในกลุ่ม

ข) โครงสร้างของกลุ่มเกิดจากการรวมตัวของบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกัน

ค) การรวมกลุ่มแต่ละครั้งจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม โดยเป็นปฏิสัมพันธ์ในรูปของ การกระทำ ความรู้สึก และความคิด

ง) องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ การกระทำ ความรู้สึกและความคิด จะก่อให้เกิดโครงสร้างของกลุ่ม ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของสมาชิกในกลุ่ม

จ) สมาชิกในกลุ่มจะมีการปรับตัวเข้าหากัน และพยายามช่วยกันทำงาน ซึ่งการที่บุคคลพยายามปรับบุคลิกภาพของตนที่มีความแตกต่างกันนี้ จะก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทำให้เกิดแรงผลักดันของกลุ่มในการทำงานเป็นไปด้วยดี

2. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ (Interaction Theory) ของ Bales (อ้างถึงใน ทิศนา แชมมณี และคณะ, 2522) ได้กล่าวถึงแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้ คือ

1. กลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์โดยการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง
2. ปฏิสัมพันธ์จะเป็นปฏิสัมพันธ์ทุกๆ ด้าน คือ
  - ก) ปฏิสัมพันธ์ทางร่างกาย
  - ข) ปฏิสัมพันธ์ทางวาจา
  - ค) ปฏิสัมพันธ์ทางจิตใจ
3. กิจกรรมต่างๆ ที่กระทำผ่านการมีปฏิสัมพันธ์นี้ จะก่อให้เกิด

อารมณ์ ความรู้สึก

3. ทฤษฎีบุคลิกภาพของกลุ่ม (Group Syntality Theory) ของ Cattell ทฤษฎีนี้อาศัยหลักการจากทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Teory) (โยชิน คันสนยุทธ.2528) คือ กฎแห่งผล (Law of Effect) เพื่ออธิบายพฤติกรรมของกลุ่ม แนวคิดในทฤษฎีนี้ประกอบด้วย

1. ลักษณะของกลุ่มประกอบด้วย

ก) กลุ่มแต่ละกลุ่มจะประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีบุคลิกภาพเฉพาะตัว (Population Traits) ได้แก่ สติปัญญา ทักษะ ทักษะ บุคลิกภาพ เป็นต้น

ข) กลุ่มแต่ละกลุ่มจะมีบุคลิกภาพเฉพาะกลุ่ม (Syntality Traits หรือ Personality Traits) ซึ่งจะทำให้แต่ละกลุ่มมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป บุคลิกภาพของกลุ่มได้จากความสามารถของกลุ่มที่มีอยู่ในการกระทำของสมาชิกร่วมกัน เช่น การตัดสินใจ พฤติกรรม หรือ การแสดงออกของสมาชิก เป็นต้น

ค) กลุ่มแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะโครงสร้างภายในโดยเฉพาะ (Characteristic of Internal Structure) ซึ่งหมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและแบบแผนหรือลักษณะในการรวมกลุ่ม เช่น มีการแสดงบทบาทตำแหน่งหน้าที่ มีการสื่อสารระหว่างสมาชิก เป็นต้น

2. พลังหรือการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของกลุ่ม (Dynamics of Syntality) หมายถึง การแสดงกิจกรรมหรือความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่มเพื่อจุดมุ่งหมาย ใดๆอย่างหนึ่ง มีลักษณะ 2 ประการ คือ

ก) ลักษณะที่ทำให้กลุ่มรวมกันได้ (Maintenance Synergy) หมายถึง ลักษณะของความร่วมมือในการทำกิจกรรมของสมาชิกแต่ละกลุ่มเพื่อให้ความสัมพันธ์ เป็นไปได้ อย่างราบรื่นและก่อให้เกิดความสามัคคี ความร่วมแรงร่วมใจกัน (Cohesion) ซึ่งจะทำให้การ รวมกลุ่มไม่มีการแตกแยกหรือการถอนตัวออกจากกลุ่ม

ข) ลักษณะที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ (Effective Synergy) หมายถึง กิจกรรมที่สมาชิกกระทำเพื่อให้กลุ่มบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

4. ทฤษฎีสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม (A Theory of Group Achievement) ของ Stogdill มีวัตถุประสงค์สำคัญในเรื่องผลผลิตหรือสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม แต่เน้นโครงสร้างของทฤษฎี ประกอบด้วยตัวแปร 3 ประเภท คือ

1. การลงทุนของสมาชิกหรือตัวแปรที่สมาชิกป้อนใส่เข้าไป (Member Input) คือการแสดงออกของสมาชิกภายในกลุ่ม รวมถึงการกระทำและการแสดงออก โดยเฉพาะในเรื่อง ต่อไปนี้

ก) เมื่อบุคคลมาอยู่รวมกันจะมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เกิดขึ้น มีการ กระทำมีปฏิริยาตอบสนอง หรือการแสดงออกระหว่างสมาชิกตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป

ข) การแสดงออก (Performance) หมายถึง การโต้ตอบหรือการ ตอบสนองของสมาชิกอันเป็นส่วนหนึ่งของการมีปฏิสัมพันธ์ เช่น การตัดสินใจ การเตรียมการสื่อสาร การร่วมมือร่วมใจในการทำงาน

ค) ความคาดหวัง (Expectations) หมายถึง สิ่งที่ประกอบกันเข้าเพื่อ ช่วยเสริมแรงให้สมาชิกคาดหวังความพอใจที่จะได้รับการรวมกลุ่ม เช่น จุดมุ่งหมายของกลุ่ม การแสดงบทบาทต่างๆ ความมั่นคงของกลุ่ม

2. สื่อกลางของการลงทุนของสมาชิก (Mediating Variables) เมื่อสมาชิกมี การลงทุนโดยการกระทำหรือมีปฏิสัมพันธ์ รวมทั้งการคาดหวังผลร่วมกันแล้ว สิ่งหนึ่งที่จะทำให้กลุ่ม บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ คือ การกำหนดโครงสร้างของกลุ่มขึ้นประกอบด้วย

ก) โครงสร้างอย่างเป็นทางการ คือ สิ่งที่คาดหวังจากการมีปฏิสัมพันธ์ ของสมาชิก เช่น การกำหนดตำแหน่งให้แก่สมาชิกแต่ละคนให้มีฐานะและหน้าที่ตามที่ควรจะเป็น เพื่อให้ผลของการทำงานเป็นจริงขึ้นมาได้

ข) โครงสร้างเกี่ยวกับบทบาทสมาชิก คือ โครงสร้างของกลุ่มที่เชื่อว่า จะมีอยู่ภายในตัวสมาชิกแต่ละคน สมาชิกแต่ละคนจะมีอิสระที่จะแสดงบทบาทของตนได้อย่างเต็มที่ บทบาทที่กล่าวถึง ได้แก่ ความรับผิดชอบและอำนาจในการทำตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

ค) ผลของกลุ่มหรือสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม หมายถึง ผลที่ได้จากการลงทุน ของสมาชิกจากการแสดงออกการมีปฏิสัมพันธ์ และการคาดหวังผลโดยผ่านการแสดงออกตาม โครงสร้าง และการกระทำของกลุ่มที่กำหนดขึ้น ผลของกลุ่มที่ได้รับนี้มีอยู่ 3 ประการ คือ

ง) ผลผลิตของกลุ่ม (Productivity) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงอันเป็นผล จากพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางบวกและทางลบ

จ) จริยธรรมของกลุ่ม (Morale) ความเป็นอิสระในการทำงานหรือการ แสดงพฤติกรรมที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว ถ้ากลุ่มมีการกำหนดโครงสร้างและปฏิบัติตาม โครงสร้างนั้น จริยธรรมของกลุ่มจะมีมากขึ้น

ฉ) บูรณาภาพของกลุ่ม (Integration) หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งช่วยให้กลุ่มคงสภาพทางโครงสร้างอยู่ได้และสามารถดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ได้ด้วยดี จะปรากฏเป็นความพอใจของกลุ่มหรือการตอบสนองความต้องการของสมาชิกในกลุ่ม รวมไปถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิก การได้รับการสนับสนุนการแสดงปฏิกิริยาที่ส่งผลดีต่อ กลุ่ม ลักษณะเช่นนี้บางครั้งเรียกว่า “แรงยึดเหนี่ยวของกลุ่ม (Cohesiveness)”

5. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรมกลุ่ม (Exchange Theory) ของ Thifaut ทฤษฎีนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งแนวคิดนี้เป็นพื้นฐานของการ ทำหน้าที่ในกลุ่มได้เป็นอย่างดี แนวคิดที่สำคัญมี 3 ประการ คือ

1. ในการรวมกลุ่มทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเกิด ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ซึ่งเกิดจากการที่สมาชิกในกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในรูปแบบต่างๆ เช่น การสื่อสาร หรือการแสดงผลพฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งแสดงต่ออีกคนหนึ่ง เช่น การแสดงผลพฤติกรรม การ กระทำหรือคำพูด

สรุปแนวคิดของทฤษฎีในประการแรกในการรวมกลุ่ม คือ

ก) สมาชิกมีความสัมพันธ์กัน (Interpersonal Relationship)

ข) สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Interaction)

ค) การแสดงปฏิสัมพันธ์ คือ การแสดงผลพฤติกรรมในรูปแบบต่างๆ ของสมาชิก (Behavior Sequences)

ง) พฤติกรรมที่แสดงออกภายในกลุ่มจะเป็นพฤติกรรมที่เลือกสรร แล้ว (Behavior Repertoire)

2. แลกเปลี่ยนพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก จะ ก่อให้เกิดผลของกลุ่ม (Group Outcome) จึงเป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์ของสมาชิก (Consequences of Interaction) ซึ่งประกอบด้วยรางวัลจากการมีปฏิสัมพันธ์ เช่น ความสบายใจ ความสนุกสนาน ความอึด ใจ ความพอใจ และเห็นคุณค่าของการพยายามกระทำพฤติกรรมนั้นให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่ ต้องการ

6. ทฤษฎีสังคมมิติ (Sociometric Theory)

โมเรโน (Moreno) คือ ผู้ก่อตั้งทฤษฎีและอาศัยพื้นฐานทางทฤษฎี ดังนี้

1. การกระทำและจริยธรรมหรือขอบเขตการกระทำของกลุ่มจะเกิด ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ คือ การแสดงบทบาท จำลอง (Role Playing) หรือสังคมมิติ (Sociometric)

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม

งานวิจัยในประเทศ

นรรัตน์ กิจเจริญ (2547: 78 – 79) ได้ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการรับรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาด้านการเรียนของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 วิทยาลัยมิชชั่น มวกเหล็ก พบว่าหลังใช้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม ทำให้นักศึกษาแก้ปัญหาการเรียนได้ดีขึ้น เพราะกิจกรรมกลุ่มเป็นวิธีการที่ดีในการนำไปพัฒนาบุคคลและกลุ่ม เพราะเป็นการให้ประสบการณ์ตรง เรียนรู้โดยการปฏิบัติปฏิบัติ ช่วยให้ผู้เข้าร่วมกลุ่มมีความซาบซึ้งใจ และพอใจที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงตน

อรัญญา วันกิ่ง (2546: 59) ได้ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ของตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า นักเรียนมีความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ของตนเองสูงขึ้น หลังจากที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ของตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ของตนเองสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จิรุตต์ ภูเจริญ (2551: 67) ได้ศึกษาผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่ส่งผลต่ออัตมโนทัศน์ของนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการได้ยินในมหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า นักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเมื่อทดลองใช้กิจกรรมกลุ่มแล้วส่งผลอัตมโนทัศน์ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านลักษณะพฤติกรรม ด้านสติปัญญาของนักศึกษา ด้านรูปร่างและคุณลักษณะ ด้านความสุขและความพึงพอใจ สำหรับด้านอัตมโนทัศน์ด้านความวิตกกังวล และลักษณะความเป็นคนน่านิยม มีระดับอยู่ในระดับปานกลาง และนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน หลังจากทำกิจกรรมกลุ่มแล้ว มีอัตมโนทัศน์มากกว่าก่อนการทำกิจกรรมกลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ภณิตา เจริญสุข (2549: 60-61) ได้ศึกษาเรื่องการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนามนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาเฝ้าเมือง พบว่า หลังเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม นักเรียนมีคะแนนมนุษยสัมพันธ์ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านเข้าใจและยอมรับตนเอง ด้านเข้าใจและยอมรับผู้อื่น ด้านการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ด้านการแสดงความรู้สึกและขอบคุณ และด้านการเคารพในสิทธิและความเป็นตัวของตัวเองของบุคคล สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ศุภร บุตรสุวรรณ (2550: 66) ได้ศึกษาเรื่องผลการใช้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์ แตกต่างกันโดยนักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม แบบกลุ่มเปิดและกลุ่มปิด มีคะแนนความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกัน โดยนักเรียนกลุ่มปิดมีคะแนนสูงกว่านักเรียนกลุ่มเปิด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พิมลรัตน์ ธรรมา (2545: 51-52) ได้ศึกษาเรื่องการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาอัตมโนทัศน์ของวัยรุ่นตอนต้น พบว่า ผลในการจัดกิจกรรมกลุ่มในแต่ละครั้งดำเนินไปด้วยความเป็นกันเอง สนุกสนาน นักเรียนให้ความร่วมมือในกิจกรรมดีมาก ทุกคนกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็น มีความมั่นใจ ทำให้นักเรียนรับรู้และเข้าใจความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นทั้งในด้านบวกและด้านลบ คำนี้ถึงความรู้สึกของผู้อื่น มีความรักและความผูกพันมากขึ้น และผลการสังเกตเป็นรายบุคคล พบว่า ในการเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 นักเรียนยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็น นักเรียนบางคนพูดด้วยความไม่มั่นใจ แต่หลังจากได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มในครั้งที่ 3 เป็นต้นไป นักเรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด โดยนักเรียนกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็น มีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น มีความสุข มีความพึงพอใจในตนเองมากขึ้น

งานวิจัยในต่างประเทศ

แบรนนิแกน (Brannigan, 2007: 61-62) ได้ทำการวิจัยโดยการใช้กิจกรรมกลุ่ม กับหลักทางจิตวิทยาการศึกษา เป็นรูปแบบในการพัฒนาความสามารถทางด้านวิชาการ ที่ Queensbury Middle School ซึ่งวัยรุ่นตอนกลางอายุระหว่าง 10 – 15 ปี เป็นช่วงวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านพัฒนาการต่างๆ มักคิดด้านลบกับตนเอง ซึ่งส่งผลให้เกิดความเครียดและขาดความมั่นใจในตนเอง รวมถึงการเรียนในระดับนี้ต้องสามารถอธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาทางด้านวิชาการ เด็กวัยนี้จะถูกคาดหวังและเกิดแรงกดดันทางสังคมในเรื่องการเรียน การออกแบบการวิจัยครั้งนี้ส่งผลให้นักเรียนได้รู้การใช้ทักษะการสื่อสาร ทำอย่างไรจึงจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับครูและเพื่อนๆ การบริหารเวลาในการทำการบ้าน การสนับสนุนจากพ่อแม่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะกระตุ้นให้เด็กลดความกลัว มีความภาคภูมิใจในตนเอง และสามารถเรียนรู้อย่างมีความสุขพร้อมทั้งพัฒนาความสามารถด้านวิชาการให้สูงขึ้น

โจนส์ (Jones, 2007: 41) ได้ทำการวิจัยโดยการใช้กิจกรรมกลุ่ม ในการพัฒนาเด็กหญิงวัยรุ่นตอนต้นที่ Nancy Khattab Victory Elementary School ในเรื่องการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ ทักษะการอยู่ในสังคม การพัฒนานิสัย บทบาทการวางตัวของวัยรุ่น การเห็นคุณค่าในตนเอง การมองตนเองในแง่บวกในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของวัยรุ่น พบว่ากลุ่มสามารถพัฒนาในเรื่องต่างๆ ได้ดี เนื่องจากกลุ่มทำให้เกิดการพัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร ทำให้เกิดความสัมพันธ์ในหมู่เพื่อน และมีประสิทธิภาพต่อการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นในอนาคต

เคอร์ติส (Curtis 2000: 114) ได้สำรวจกิจกรรมการแนะแนวระดับมัธยมศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะความฉลาดทางอารมณ์ และพัฒนาอัตมโนทัศน์ของนักเรียน โดยแบ่งนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัปดาห์ละ 1 ครั้ง รวม 6 ครั้ง พบว่านักเรียนมีทักษะความฉลาดทางอารมณ์เพิ่มมากขึ้นและมีอัตมโนทัศน์ดีขึ้น

แฮมม (Hamm, 2007: 56-57) ได้ทำการวิจัยโดยการใช้กิจกรรมกลุ่ม ในการพัฒนาทักษะความสัมพันธ์ในหมู่วัยรุ่นตอนต้น ที่ Middle School โดยที่ความสำคัญของการเข้ากลุ่มเพื่อน จะเกิดโอกาสที่ดีในการทำงานกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เมื่อกลุ่มเกิดความไว้วางใจ การสร้างปทัชฐานในกลุ่ม ความรู้สึกที่เกิดจะมีคุณค่าและเกิดการรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกันมากขึ้น และยัง

พบว่า การเข้ากลุ่มทำให้เกิดศักยภาพในการพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจบุคคลที่อยู่รอบข้างมากขึ้นโดยลดความขัดแย้งลง

จากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมกลุ่ม สามารถใช้ในการพัฒนาบุคลิกและพฤติกรรมในด้านต่างๆ ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ เช่น การพัฒนาทัศนคติด้านต่างๆ ความภาคภูมิใจในตนเอง ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความฉลาดทางอารมณ์ และความรับผิดชอบในด้านต่างๆ เป็นต้น ผู้สนใจจึงประสงค์ที่จะนำกิจกรรมกลุ่มมาใช้ในการพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ต่อไป

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4

3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท 4

3.1.1 ความหมายของหลักอิทธิบาท 4

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539: 35/342 - 347) ได้กล่าวถึง อิทธิบาทวิภังค์ สุตตันตภาษณีย์ ดังนี้

คำว่า อิทธิ มีอธิบายว่า ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี กิริยาที่สำเร็จ กิริยาที่สำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้เฉพาะ ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง การทำให้แจ้ง ความเข้าถึงธรรมเหล่านั้น

คำว่า อิทธิบาท มีอธิบายว่า เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ของบุคคลผู้เป็นอย่างนั้น (ผู้ได้ธรรมที่มีฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา)

คำว่า เจริญอิทธิบาท มีอธิบายว่า ภิกษุเสพ เจริญ ทำให้มากซึ่งธรรมเหล่านั้น เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท

อิทธิบาท 4 คือ คุณธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามประสบความสำเร็จ 4 ประการ ดังนี้

ฉันทอิทธิบาท

ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร เป็นอย่างไร

ถ้าภิกษุทำฉันทะให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า ฉันทสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่นเพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิกษุโยภาว ไพบูลย์ เจริญเต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้น ธรรมเหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร

ประมวลย่อฉันทสมาธิและปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่าฉันทสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

วิริยทธิบาท

ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร เป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำวิริยะให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า วิริยสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่นเพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิชโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ธรรมเหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร

ประมวลย่อวิริยสมาธิและปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่าวิริยสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

จิตตติบาท

ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร เป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำจิตให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า จิตตสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่นเพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิชโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ธรรมเหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร

ประมวลย่อจิตตสมาธิและปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่าจิตตสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

วิมังสีทธิบาท

ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร เป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำวิมังสาให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า วิมังสาสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่นเพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่นเพื่อความ

ดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภัยโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ธรรมเหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร

ประมวลย่อวิมังสาสมาธิและปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกันจึงนับได้ว่า วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

พุทธทาสภิกขุ (2537 ข: 9) ได้อธิบายว่า อธิธิบาทแยกเป็น อธิธิ แปลว่า ความสำเร็จ บาท แปลว่า ฐาน เจริงรอง ดังนั้นอธิธิบาทจึงแปลว่า รากฐานแห่งความสำเร็จ ซึ่งมี 4 อย่างคือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา

พระธรรมปิฎก (2546: 842) ได้ให้ความหมายว่า อธิธิบาท 4 ธรรมที่เป็นเหตุ ให้ประสบความสำเร็จมี 4 อย่าง คือ ฉันทะ มีความพอใจ มีใจรัก คือ พอใจที่จะทำสิ่งนั้น และทำด้วย ใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดี แห่งกิจกรรมหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำให้เสร็จๆ หรือเพียง เพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่นประกอบหมั่นกระทำสิ่งนั้น ด้วย ความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ ทำนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ วิมังสา ใช้ ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่ง หย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้อง เป็นต้น แปลให้ง่ายตามลำดับว่า “มีใจรัก พากเพียรทำ เอาใจฝักใฝ่ ใช้ปัญญาสอบสวน”

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2550: 160/231) ได้ให้ความหมายอธิธิ บาท 4 ว่า คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายมี 4 อย่าง คือ

1. ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป
2. วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง
3. จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำในสิ่งนั้นด้วย ความคิด เอาใจฝักใฝ่ไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุกติตัวอุทิศใจให้สิ่งที่ทำ
4. วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้น วิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

จารุมาศ เรื่องสุวรรณ (2548: 35) ได้สรุปหลักอธิธิบาท 4 ไว้ว่า เป็นหลักแห่ง การประกอบกิจการงานใดๆ ให้สำเร็จ ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจและรักที่จะทำในงานนั้นๆ วิริยะ คือ ความพากเพียรในงานอย่างไม่ย่อท้อจนงานสำเร็จ จิตตะ คือ การตั้งใจทำงานหมั่น ตรวจตรางานอยู่เสมอ เอาใจใส่ในสิ่งที่ทำไม่เอาใจไปคิดในเรื่องอื่น วิมังสา คือ การคิดไตร่ตรอง เกี่ยวกับงานที่ทำ ใช้สติปัญญาคิดใคร่ครวญข้อดีข้อเสีย และปรับแก้อย่างมีเหตุผล

สฐีพ ปุณฺณภาพ (2541: 19) ได้ให้คำแปลของอิทธิบาท 4 ไว้ 2 ทาง คือ หนึ่ง แปลว่า ข้อปฏิบัติที่ให้รู้ฤทธิ์ (Basic of Psychic Power) อีกอย่างหนึ่งแปลว่า ข้อปฏิบัติที่ให้บรรลุถึงความสำเร็จ (Law of Success) และสฐีพ ปุณฺณภาพ (2539: 676) ได้ให้ความหมายอิทธิบาท 4 ไว้ดีกว่า เป็นคุณให้บรรลุความสำเร็จ 4 อย่าง ได้แก่ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ ความเพียร จิตตะ เอาใจใส่ วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวน

บุญมี แทนแก้ว. (2539: 142) กล่าวว่า ตามหลักพุทธศาสนากล่าวไว้ว่าผู้หวังความสำเร็จควรปฏิบัติในธรรมอันเป็นเครื่องนำไปสู่ความสำเร็จ หรือสำเร็จตามความประสงค์ หมายความว่าเมื่อต้องการความสำเร็จก้าวหน้าต้องสร้างเหตุผลเพื่อให้เกิดผลนั้นๆ เพราะผลย่อมมาจากเหตุ การสร้างเหตุจนถึงแม้จะยากยิ่งเพียงใด หากใช้คุณธรรมเข้าสนับสนุนแล้วยังจะสำเร็จตามความประสงค์ได้ คุณธรรมที่จะช่วยให้สำเร็จหรือความสำเร็จก้าวหน้าดังประสงค์ คือ อิทธิบาท 4

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย (2550: 238) กล่าวว่า อิทธิบาท 4 คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายหรือ หนทางแห่งการดำเนินชีวิตไปสู่ความสำเร็จ ความถูกต้อง และการเข้าถึงประโยชน์สุข นอกจากนี้อิทธิบาทยังเป็นธรรมที่อนุโลมได้ว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่การงานของบุคคล เช่น ประสบความสำเร็จทางการเรียน การประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต เป็นต้น

ปริญญา จงวัฒนา (2550: 144 - 145) กล่าวว่า อิทธิบาท 4 คือ คุณธรรม 4 ประการที่เป็นบาทฐานนำไปสู่ความสำเร็จ ดังนี้

1. ฉันทะ ความพอใจ ความพึงใจที่จะกระทำกิจใดๆ เพื่อที่ให้ได้รับผลสำเร็จตามปรารถนา

วิริยะ ความเพียร คือ มีความขยันหมั่นเพียรที่จะกระทำกิจใดๆ ที่ได้ตั้งปรารถนาไว้แล้วและได้มีความพอใจ พึงใจ กระทำแล้วให้สำเร็จลุล่วงตามปรารถนา

3. จิตตะ จิตจดจ่อ คือ มีสติ มีสมาธิ ในการที่จะกระทำกิจใดๆ ที่ตั้งปรารถนาไว้แล้วได้มีความพอใจ พึงใจก่อกิจกรรมนั้นแล้วได้ใช้ความเพียรพยายามแล้ว ก็ต้องใช้กำลังใจ กำลังความคิด กำลังสติปัญญา และสมาธิ ไม่หันเหไปทางอื่น การกระทำกิจนั้นๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามปรารถนา

4. วิมังสา ความไตร่ตรอง ทดสอบ ทดลอง พินิจพิจารณา เมื่อกระทำสิ่งใดๆ แล้วย่อมประสบปัญหา ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง ก็ต้องใช้การใคร่ครวญพิจารณาถึงปัญหาต่างๆ เหล่านั้นด้วยอุบายปัญญา ตั้งข้อสมมติฐานเป็นเหตุ เพื่อที่จะหาปัจจัยองค์ประกอบในสิ่งที่ตนรู้มา เป็นข้อเปรียบเทียบเชิงกระทบ เพื่อที่จะสามารถแก้ไขปัญหานั้นที่เกิดขึ้นได้ และทำการทดสอบทดลองว่า สามารถให้ผลได้จริงตามที่ตั้งข้อสมมติหรือไม่ กระทำซ้ำแล้วซ้ำอีกจนมีความแน่ใจ จนสามารถประสบกับความสำเร็จได้ตามปรารถนาตั้งใจ

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าความหมายของอิทธิบาท 4 คือ หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จทั้งในด้านการเรียนและการงานอื่นๆ ให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตนเองตั้งเป้าหมายเอาไว้ ซึ่งมี 4 อย่าง คือ ฉันทะ ความรักความพอใจในหน้าที่การงานการเรียน วิริยะ คือ

มีความขยันหมั่นเพียรพยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายนั้นให้เสร็จสมบูรณ์ถูกต้องและทันเวลา จิตตะ คือ เอาใจใส่ในหน้าที่ มีจิตจดจ่ออยู่กับหน้าที่ที่ทำ ไม่คิดฟุ้งซ่านอันเป็นบ่อเกิดให้ทำงานผิดพลาดได้ง่าย และวิมังสา คือ คอยตรวจสอบหาส่วนที่ผิดพลาด แลนำมาแก้ไขด้วยสติปัญญาของตน

3.1.2 ลักษณะของหลักอิทธิบาท 4

ลักษณะของอิทธิบาท 4 เป็นคุณธรรมที่มีความสัมพันธ์และมีผลต่อกัน หมายความว่า ผู้ที่ปฏิบัติงานหรือหน้าที่โดยที่มีคุณธรรมด้านใดด้านหนึ่งเด่นหรือสูงมาก จะส่งผลให้คุณธรรมด้านอื่นๆ สูงตามไปด้วย พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2538: 845 - 846) ได้กล่าวว่ อิทธิบาท 4 ความจริงอิทธิบาท 4 อย่างนี้ เกื้อหนุนกัน และมักมาด้วยกัน เช่นเกิดฉันทะ มีใจรักแล้วก็ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียร ก็เอาใจใส่อยู่เสมอ และเปิดช่องให้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง แต่ที่แยกพิจารณาแต่ละข้อ ก็ด้วยถือเอาภาวะที่เด่นเป็นใหญ่ เป็นตัวนำ เป็นตัวชักจูงข้ออื่นๆ ในแต่ละกรณี เช่น เมื่อฟังธรรมด้วยกัน คนหนึ่งชอบศึกษาธรรม ฟังด้วยความรักความพอใจในธรรมอยากรู้ อยากเข้าใจในธรรมให้ยิ่งๆ ขึ้นไป จึงฟังด้วยจิตแน่วแน่ ก็มีฉันทะเป็นตัวเด่นชักนำสมาธิและกุศลธรรมข้ออื่นๆ อีกคนหนึ่งมีนิสัยหรือความรู้สึกเกิดขึ้นในขณะนั้นว่า เมื่อพบอะไรที่ฟังทำก็ต้องสู้ออกเอาชนะ ต้องเข้าเผชิญและทำให้สำเร็จ จึงฟังด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ท้าทาย จะต้องพยายามเข้าใจให้ได้ ก็มีวิริยะเป็นธรรมเด่น อีกคนหนึ่งมีนิสัยเอาใจใส่รับผิดชอบ ไม่ว่าจะอะไรที่ตนเกี่ยวข้องก็ต้องใส่ใจเอาจิตจดจ่อติดตาม จึงตั้งใจฟังเอาจิตติดตามเนื้อความไป ก็มีจิตตะเป็นใหญ่ อีกคนหนึ่งคิดจะตรวจสอบว่าธรรมที่แสดงนั้นเป็นจริงหรือไม่ ดีหรือไม่ หรือจะค้นหาเหตุผลในธรรมที่ฟัง ฟังไปก็คิดใคร่ครวญพิจารณาสอบสวนไป ใจจึงแน่วแน้อยู่กับธรรมที่ฟัง ก็มีวิมังสาเป็นใหญ่ ด้วยเหตุนี้บางแห่งบางท่านจึงเรียกอิทธิบาท 4 นี้ว่า เป็นอธิปัตติ หรืออธิปัตติ 4 โดยกำหนดเอาภาวะที่เป็นใหญ่ เป็นหัวหน้า ในกรณีนั้นๆ ด้วยเหตุนี้ลักษณะคุณธรรมอิทธิบาท 4 ของแต่ละบุคคลจึงมีลักษณะเด่นหรือสูงในแต่ละด้านแตกต่างกันได้ และอาจมีคุณธรรมเป็นลักษณะเด่นหรือสูงมากกว่าหนึ่งด้านก็ได้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2544: 2 - 4) ได้แบ่งลักษณะของอิทธิบาท 4

ประกอบด้วย

1. ฉันทะ ความพอใจในสิ่งที่ทำ
2. วิริยะ ความพากเพียร ไม่ท้อถอยในสิ่งที่ทำ
3. จิตตะ ความเอาใจใส่จดจ่อต่อสิ่งที่ทำ
4. วิมังสา ความไตร่ตรองในสิ่งที่ทำไปแล้ว

ตามพฤติกรรมของมนุษย์ไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. ความรู้ในด้านอิทธิบาท 4 ถือว่า เป็นลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งใช้เป็นหลักธรรมนำไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนนักศึกษาให้เหมาะสมตามหลักจริยธรรม หลักจริยธรรมนั้นเป็นข้อปฏิบัติที่นักศึกษาจะเลือกหลักธรรมไปใช้ประกอบในการศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จมีประสิทธิภาพสูง

2. นักเรียนนักศึกษาที่มีความรู้สึกมั่นใจที่จะนำเอาหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียน โดยหลักธรรมดังกล่าวนั้นหากนำไปใช้ในการศึกษาดังกล่าวแล้วจะประสบผลสำเร็จหรือไม่มากนักน้อยเพียงใดนั้น ต้องขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของนักศึกษาจะต้องสอดคล้องกับหลักอิทธิบาท 4 ขอบข่ายของหลักอิทธิบาทที่มีความหมายกว้างขวาง นักเรียนนักศึกษาต้องมีวิจรรณญาณและปัญญาหาเหตุผลกลั่นกรองที่จะนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียน เป็นตรรกะที่บ่งชี้ที่จะบอกถึงความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนตามเป้าหมายที่ตนเองกำหนดไว้

3. เหตุผลทางจริยธรรมก็เป็นส่วนประกอบอีกอย่างหนึ่งในการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพสูงสุด จริยธรรมเป็นเครื่องจูงใจ และเป็นปัจจัยที่จะผลักดันให้นักเรียนนักศึกษาได้นำหลักอิทธิบาท 4 ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาเล่าเรียนอย่างถูกต้องและเหมาะสม

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ก็เป็นสิ่งที่สำคัญเช่นเดียวกัน ที่จะทำให้นักศึกษามีความนิยมชมชอบที่จะนำหลักอิทธิบาท 4 ไปประกอบใช้ในการศึกษาเล่าเรียน จริยธรรมเชิงพฤติกรรมก็เป็นค่านิยมในการศึกษาที่จะทำให้นักศึกษานิยมชอบพอใจ มีความเพียร มีจิตมั่น มีการไตร่ตรอง ในการศึกษาเล่าเรียนเป็นอย่างดีเลิศ

การศึกษาหลักธรรมจริยธรรมเป็นองค์ประกอบในการเลือกสรรหลักอิทธิบาท 4 จะทำให้ทราบว่าบุคคลมีพฤติกรรมเหมาะสมที่จะนำหลักอิทธิบาท 4 เป็นเครื่องมือในการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนนักศึกษา ถ้านักเรียนนักศึกษขาดหลักจริยธรรมก็จะมีหลักเกณฑ์ในการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียน หลักจริยธรรมและอิทธิบาท 4 จะต้องใช้ควบคู่กันไปเสมอ มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด วิถีทางในการนำเอาหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ปฏิบัติจำเป็นอย่างไรจะต้องอาศัยหลักจริยธรรมเป็นข้อนำทาง

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าลักษณะของอิทธิบาท 4 ได้ว่า ลักษณะของอิทธิบาท 4 นั้น จะมีความสอดคล้องกัน คือ เมื่อมีฉันทะ พอใจที่จะเรียนแล้ว ก่อให้เกิดความเพียรพยายามเกิดขึ้นเพราะหวังที่จะเรียนให้ได้ผลดีตามที่ตนเองปรารถนา เมื่อขณะที่เรียนก็มีความเอาใจใส่ เชื้อฟังตามที่ครูสอน ไม่หยอกล้อเพื่อเล่น ไม่ละทิ้งงานที่ได้รับมอบหมายจากครู เมื่อส่งครูแล้วเห็นความบกพร่องหรือผิดพลาดเกิดขึ้นก็พิจารณาหาข้อผิดพลาดนั้น แล้วก็แก้ไขเพื่อที่จะทำให้งานนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

3.1.3 องค์ประกอบของหลักอิทธิบาท 4

องค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ในความหมายของพุทธศาสนานั้นมีการกล่าวเอาไว้อย่างมากมาย แต่หลักๆ แล้วจะมีความหมายความหมายที่เป็นแก่นแท้ในการปฏิบัติเพื่อให้เห็นชอบเพียง 4 อย่าง พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539: 35/342 - 347) ได้กล่าวถึง อิทธิบาทวิภังค์ สุตตันตภาษาขณีย์ ดังนี้

1. ฝึกปฏิบัติในธรรมวินัยนี้เจริญอุทเทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทะสมาธิและปธานสังขาร
2. ฝึกปฏิบัติในธรรมวินัยนี้เจริญอุทเทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร
3. ฝึกปฏิบัติในธรรมวินัยนี้เจริญอุทเทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร
4. ฝึกปฏิบัติในธรรมวินัยนี้เจริญอุทเทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร

บรรดาธรรมเหล่านั้น ฉันทะ เป็นใจ

ฉันทะ คือ ความพอใจ การทำความพอใจ ความเป็นผู้ประสงค์จะทำ ความฉลาด ความพอใจในธรรม นี้เรียกว่า ฉันทะ

สมาธิ เป็นใจ

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธิทริยัม สมทธิผละ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า สมาธิ

ปธานสังขาร เป็นใจ

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอดุทธาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะ วิริยทริยัม วิริยะผละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า ปธานสังขาร

ฝึกปฏิบัติเข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดี เข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารนี้ ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร

บรรดาธรรมเหล่านั้น วิริยะ เป็นใจ

วิริยะ คือ การปรารภความเพียรทางใจ ความพอใจ การทำความพอใจ ความเป็นผู้ประสงค์จะทำความฉลาด สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า วิริยะ

สมาธิ เป็นใจ

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธิทริยัม สมทธิผละ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า สมาธิ

ปธานสังขาร เป็นใจ

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอดุทธาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะ วิริยทริยัม วิริยะผละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า ปธานสังขาร

ภิกษุผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดี เข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขารนี้ ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร

บรรดาธรรมเหล่านั้น จิต เป็นใจ

จิตตะ คือ จิต มโน มานัส การทำความพอใจ ความเป็นผู้ประสงค์จะทำ ความฉลาด มโนวิญญูณธาตุที่เหมาะสมกัน นี้เรียกว่า จิต

สมาธิ เป็นใจ

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ซัดส่าย สมณะ สมาธิทริย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า สมาธิ

ปธานสังขาร เป็นใจ

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอดุทธาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่าง ไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทริย์ วิริยะพละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า ปธานสังขาร

ภิกษุผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดี เข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบแล้วด้วยจิตนี้ ด้วยสมาธินี้และด้วยปธานสังขารนี้ ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร

บรรดาธรรมเหล่านั้น วิมังสา เป็นใจ

วิมังสา คือ ปัญญา ความรู้ชัด ความเป็นผู้ประสงค์จะทำความฉลาดไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิจิ นี้เรียกว่า วิมังสา

สมาธิ เป็นใจ

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ซัดส่าย สมณะ สมาธิทริย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า สมาธิ

ปธานสังขาร เป็นใจ

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอดุทธาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่าง ไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะ วิริยินทริย์ วิริยะพละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า ปธานสังขาร

ภิกษุผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดี เข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขารนี้ ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร

จากข้อความข้างต้นได้มีผู้อธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ไว้
ดังนี้

ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2550: 35) ได้อธิบายเกี่ยวกับ ฉันทะ
ว่า ฉันทะ มีใจรัก คือพอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรักต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจการ
งานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2542 ข: 842) ได้อธิบายเกี่ยวกับ ฉันทะ
ไว้ดังนี้

ฉันทะ ได้แก่ ความพอใจรักในสิ่งที่ทำและพอใจฝึกฝนในจุดหมายของสิ่งที่ทำ
นั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นบรรลุถึงจุดมุ่งหมาย พุดง่าย ๆ ว่ารักงานและ
จุดมุ่งหมายของงาน พุดให้ลึกลงไปทางธรรมว่าความรัก ความใส่ใจปรารถนาต่อภาวะที่ตึงงาม
เต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นจุดหมายของสิ่งที่กระทำ หรือซึ่งจะเข้าถึงด้วยการกระทำนั้น อยากให้สิ่ง
นั้นเข้าถึงหรือดำรงอยู่ในภาวะที่ดีที่ตึงงาม ที่ประณีต ที่สมบูรณ์ที่สุดของมัน หรืออยากให้อะไรที่
ตึงงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้นๆ เกิดมีจริงขึ้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดมุ่งหมาย
ที่ตึงงามนั้น ความอยากที่เป็นฉันทะนี้เป็นคนละอย่างกันกับความอยากได้ในสิ่งนั้นๆ มาเสพเสวย
หรือเอามาเพื่อตัวตนในรูปใดรูปหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าตัณหา ความอยากของฉันทะนั้นทำให้เกิดความสุข
ความชื่นชมเมื่อเห็นสิ่งนั้นๆ งานนั้นๆ บรรลุความสำเร็จเข้าถึงความสมบูรณ์อยู่ในภาวะอันตึงงามของ
มันหรือพุดแยกออกไปว่า ขณะเมื่อสิ่งนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมายที่เกิดปิติเป็นความอึดอึดใจ
ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำบรรลุจุดหมายก็ได้รับโสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจ ที่พร้อมไปด้วยความรู้สึกโปร่ง
โล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต ส่วนความอยากของตัณหาให้เกิดความสุขความ
ชื่นชมเมื่อได้สิ่งนั้นมาเสพเสวยรสอร่อย หรือปรนเปรอความยิ่งใหญ่พองขยายของตัวตน เป็นความ
ฉ่ำชื่นใจที่เศร้าหมอหมกหมักตัวกีดกันกักตนไว้ในความคับแคบ และมักติดตามมาด้วยความหวง
แหนห่วงกังวลเศร้าเสียตายและหวั่นกลัวหวาดระแวง

พระธรรมวิสุทธิทศจารย์ (ม.ป.ป.: 4-5) กล่าวว่า ฉันทะ เป็นยาแก้โรคเบื่องาน
ได้เป็นอย่างดี เพราะอาณาภาพของความรักมีมาก สามารถทำให้เกิดความหวังใจและถนอมสิ่งที่รักที่
ให้กลัวที่จะเสียสละ ทำให้ลืมความลำบากและทำให้เกิดกำลังใจในการทำงาน เมื่อรักที่จะเป็นคน
เจริญรุ่งเรืองให้พยายามปลุกฉันทะ คือรักวิชาที่กำลังศึกษาอยู่ แล้วดูแลให้ออกงาม ความเบื่อหน่าย
ท้อแท้ก็จะลี้ไปเอง และนี่คือทางแห่งความสำเร็จที่มุ่งหมายไว้

บุญมี แทนแก้ว (2539: 141) กล่าวว่า ฉันทะคือ ความพึงพอใจหรือต้องการที่
จะทำหรือใส่ใจจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย (2550: 238) กล่าวว่า ฉันทะ คือ ความรัก ความชอบ ความ
สนใจในสิ่งที่กระทำ หรือหมายถึงการมีความรักและความรับผิดชอบต่องาน ต่อหน้าที่ของตน

วริยะ ความเพียรพยายามทำในสิ่งนั้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2550: 35) ได้อธิบายเกี่ยวกับ วริยะ ว่า วริยะ ความพากเพียร คือขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

พุทธทาสภิกขุ และปญฺญานันทภิกขุ (2544: 178 - 182) ได้อธิบายว่า วริยะ ต้องมีความเพียรมั่น คือ เมื่อมีกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญแล้ว ต่อไปก็มีความมั่นในความเพียร ภาษาบาลี เรียกว่า วริยะ พระพุทธทาสภิกขุที่ว่า วริยะ ทุกขมัจเจติ คนที่จะพ้นทุกข์ได้เพราะความเพียร หรือว่าคำ ที่พระมหาชนก กล่าววว่า วายเมเถว ปุริโส ยาว อุตถสฺส นิปฺปทา เกิดเป็นคนต้องทำเรื่องไป จนกว่า จะถึงจุดหมายปลายทาง

บุคคลผู้ที่มีความเพียรนั้นยอมไม่กลัวต่ออุปสรรค ไม่กลัวต่อความลำบาก ไม่กลัวต่ออะไรทั้งสิ้น เมื่อเราจะไปแล้วก็ไปให้ตามจุดที่เราตั้งไว้ แต่ขอให้ตั้งจุดมุ่งหมายในทางที่ดีงาม ไม่ตั้งจุดมุ่งหมายที่เกิดความเดือดร้อนแก่ใคร และความเพียรนั้นต้องเพียรสม่ำเสมอ ไม่ใช่เพียรชั่วคราว ชั่งคราว ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตักเตือนว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอยังไม่ถึงจุดหมาย ที่เธอต้องการ อย่าละความเพียรเป็นอันขาด”

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2542: 843) ได้อธิบายเกี่ยวกับ วริยะไว้ดังนี้ วริยะ ความเพียร ได้แก่ ความอาจหาญแกล้งลำบากบั้นก้าวไปใจสู้ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวริยะ เกิดขึ้นแก่เขาแล้วแม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลู่ถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจให้เวลายาว เท่านั้นปี เท่านั้นเดือน เขาก็ไม่ทอดถอย กับเห็นเป็นสิ่งที่ทำลายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ ส่วนผู้ที่ขาดความเพียรอยากบรรลุความสำเร็จเหมือนกัน แต่พอได้ยินว่าต้องใช้เวลาเป็นปีก็หมดแรง ถอยหลัง คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้เรียกว่าวริยสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือความเพียร สร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ (2542: 24 - 26) ได้ตรัสถึง คำว่า วริยะ (ความเพียร) ว่า ท่านใดถึงพร้อมด้วยความพยายามโดยธรรม ไม่จมลงในห้วงมหรณพ ซึ่งประมาณมิได้เห็นปานนี้ ด้วยกิจคือ ความพากเพียรของบุรุษ ท่านนั้นจงไปในสถานที่ที่ใจของท่านยินดีนั้นเถิด และว่าบุคคลเมื่อกระทำความเพียร แม้จะตายก็ไม่ชื่อว่าเป็นหนีในระหว่างหมู่ญาติ เทวดา และบิดามารดา อนึ่ง บุคคลเมื่อทำกิจของผู้ชาย ย่อมไม่เดือดร้อนในภายหลัง

พ. สุวรรณ (2541: 60 - 61) ได้อธิบายว่า วริยะหรือความเพียรนี้เป็นคุณค่าที่ก่อให้เกิดพลังงานในการทำกิจต่าง ๆ มีลักษณะแสดงให้เห็นว่าคนๆ นั้นเป็นคนรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานไม่ทอดทิ้งกิจการงานนั้น ดำเนินการงานที่คิดว่าจะทำนับว่าเป็นผู้ไม่เบื่องาน เมื่อมีงานมาถึงก็รีบทำโดยไม่ชักช้ามีความกระตือรือร้นในการทำงาน ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ผู้มีลักษณะทั้งหมดที่กล่าวมานี้ย่อมได้ชื่อว่ามีวริยะหรือมีความเพียรซึ่งสามารถประสบความสำเร็จในทุกกิจการ

ส่วนคนที่มิมีนิสัยเกียจคร้าน หนักไม่เอาเบาไม่สู้ ชอบผลัดวันประกันพรุ่งมักหาเหตุมาอ้างแก้ตัวเพื่อไม่ต้องทำงานจนติดเป็นนิสัย ย่อมเอากับใครลำบาก อาชีพการงานย่อมย่ำอยู่กับที่ตั่งฐานไม่ได้

ทศปารมี ทศพิชราชธรรม (2531: 155) ได้อธิบายคำว่า วิริยะ หมายความว่า ความพยายามที่เรียกว่า วิริยะ แปลว่า ความเพียร อันจัดเป็นพระบารมีข้อหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงบำเพ็ญเป็นลำดับ คำว่า วิริยะ หรือความเพียร ตามศัพท์ แปลว่า ความเป็น วีระ คือ คนกล้า หมายความว่า กล้าทั้งในทางไม่ทำ ทั้งในทางที่ทำได้ยังเป็นคำกลางๆ ซึ่งพุทธทาสภิกขุ (2518 : 90) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า วิริยะ คือความเพียรที่จะกล้าบากบั่น มีความหมายเป็นความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง ความพยายาม ความไม่ยอมหยุด ความไม่ถอยหลัง และความก้าวไปข้างหน้า ความหมายมากมายเหล่านี้ล้วนเป็นชื่อของความเพียร ซึ่งสามารถใช้แทนกันได้ รวมไปถึงคำว่า พระราชา หรือกษัตริย์ ก็มีความหมายเดียวกัน ดังประโยคที่ว่า เกิดมาเป็นบุรุษ ต้องเพียรไปจนกว่าจะพบความสำเร็จ การทำงานด้วยวิริยะเป็นธรรมอย่างหนึ่ง วิริยะ ชนิดที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “วิริเยน ทุกขกมจเจติ” (คนล่วงทุกข์เสียได้ด้วยเพราะวิริยะ) ส่วนที่เป็นข้อปฏิบัติหรือเป็นปฏิบัติ ของความเพียร คือ ความเกียจคร้าน ตามศัพท์ว่า โภสชช ความนอนจม เมื่อกำจัดความเกียจคร้านได้แล้ว จึงจะมีความเพียรขึ้นได้ และความเพียรจะหายไปเมื่อความเกียจคร้านเกิดขึ้นมาก ลักษณะของความทรงตัวอยู่อย่างเข้มแข็งของความเพียร เรียกว่า ธาตุ กำหนดเป็น 3 วาระ คือ เริ่มต้น (อารมภธาตุ) ดำเนิน (นิรุกมธาตุ) ก้าวไปข้างหน้า (ปรุกมธาตุ) ส่วนเหตุของความเกียจคร้าน ที่ควรละมีหลายอย่าง เช่น ความติดสุข ความสุขสบาย ความกลัวลำบากตรากตรำ ความมั่งง่าย ความผัดวันประกันพรุ่ง เป็นต้น

วสิน อินทสระ (2530: 43) ได้ให้ความหมายของ วิริยะ แปลตามตัวอักษรว่า ความเป็นผู้กล้า คือ แกล้วกล้าในกิจที่ทำไม่ย่อท้อ ย่อหย่อน ทำกิจด้วยกำลังทั้งหมด มีความบากบั่น มั่นคง (ทพฺพปรุกโม) ไม่ท้อทั้งธุระกลางคัน หรือละทิ้งงานเสียกลางคัน (อนิกฺขิตตฺตฺโร) มีความเพียรอยู่เสมอไม่จับจด หรือหยุดงานเสีย ทำจนกว่าจะถึงจุดมุ่งหมายนั้นๆ (อารทฺธวิริโย) ชื่อว่า ความเพียร สัตว์ทั้งหลายควรทำ (วิริยํ นาเมตํ สตุเตหิ กตฺตพฺพํ) ความเพียรเป็นสิ่งที่นักปราชญ์สรรเสริญ เมื่อบุคคลได้ทำความเพียรเต็มกำลังของตนแล้วถึงไม่สำเร็จ ใครเล่าจะตำหนิได้ นักปราชญ์ตำหนิคนที่ล้มเหลว เพราะความเพียรย่อหย่อนนั่นเอง

บุญมี แทนแก้ว (2539: 141) กล่าวว่า วิริยะ คือ ความเพียรหรือความขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย (2550: 239) กล่าวว่า วิริยะ คือ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง จัดเป็นการฝึกหัดอบรมตนเองให้มีศักยภาพในการทำงานหรือการเรียนที่มีประสิทธิภาพที่สูงยิ่งๆ ขึ้นไปเป็นขั้นๆ หรือเป็นระดับๆ ไป

จิตตะ การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น

พุทธทาสภิกขุ. (2542: 36) ได้อธิบายว่า จิตตะ หมายถึง กำลังจิต กำลังสมาธิหรือคุณภาพของจิต คุณภาพส่วนที่พึงปรารถนาของจิตเรียกว่ากำลังจิต หรือกำลังสมาธิ ซึ่งเลยเพ่งเล็งไปแก่ส่วนที่อบรมดีแล้ว คือจิตที่อบรมดีแล้ว เดินมาถูกทางแล้วจึงจะมีคุณสมบัติแล้วมีกำลังมหาศาลของมัน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2550: 36) ได้อธิบายเกี่ยวกับ จิตตะ ว่า จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ คือตั้งสติรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2542 ข: 843) ได้อธิบายเกี่ยวกับ จิตตะ ไว้ดังนี้

จิตตะ ความคิดจดจ่อหรือเอาใจใส่ฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพันจดจ่อ ฝักใฝ่เรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้นไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่งคนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่นๆ ใครพูดอะไรในเรื่องอื่นๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องนั้นงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้น งานนั้นขลุกข่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นๆ เกิดขึ้นใกล้ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมนวันลืมนคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจจดจ่อเช่นนี้ย่อมทำให้สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่มั่นคงสนิท ในกิจที่ทำ มีกำลังมาเฉพาะทำจิตนั้นเรียกเป็นจิตตสมาธิ พร้อมกันนั้นก็เกิดประธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

ปิ่น มุกทุกันต์ (2535: 184) ได้อธิบายว่า จิตตะ แปลว่า คิดถึงงานซึ่งบอกความหมายได้หลายคำ เช่น ความสนใจ ความใฝ่ฝัน ความตั้งใจ ความใส่ใจ ความเอาใจใส่ เป็นต้น คนที่มีจิตตะเป็นที่ไม่ปล่อยปะละเลยกับงานของตน คอยตรวจตรางานอยู่เสมอ การงานจึงไม่บกพร่อง จิตตะจึงมีประโยชน์ที่กำจัดเสียซึ่งความประมาทเลินเล่อ

บุญมี แทนแก้ว (2539: 141) กล่าวว่า จิตตะคือ ความคิดหรือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย (2550: 239) กล่าวว่า จิตตะ ความคิดมุ่งไป ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาใจฝักใฝ่ไม่ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้สิ่งที่ทำอย่างมั่นคง

วิมังสา การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2550: 36) ได้อธิบายเกี่ยวกับ วิมังสา ว่า วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลย บกพร่องขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2542 ข: 843) ได้อธิบายเกี่ยวกับ วิมังสา
ไว้ดังนี้

วิมังสา ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่น
ใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่อง หรือข้อข้องใจเป็นต้น ใน
กิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลองเมื่อทำอะไรก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่น
คิดว่าเหตุผลนี้เกิดจากเหตุอะไร ทำไม่ถึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบนี้
เข้าไป จะเกิดผลอย่างนี้ ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้วไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไร
จะแก้ไขจุดไหน ฯลฯ การคิดหาเหตุผลและสอบสวนทดลองอย่างนี้ ย่อมช่วยรวมจิตใจให้คอย
กำหนดและติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างติดแจตตลอดเวลา เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดังไปกับเรื่องที่
พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก และมีกำลัง เรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิซึ่งก็จะมีประธานเป็นสังขาร คือ
ความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย

พระเทพวิสุทธิญาณ (2538: 95) ได้อธิบายว่า วิมังสา แปลว่า ความ
พิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลในสิ่งนั้นๆ หมายความว่าใช้ปัญญาสอดส่องเทียบเคียงเปรียบเทียบทั้ง
เหตุทั้งผลในความคิดต่างๆ ที่ตนกระทำมาแล้ว คือย้อนกลับไปดูว่าตนเองได้ทำเหตุ ปลูกฉันทะ ใช้
วิริยะ ได้ตั้งจิตตะในการนั้นๆ ใ่ว่มาจนน้อยเท่าไร แล้วได้ผลเท่าไร เมื่อบุคคลพิจารณาสอบสวนการ
กระทำของตนด้วยตน ก็ย่อมเข้าใจตนเอง สามารถปรับตนเองให้ทำงานได้ถูกต้อง

ปิ่น มุกทุกันต์ (2535: 184) ได้ให้ความเห็นว่า สุตยอดของวิธีทำงานให้สำเร็จ
รวมอยู่ในอิทธิบาทข้อสุดท้ายนี้ คือ วิมังสา แปลว่า พินิจพิเคราะห์ หมายความว่า ทำงานด้วย
ปัญญา ด้วยสมองคิด ไม่ใช่สักแต่ว่าทำ คนเราถึงจะรักงานเท่าไร บ้างปั้นปานไต่และเอาใจใส่อยู่
ตลอดเวลา แต่ถ้าขาดการใช้ปัญญาพิจารณางานด้วยแล้ว ผลงานก็จะไม่เรียบร้อย ต้องมาทำกันใหม่
อยู่อย่างนั้น เข้ากับลักษณะที่ว่าทำเสร็จแล้วแต่งงานมันยังไม่สิ้นสุด

บุญมี แทนแก้ว (2539: 141) กล่าวว่า วิมังสา คือ ความไตร่ตรองหรือ
ทดลอง ได้แก่ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญตรวจตรา หาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนใน
สิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผนวัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย (2550: 239) กล่าวว่า วิมังสา ความไตร่ตรอง หมั่นใช้
ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการ
วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ

สุรางค์ โค้วตระกูล. (2549: 326) ได้อธิบายความคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณ
เป็นการคิดที่เป็นเครื่องมือสำคัญที่สุด ในสังคมประชาธิปไตย ในสมัยสารสนเทศเพื่อจะเป็นผู้ที่มี
ความฉลาดรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มาจากสื่อสารมวลชนต่างๆ และเพื่อเป็นพลเมืองดีมีการตัดสินใจที่
ฉลาด ถูกต้อง รวดเร็ว

พอล (Paul. 1992: 40) บุคคลผู้ได้รับซึ่งเอตทัคคะเกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณ ได้ให้นิยามการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณว่า เป็นศิลปะของการคิดเพื่อที่จะทำให้การคิดดีขึ้น ชัดเจนขึ้น มีความแม่นยำมากขึ้น หรือป้องกันตนเองได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังได้ระบุว่า การคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณเป็นการคิดอย่างมีเหตุผลที่คิดด้วยตนเอง ซึ่งยืนยันว่าเรารู้อะไร หรือไม่รู้อะไร

วูดส์ (Woods. 1993: 65) ได้อธิบายว่า สภาเพื่อความเป็นเลิศในการคิดวิจรรย์ญาณแห่งชาติ (National Council for Excellence in Critical Thinking) ได้ให้ความหมายของการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณว่า เป็นกระบวนการทางสติปัญญาที่คล่องแคล่ว และมีทักษะในการสร้างมโนทัศน์ การประยุกต์ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผลจากข้อมูลที่ได้รับรวบรวมมาหรือเป็นกระบวนการทางสติปัญญาที่เกิดจากการสังเกต การมีประสบการณ์ การไตร่ตรอง การใช้เหตุผล หรือการติดต่อสื่อสาร เพื่อที่จะนำไปสู่การเชื่อหรือการกระทำ

อนนิส (Ennis. 1985: 10) ได้กล่าวว่า การคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณหมายถึง การคิดพิจารณาอย่างมีเหตุผล มีจุดมุ่งหมายเพื่อการตัดสินใจว่า สิ่งใดควรเชื่อ สิ่งใดไม่ควรเชื่อ สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ เพื่อช่วยให้ตัดสินใจตัดสินใจสภาพการณ์ได้ถูกต้อง

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ประกอบด้วยหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในด้านการเรียนและด้านอื่นๆ อีกด้วย มี 4 ประการคือ

1. ฉันทะ คือ ความรักความพอใจในหน้าที่การเรียนและการงานของตนที่ได้รับมอบหมาย ไม่ทำเพื่อสักแต่ว่าทำ มีความทุ่มเทเพื่อหวังให้การเรียนนั้นออกมาได้เป็นที่ชื่นชอบและพอใจทั้งตนเองและผู้อื่นด้วย

2. วิริยะ คือ ความเพียรพยายามในหน้าที่การเรียน ไม่ย่อท้อต่อการเรียน ไม่ว่าจะยากหรือง่ายก็พยายามจนให้ถึงที่สุด ไม่ย่อท้อจนกว่าการเรียนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ล้มเลิกความเพียรก่อนที่จะได้ลองทำด้วยตนเอง

3. จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในการเรียนของตนเอง ไม่คิดไปในเรื่องอื่นนอกจากเรื่องเรียน เมื่อทำหน้าที่ของตนเองไม่สำเร็จ มีความใส่ใจเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา คอยตรวจหาข้อบกพร่องอยู่เสมอเพื่อที่จะได้นำมาแก้ไขให้ดีขึ้น

4. วิมังสา คือ การใคร่ครวญไตร่ตรองหาเหตุผลของความผิดพลาดที่เกิดขึ้นว่ามันเกิดขึ้นได้เพราะอะไร แล้วหาหนทางแก้ไขข้อบกพร่องนั้นให้ดียิ่งขึ้นไป

3.1.4 ความสำคัญของหลักอิทธิบาท 4

พระธรรมปิฎก (2531: 143) ให้ความสำคัญของหลักอิทธิบาท 4 ว่า อิทธิบาท 4 นี้ มีความสำคัญต่อการเรียนรู้และเป็นปัจจัยสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ความพอใจอย่างเดียวก็น่าจะสามารถสร้างผลแห่งความสำเร็จของการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องมีความพอใจแล้วพยายามขวนขวายหาความรู้บ่อยๆ โดยไม่เลิกกลางคัน มีความเพียร พิจารณาหาข้อบกพร่องในการเรียน แล้วปฏิบัติสิ่งที่เกื้อกูลต่อการเรียน ลด ละ เลิก สิ่งที่ไม่เกื้อกูลต่อการเรียน เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนของตน

ปิ่น มุกกันต์ (2539: 10) ปัญหาหรืออุปสรรคที่จะขัดขวางให้การทำงานนั้นล้มเหลวหรือไม่ประสบความสำเร็จมีหลายทางคือ เกิดจากตัวเองก็มี เกิดจากการเหตุการณ์แวดล้อมก็มี เกิดจากเนื้องานที่ทำนั่นเองก็มี แต่อุปสรรคที่สำคัญอย่างยิ่งที่เกิดจากตัวเราที่ทำงานให้ล้มเหลวมี 4 อย่าง คือ ความเบื่อหน่าย ความเกียจคร้าน ความทอดธุระ ความโง่เขลา ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงสอนวิธีการทำงานไว้มี 4 ข้อ เรียกว่า อิทธิบาท แปลว่าทางแห่งความสำเร็จ คือฉันทะ ความพอใจ วิริยะ ความเพียร จิตตะ ความใส่ใจ วิมังสา ความคิดค้น ถ้ามีอิทธิบาท 4 นี้ครบแล้ว ย่อมบรรลุถึงความสำเร็จได้สมประสงค์หากสิ่งนั้นไม่เหลือวิสัย

พระเมธีธรรมาภรณ์ (2539: 10) กล่าวว่า อิทธิบาท 4 นอกจากจะเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในงานที่ทำแล้ว อิทธิบาทยังเป็นอายุวัฒนธรรมคือ ธรรมเป็นเหตุให้คนมีอายุยืนยาวอีกด้วย ดังที่มีพุทธดำรัสรับรองไว้ในมหาปริณิพพานสูตรว่า “ยสฺส กสฺสจฺจึ อานนฺท จตฺตารโ อธิธิปาทา” เป็นต้น แปลความว่า “อานนท์ อิทธิบาท 4 บุคคลใดเจริญ ทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นพื้นฐานตั้งไว้ อบรม เริ่มไว้ดีแล้ว บุคคลนั้นเมื่อปรารถนาก็พึงดำรงชีวิตอยู่ตลอดกัปหรือเกินกว่ากัป” พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า การเจริญอิทธิบาททำให้คนมีชีวิตอยู่ตลอดอายุกัป หมายถึงมีชีวิตอยู่ได้จนครบเกณฑ์อายุขัยประมาณได้ 100 ปีหรือมากกว่านั้น

วัตสันต์ (Watson อ้างอิงจาก พงษ์พันธ์ พงษ์โสภณ. 2542: 92) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเพราะมีการวางเงื่อนไข และการที่พฤติกรรมใดจะมีความเข้มข้นรุนแรงนั้น มิใช่เป็นเพราะรางวัล หรือการเสริมแรงอย่างเดียว แต่เป็นเพราะการเชื่อมโยงเกี่ยวพันกับสิ่งเร้า คือ สิ่งที่กระตุ้นให้นักเรียนมีความต้องการเรียนรู้ มีอิทธิบาทสมบูรณ์ก็เพราะสิ่งเร้าทั้งภายในและภายนอกที่ทำให้นักเรียนมีแรงกระตุ้นที่จะเรียนรู้ มีสิ่งกระตุ้นที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ แรงจูงใจที่อยากจะเรียน ภาษาทางพระพุทธศาสนาว่า ฉันทะ ความพอใจหรือความต้องการ มีความสัมพันธ์กับความเพียรพยายาม (วิริยะ) สนใจในการเรียนรู้โดยมิเห็นแก่ความยากลำบาก คือ ตั้งใจเรียนรู้ (จิตตะ) และ การหาวิธีการหรือการพิจารณา (วิมังสา) สิ่งที่เกิดอุปสรรคต่อการเรียน ละสิ่งที่ไม่เกิดอุปสรรคต่อการเรียน ทำให้ตนเองประสบความสำเร็จการศึกษาได้เพราะมีสิ่งเร้า

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย (2550: 239) อิทธิบาท 4 มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ก็เพราะว่า การฝึกหัดคนให้มีคุณธรรมตามหลักอิทธิบาท 4 นี้จัดเป็นการใช้ปัญญาในการพิจารณาหาเหตุผลและกระบวนการทำงาน โดยวิมังสาเป็นผลของจิตตะ คือเมื่อตรวจตราดูแล้วเห็นว่า การทำงานของตนยังบกพร่องอยู่หรือผิดวัตถุประสงค์ อีกอย่างหนึ่งคือพิจารณาหาเหตุผลในการทำงานตามขั้นตอน งานที่ลงมือทำแล้วนั้นได้ผลเป็นขั้นๆ อย่างไร เป็นการทบทวนผลว่าเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่ ถ้าได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจหรือได้ผลที่ไม่พึงปรารถนา ก็จัดการแก้ไขหรือปรับปรุงตามกระบวนการอิทธิบาท 4 นั้น

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าความสำคัญของอิทธิบาท 4 ว่า มีความสำคัญต่อการเรียนการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะถ้าขาดหลักอิทธิบาท 4 แล้ว ย่อมทำให้บุคคลนั้นไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน เพราะอิทธิบาท 4 จะทำให้บุคคลที่นำไปปฏิบัตินั้น เกิดสร้างความพอใจใน

หน้าที่การงานของตน พร้อมทั้งมีความขยันหมั่นเพียร เอาใจใส่ในหน้าที่ของตน และกลับมาทบทวน ไตร่ตรองหาข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น แล้วจึงนำข้อผิดพลาดนั้นไปแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นไป

3.1.5 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท 4

1. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของ ดวงเดือน พันธุนาวัน

ดวงเดือน พันธุนาวัน (2544) ได้ศึกษาและวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรม คนดีและคนเก่ง สามารถสรุปออกมาในรูปของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ซึ่งวิเคราะห์ได้ว่ามีองค์ประกอบทางจิตเกี่ยวข้องอยู่ 8 จิตลักษณะ โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ จิตลักษณะที่เป็นพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้าน และลักษณะที่เป็นสาเหตุทางจิตอีก 5 ด้าน ซึ่งมีความเชื่อมโยงกัน เมื่อนำไปประกอบเป็นภาพต้นไม้ จะแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ 1) ส่วนดอกและผลไม้บนต้นไม้ 2) ส่วนลำต้นของต้นไม้ 3) ส่วนรากของต้นไม้ มีรายละเอียดดังนี้

1. ส่วนดอกและผลไม้บนต้นไม้ คือ พฤติกรรมประเภทต่างๆ ที่รวมเข้าเป็นพฤติกรรมของคนดีคนเก่ง พฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมการกระทำความดีและละเว้นความชั่ว พฤติกรรมที่เอื้อเพื่อต่อการพัฒนาประเทศ และพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม

ผลที่ออกมาเป็นพฤติกรรมต่างๆ ที่น่าปรารถนา มีสาเหตุมาจากสาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนของต้นไม้ และลักษณะทางพื้นฐานทางจิตใจที่เป็นส่วนของรากต้นไม้

2. ส่วนลำต้นของต้นไม้ คือ สาเหตุทางจิตใจของพฤติกรรม ประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน ได้แก่

1. การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีระเบียบวินัย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ประเทศชาติ มนุษยชาติและหลักการ มากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

2. จิตลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน คือ รู้จักคาดการณ์ไกล รู้จักควบคุมตัวเองได้ สามารถอดได้รอได้ มีความภูมิใจในการทำ ความดี แม้จะไม่มีใครอื่นเห็น

3. ความเชื่ออำนาจในตน คือ เชื่อว่าผลที่เกิดกับตนมาจากการกระทำของตนเอง ไม่ใช่เกิดจากความบังเอิญ หรือโชคเคราะห์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือบุคคลอื่นบันดาลให้

4. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือ มีความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายโดยไม่ย่อท้อ

5. ทศนคติ คุณธรรม ค่านิยม คือ (ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม หรือ ค่านิยมนั้นๆ) คือ มองเห็น และเข้าใจในคุณค่า ประโยชน์ ความดีของการปฏิบัติหน้าที่เกิดความพึงพอใจ มีความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

3. ส่วนรากของต้นไม้ คือ ลักษณะพื้นฐานทางจิตใจของพฤติกรรม

ประกอบด้วย จิตลักษณะ 3 ด้าน ได้แก่

1. สติปัญญา คือ ความเฉลียวฉลาดมีการรู้คิดที่เหมาะสมกับอายุเมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็มีความสามารถทางความคิดที่เป็นนามธรรมขั้นสูงได้ กล่าวคือ คิดแบบเป็นระบบได้เมื่อผู้ใหญ่

2. มีสุขภาพจิตที่ดี ได้แก่ มีความสุขในการทำงาน มีการปรับตัวที่ดี มีความวิตกกังวลน้อยเหมาะสมกับเหตุการณ์ มีอารมณ์มั่นคง มีความพึงพอใจในสภาพแวดล้อมของการทำงาน

3. มีประสบการณ์ทางสังคมสูง คือ การเข้าใจมนุษย์และสังคม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ได้รับประสบการณ์อย่างเพียงพอเหมาะสมตามอายุ

ถ้าบุคคลมีลักษณะทางจิตใจ 3 ด้าน ที่เป็นส่วนรากของต้นไม้ในปริมาณที่สูงเหมาะสมกับอายุ และอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมที่เหมาะสม ก็จะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาทางจิตลักษณะทั้ง 5 ด้าน อันเป็นสาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนลำต้นของต้นไม้ได้

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพค

เพค (Peck, 1960: 79-50) ได้แบ่งขั้นของพัฒนาการทางจริยธรรมไว้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ไม่มีจริยธรรมอะไรเลยขาดความรู้ ความสำนึกกว่าสิ่งใดก็ตามที่ตัวเองกระทำลงไปนั้นดีหรือผลเสียต่อบุคคลอื่นอย่างไร ผู้มีจริยธรรมอยู่ในขั้นนี้ได้แก่ ทารก ในหมูนกเรียนอาจมีอยู่บ้างแต่น้อย

ขั้นที่ 2 เป็นการกระทำด้วยตนเอง เอาใจใส่ในเรื่องของตนเองว่าตนเองมีความต้องการอะไรบ้าง ทำตามอารมณ์หรือความพอใจของตนเองฝ่ายเดียว ทั้งๆ ที่รู้ว่าสิ่งที่ตนพอใจนั้นคนอื่นไม่พอใจ

ขั้นที่ 3 เป็นการกระทำตามเพื่อนฝูง หรือทำตามแบบแผนที่หมู่คณะเขาปฏิบัติกันโดยไม่ใคร่ไตร่ตรองว่าสิ่งที่ทำนั้นดีหรือเลว เป็นผลเสียแก่บุคคลอื่นไหน

ขั้นที่ 4 เป็นการกระทำตามระเบียบแต่ขาดความเข้าใจในเรื่องเหตุผลว่าทำไมต้องทำสิ่งนั้น

ขั้นที่ 5 เป็นการกระทำอย่างมีเหตุผลและมีสติสัมปชัญญะ ขั้นนี้เป็นขั้นสูงสุด เป็นการปฏิบัติที่เป็นผลดีต่อทุกๆ คน แม้ว่าบางครั้งจะละเมิดระเบียบแบบแผนหรือผิดไปจากหลักการปฏิบัติตามหมู่คณะก็ตาม

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท 4

พระมหาสมคิด โครธา (2547: 66) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้อิทธิบาท 4 ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า การใช้อิทธิบาท 4 ของพระนิสิตโดยรวมและที่เป็นรายด้าน 4 ด้าน คือ ด้านฉันทะ ด้านจิตตะ ด้านวิริยะ และด้านวิมังสา กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตของมหาวิทยาลัยชั้นปีที่ 1 ถึง ชั้นปีที่ 4 จำนวน 384 รูป พระนิสิตมีการใช้หลักอิทธิบาท 4 อยู่ในระดับมาก พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนโดยรวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

พินเอกจรรุมาศ เรื่องสุวรรณ (2548: 253) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์แบบจำลองการสอนวิชาชีพช่างซ่อมจักรยานยนต์ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการกองทัพบก พบว่า แบบจำลองการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 แตกต่างจากการสอนแบบปกติมากที่สุด จากการเปรียบเทียบการจำลองการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 กับการสอนหลังจากปรับอิทธิพลตัวแปรร่วมออกแล้ว พบว่า แบบจำลองการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่าการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เสกสันต์ บุญยะ (2549: 73 - 74) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้อิทธิบาท 4 ในการบริหารบุคคลของผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็ก แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีพฤติกรรมการใช้อิทธิบาท 4 ดังนี้

ด้านฉันทะ มีการใช้อิทธิบาทอยู่ในระดับดีมากที่สุด ในเรื่องมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการบริหารบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในเรื่องมีธรรมาธิปไตยและมีน้ำใจที่ดีต่อทุกคน และมีการใช้ที่อยู่ในระดับปานกลาง ในเรื่อง การใช้คำพูดที่เหมาะสมในการตักเตือนผู้ร่วมงานทุกคน มีความห่วงใยในผู้ร่วมงานทุกคน และเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารงานในสถานศึกษา

ด้านวิริยะ มีการใช้อิทธิบาทอยู่ในระดับดีมากที่สุด ในเรื่องไม่ใช้อำนาจหน้าที่บังคับให้ทำงานเกินกำลังความสามารถ และมีการใช้อิทธิบาทอยู่ในระดับดีมากในเรื่อง ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษานำเอาหลักพุทธธรรมไปใช้ในการบริหารงาน เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษา และส่งเสริมในการให้ความรู้แก่บุคลากร ผู้ปกครองและนักเรียนให้เห็นคุณค่าของการใช้หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาชีวิต

ด้านจิตตะ มีการใช้อิทธิบาทอยู่ในระดับดีมากที่สุด ในเรื่องเป็นมิตรกับผู้ร่วมงานทุกคนและรักษาความลับของทางราชการและของผู้ร่วมงาน และมีการใช้อิทธิบาทอยู่ในระดับดีมากในเรื่องชื่นชมผลงาน การปฏิบัติงานของบุคลากรด้วยความบริสุทธิ์ใจ เอาใจใส่ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้ผู้ร่วมงานเสมอ ส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงาน

ด้านวิมังสา มีการใช้อิทธิบาทอยู่ในระดับดีมากที่สุด ในเรื่องปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และมีการใช้อิทธิบาทอยู่ในระดับดีมากในเรื่องอดทนต่อปัญหาต่าง ๆ ในที่ทำงาน อุทิศเวลาในการทำงานอย่างเต็มที่ และข่มใจ รักษาอารมณ์ของตนเองได้อย่างมั่นคง

สถิต รัชปต์ย์ (2548: 52 - 53) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ดพบว่า นักศึกษาได้ประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการเรียนดังนี้

ด้านฉันทะ ในการเรียนทุกครั้งจะเริ่มต้นด้วยการชอบในเนื้อหาวิชาที่เรียนก่อน เพื่อให้การศึกษเล่าเรียนมีความสุขสนุกสนาน ศึกษาถึงข้อขยายเนื้อหาวิชาที่เรียน คำนี้ถึงเป้าหมายที่ตนเองต้องการ คือความสำเร็จการศึกษา ไม่มีอคติต่อครูผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้น และสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อสถาบันของตนเอง เมื่อมีความชอบใจแล้ว ความเพียรพยายามก็จะทำให้ตนเองประสบความสำเร็จตามที่ตนเองตั้งใจไว้ก็คงไม่ยากเกินไป

ด้านวิริยะ ในการสร้างความเพียรพยายามในสิ่งที่ตนเองกำลังกระทำนั้น จะต้องทำตนเองให้มีความขยันหมั่นเพียร มีความกระตือรือร้นในเนื้อหาวิชาที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการศึกษาเล่าเรียนมากที่สุด ไม่ทิ้งหรือทอดทิ้งกลางคันทั้งที่ไม่รู้ว่าตนเองทำเต็มที่แล้วยัง ยังเข้าเรียนสม่ำเสมอตรงต่อเวลา ไม่ซัดซำเอาเปรียบเพื่อนร่วมชั้นคนอื่น ๆ หากมีภาระงานเป็นกลุ่มก็ทำงานช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ไม่เกียจคร้านในการศึกษาเล่าเรียน

ด้านจิตตะ มุ่งเน้นในเรื่องของการศึกษาอย่างเต็มความสามารถ หรือเต็มศักยภาพที่ตนมี เอาใจใส่และจดจ่ออยู่กับเนื้อหาวิชาที่เรียนในระหว่างที่อาจารย์บรรยาย เอาใจใส่ที่จะปฏิบัติกิจกรรมใดๆ ที่จัดขึ้นอย่างเต็มอกเต็มใจ ไม่ละทิ้งหน้าที่ หรือเลือกที่ชอบหรือไม่ชอบในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่เพื่อนร่วมชั้น จะฝึกหัดด้านสมาธิอยู่เสมอๆ มีจิตใจที่แน่วแน่มีสติตั้งใจและจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ตนเองกำลังกระทำ สร้างความผ่อนคลายควบคู่กับการศึกษาด้วย เพื่อให้ตนเองตั้งเครียดกับการศึกษาเล่าเรียน

ด้านวิมังสา ในเวลานอกเหนือจากเวลาเรียนในห้องเรียนจะหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากวิชาที่ตนเองเรียน และพยายามปรับปรุงการเรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น พิจารณาให้เป็นขั้นเป็นตอน หากพบปัญหา ก็จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมหรือปรึกษาอาจารย์ผู้สอนในการเรียนต้องมีอุปสรรคและปัญหาอยู่เสมอ ไม่ละทิ้งและทอดทิ้ง จะต่อสู้กับปัญหานั้นๆ โดยพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ นอกจากนี้แล้วยังมีการจับกลุ่มทำงานกันเป็นทีม การแก้ไขอุปสรรคต่างๆ มีความคิดหลากหลาย มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการศึกษาเล่าเรียนให้ประสบผลสำเร็จดียิ่งขึ้น

บุญมี บุญเยี่ยม (2544: 54) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาการนำอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงานของพนักงานการควบคุมการบินภูเก็ต บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด พบว่า พนักงานศูนย์การควบคุมการบินภูเก็ต บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด มีระดับการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงานโดยภาพรวมและองค์ประกอบ อยู่ในระดับมาก และพนักงานที่มีประวัติการผ่านการฝึกอบรมต่างกัน มีระดับการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงานโดยภาพรวมและองค์ประกอบ ไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังพบว่า พนักงานมีการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ โดยมีการนำไปใช้ในระดับมากน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะของงาน

ที่ทำ นอกจากนี้การนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ยังขึ้นอยู่กับแรงจูงใจภายนอกอีกด้วย เช่น เงินเดือน สวัสดิการ เป็นต้น

จากเอกสารงานวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า หลักอิทธิบาท 4 สามารถทำให้ผู้ที่นำไปปฏิบัติ มีความรับผิดชอบต่องานที่ตนเองได้รับมอบหมาย ไม่ว่าจะในด้านการเรียน และในด้านอื่นๆ ที่ตนเองได้รับทำหน้าที่นั้นบรรลุจุดประสงค์ตามที่ตนเองได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แสดงว่า หลักอิทธิบาท 4 สามารถนำไปพัฒนาความรับผิดชอบต่อการเรียนของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 ได้ ผู้วิจัยจึงมีประสงค์ที่จะนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการพัฒนาความรับผิดชอบ ด้านการเรียนกับเด็กนักเรียนต่อไป

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย
3. แบบแผนการทดลอง
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนวัดประตู่ (พ่วงอุทิศ) ซึ่งได้คะแนนเฉลี่ยจากการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน โดย ครูประจำชั้น ครูผู้สอน และผู้วิจัย ในระดับน้อยถึงน้อยที่สุด จำนวน 15 คน

กลุ่มตัวอย่าง

สุ่มอย่างง่ายจากประชากรที่สมัครใจเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คน

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ทำการทดลองโดยผู้วิจัยดำเนินการทดลองด้วยตนเองในภาคการเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 ใช้เวลาในการทดลอง 12 ครั้ง โดยทำการสังเกตพฤติกรรมก่อนการทดลอง (Pre-test) 1 สัปดาห์ ดำเนินการทดลองด้วยกิจกรรมกลุ่ม จำนวน 12 ครั้ง และทำการสังเกตพฤติกรรมหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมเสร็จ (Post-test) 1 สัปดาห์

2. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

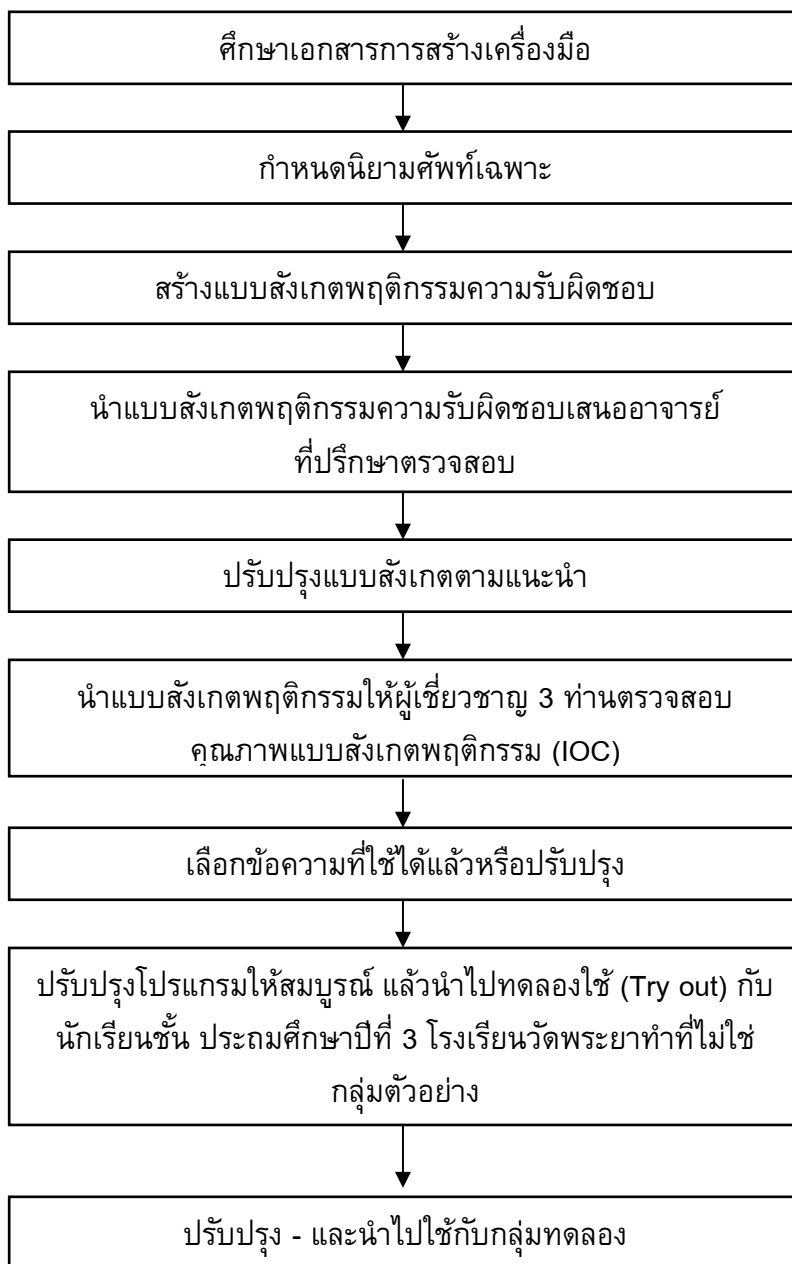
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา มีดังนี้

1. แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน
2. โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน

วิธีดำเนินการสร้างเครื่องมือ

1. แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน ลำดับขั้นตอนในการสร้างดังนี้

การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน มีขั้นตอนการสร้าง ดังแสดงในภาพประกอบ

ภาพประกอบ 1 ขั้นตอนการสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน

1.1 ผู้วิจัยศึกษาดำรง เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสังเกต การบันทึกการสังเกตและพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน

1.2 ผู้วิจัยกำหนดจุดมุ่งหมาย ในการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

1.3 ผู้วิจัยสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน ที่ใช้ในการทดลองตามแนวคิดของ วิเชียร เกตุสิงห์ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538: 9) ที่สร้างแบบ Rating Scale 4 ระดับ โดยให้ครอบคลุมเนื้อหาในการทดลอง จำนวน 15 ข้อ

1.4 นำแบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนที่สร้างเสร็จแล้ว เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ตรวจสอบความสอดคล้องกับนิยามศัพท์เฉพาะ แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

1.5 นำแบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนที่ผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว พร้อมหนังสือขอความร่วมมือเพื่อการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ รศ.ดร.เรียมศรีทอง รศ.ดร. เมธาวิ อุดมธรรมมานุภาพ และอาจารย์ ดร.มณฑิรา จารุเพ็ง ตรวจสอบความเที่ยงตรง (Content Validity) ของเครื่องมือ เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยพิจารณาความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ ความเหมาะสมของเนื้อหา แล้วคัดเลือกเฉพาะแบบสังเกตที่มีค่าความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในการใช้ภาษาตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ใช้ได้ทั้งหมด 15 ข้อ มีค่าความสอดคล้องที่ 0.66 – 1.00 แล้วจัดพิมพ์เป็นแบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบทางการเรียน

1.6 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขสมบูรณ์แล้ว และหนังสือขอความร่วมมือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ส่งถึงผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระยาทำ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และครูผู้สอน สังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน พร้อมทั้งนักเรียนเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเป็นการทดสอบ (Try out) จำนวน 12 คน เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกของแบบสังเกตพฤติกรรม โดยใช้วิธีหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับ (Item-total correlation) คัดเลือกข้อที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .20 ขึ้นไป แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนที่มีค่าอำนาจจำแนก 15 ข้อ และได้ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .83

ตัวอย่าง แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียน

ชื่อ/นามสกุลผู้ถูกสังเกต..... ครั้งที่..... ชั้นประถมศึกษาปีที่.....
 ผู้สังเกต..... สถานที่ที่สังเกต.....
 วันที่สังเกต..... เวลาที่สังเกต.....

คำชี้แจง

1. พฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียน หมายถึง พฤติกรรมดังต่อไปนี้
 คือ

ส่งงานตรงเวลา ได้แก่ การทำงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จเรียบร้อยทันเวลาและส่งงานตามเวลาที่กำหนด

ไม่หนีงานอื่นมาทำขณะครูสอน ได้แก่ ฟังครูสอน ทำกิจกรรมหรืองานที่ครูมอบหมาย ไม่ทำกิจกรรมหรืองานอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาที่เรียนในขณะครูสอน

ไม่พูดคุยกันขณะครูสอน ได้แก่ พูดคุยกันเกี่ยวกับเรื่องที่ครูสอน ตามคำถามและตอบคำถามของครู ไม่พูดคุยกันนอกเหนือจากที่ครูสอน

การยอมรับและปรับปรุงแก้ไขงานส่วนที่ผิด ได้แก่ การนำงานที่ผิดมาแก้ไขให้ถูกต้องด้วยตนเอง

2. โปรดสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนที่ท่านสอนแต่ละคนใน 1 สัปดาห์แล้วประเมินว่านักเรียนทำพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงความรับผิดชอบในการเรียนมากน้อยเท่าใด โดยขีดเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ท่านเห็นสมควร

ข้อที่	พฤติกรรม	ความถี่			
		ทุกครั้ง	บางครั้ง	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
0	ส่งงานทันเวลาที่กำหนด				
0	มีความตั้งใจที่จะส่งงานตรงเวลา				

ลงชื่อ.....ผู้สังเกตพฤติกรรม
 (.....)

เกณฑ์การให้คะแนน

ในกรณีข้อความที่มีความหมายทางบวก (Positive) ให้คะแนนดังนี้

ความถี่ของพฤติกรรม	ให้คะแนน
ทุกครั้ง	4
บางครั้ง	3
นานๆ ครั้ง	2
ไม่เคย	1

ในกรณีข้อความที่มีความหมายทางลบ (Negative) ให้คะแนนดังนี้

ความถี่ของพฤติกรรม	ให้คะแนน
ทุกครั้ง	1
บางครั้ง	2
นานๆ ครั้ง	3
ไม่เคย	4

เกณฑ์การแปลความหมาย

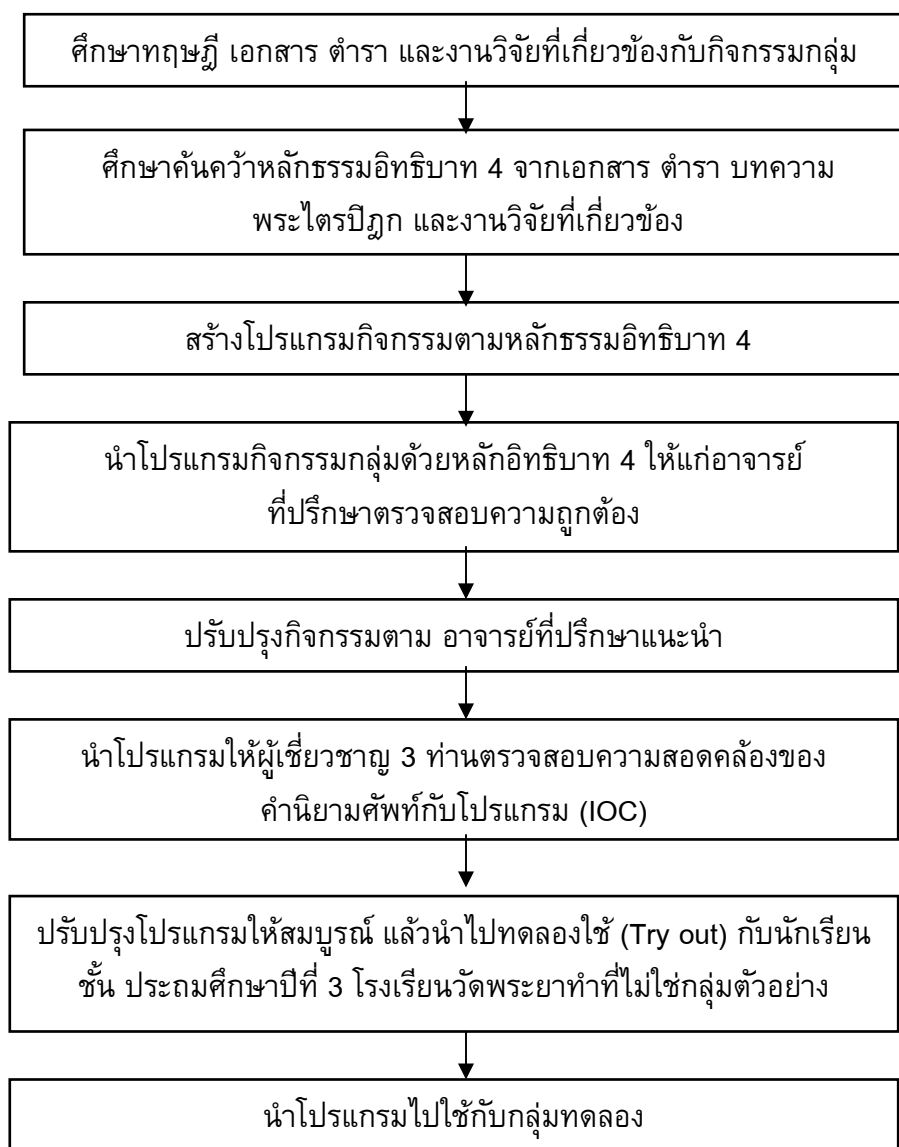
ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การแปลความหมาย และกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายในการวิจัยครั้งนี้ ตามแนวคิดของ วิเชียร เกตุสิงห์ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538: 9) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 3.4 - 4.0	หมายถึง มีความรับผิดชอบในการเรียนมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย 2.6 - 3.3	หมายถึง มีความรับผิดชอบในการเรียนมาก
คะแนนเฉลี่ย 1.8 - 2.5	หมายถึง มีความรับผิดชอบในการเรียนน้อย
คะแนนเฉลี่ย 1.0 - 1.7	หมายถึง มีความรับผิดชอบในการเรียนน้อยที่สุด

2. โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพของโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อการเรียน โดยมีลำดับขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการจัดกิจกรรมกลุ่มพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนด้วยหลักอิทธิบาท 4 มีขั้นตอนการสร้าง ดังแสดงในภาพประกอบ

ภาพประกอบ 2 ขั้นตอนการสร้างและการหาคุณภาพคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

2.1 ผู้วิจัยศึกษารายละเอียดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อการเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหาและกิจกรรม ให้เหมาะสมกับ พฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน

2.2 ผู้วิจัยสร้างโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อที่ใช้ในการจัดกิจกรรมกลุ่ม ให้สอดคล้องกับการพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน โดยกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหา ระยะเวลาที่ใช้ สถานที่ และกิจกรรม ให้สอดคล้องกับนิยามศัพท์เฉพาะ โดยให้ครอบคลุมเนื้อหา จำนวน 12 กิจกรรม

2.3 นำโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ไปให้อาจารย์ที่ศึกษาระดับปริญญาตรี ตรวจสอบรายละเอียด ความสอดคล้องกับนิยามศัพท์เฉพาะ แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขตาม ข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

2.4 นำโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาพฤติกรรมความ รับผิดชอบในการเรียน ไปให้อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้แก่ ดร.มณฑิรา จารุเพ็ง รศ.ดร.เรียม ศรีทอง และรศ.ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ ตรวจสอบความเที่ยงตรง (Content Validity) ของ เครื่องมือ เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของโปรแกรมกับ วัตถุประสงค์ เนื้อหา คำนิยามศัพท์เฉพาะ ภาษาที่ใช้ สถานการณ์ และกิจกรรมที่ใช้ แล้วนำมา ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ โดยมีค่าความสอดคล้องที่ 1.00 แล้วนำไปใช้เป็น โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน ต่อไป

2.5 นำโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาพฤติกรรมความ รับผิดชอบในการเรียนที่ปรับปรุงแล้วไปทดลอง (Try out) ใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปี การศึกษา 2552 โรงเรียนวัดพระยาทำ กรุงเทพมหานคร ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างและมีลักษณะ ใกล้เคียงกับตัวอย่าง จำนวน 12 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมในเรื่องของ เวลา สถานการณ์ การใช้ภาษา ลักษณะกิจกรรม และเนื้อหาในการฝึก และนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม และถูกต้องก่อนนำไปใช้ทดลองจริง

2.6 นำโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการ เรียน ที่ได้รับการปรับปรุงแล้วไปใช้ทำการทดลองกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยทำการทดลอง 12 ครั้งๆ ละ 60 นาที สัปดาห์ละ 3 ครั้ง รวมทั้งหมดเป็นเวลา 5 สัปดาห์ ตั้งแต่เวลา 15.00 นาฬิกา ถึงเวลา 16.00 นาฬิกา ตั้งแต่เดือน มกราคม ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2553

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยติดต่อขอรับหนังสือขอความร่วมมือเพื่อการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน และโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักกอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน

2. ผู้วิจัยติดต่อขอรับหนังสือขอความร่วมมือเพื่อการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระยาทำ กรุงเทพมหานคร เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักกอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ในการทดลองเครื่องมือ เพื่อนำผลไปวิเคราะห์ปรับปรุงและพัฒนาเครื่องมือต่อไป

3. ผู้วิจัยติดต่อขอรับหนังสือขอความร่วมมือเพื่อการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประดู่ (พ่วงอุทิศ) กรุงเทพมหานคร เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักกอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน

การดำเนินการและการวิเคราะห์ข้อมูล

แบบแผนการวิจัย

แบบแผนการทดลองในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง โดยดำเนินการวิจัยแบบกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียว (One Group Pretest – Posttest Design) มีการสอบก่อนและหลังทดลอง ซึ่งมีแบบแผนการทดลอง ดังนี้ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543: 60) ซึ่งมีรูปแบบการทดลองดังนี้

ตาราง 1 แบบแผนการทดลอง แบบ One Group Pretest – Posttest Design

กลุ่มทดลอง	ก่อนทดลอง(Pre-test)	ทดลอง(Treatment)	หลังทดลอง(Post-test)
RE	T ₁	X	T ₂

ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในการทดลอง

RE	แทน	กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลอง
T ₁	แทน	การทดสอบก่อนการทดลอง เป็น Pretest
T ₂	แทน	การทดสอบหลังการทดลอง เป็น Posttest
X	แทน	การเข้าร่วมโปรแกรมการฝึกตามหลักกอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน

วิธีดำเนินการทดลอง

หลังจากที่ได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแล้วผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองตามขั้นตอนได้ดังนี้

1. ขั้นก่อนการทดลอง

ผู้วิจัย ครูประจำชั้น และครูผู้สอน สังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของกลุ่มตัวอย่างตามแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียน แล้วให้คะแนนเพื่อหาค่าเฉลี่ยเก็บไว้เป็นคะแนนก่อนการทดลอง (Pre-test)

2. ขั้นดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยทดลองใช้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน กับกลุ่มตัวอย่างเป็นระยะเวลา 5 สัปดาห์ๆ ละ 3 ครั้งๆ ละประมาณ 60 นาที จำนวน 12 ครั้ง ดังตาราง

ตารางการทดลอง

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	หัวข้อ	สิ่งที่ต้องการจะพัฒนา
1	13 มกราคม พ.ศ.2553	ปฐมนิเทศ	ประโยชน์และความรับผิดชอบในการเรียน
2	15 มกราคม พ.ศ.2553	ความเพียรพยายามในการเรียน	ความตรงต่อเวลา
3	18 มกราคม พ.ศ.2553	ความเพียรพยายามในการเรียน	การเห็นคุณค่าและความสำคัญของการทำงานร่วมกัน
4	20 มกราคม พ.ศ.2553	ความเพียรพยายามในการเรียน	การทุ่มเทเอาใจใส่ในการเรียน
5	22 มกราคม พ.ศ.2553	เอาใจใส่ในงานตามที่ได้รับมอบหมาย	ความเอาใจใส่ในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย
6	25 มกราคม พ.ศ.2553	เอาใจใส่ในงานตามที่ได้รับมอบหมาย	ความเอาใจใส่ในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย
7	27 มกราคม พ.ศ.2553	เอาใจใส่ในงานตามที่ได้รับมอบหมาย	ความเอาใจใส่ในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย
8	29 มกราคม พ.ศ.2553	ความละเอียดรอบคอบในการทำงาน	ความละเอียดรอบคอบในงานที่ได้รับมอบหมาย
9	1 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2553	ความละเอียดรอบคอบในการทำงาน	ความละเอียดรอบคอบในงานที่ได้รับมอบหมาย
10	3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2553	การปรับปรุงแก้ไขงานที่ได้รับมอบหมาย	การปรับปรุงแก้ไขงานที่ได้รับมอบหมาย

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	หัวข้อ	สิ่งที่ต้องการจะพัฒนา
11	5 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2553	การปรับปรุงแก้ไขงานที่ได้รับมอบหมาย	การปรับปรุงแก้ไขงานที่ได้รับมอบหมาย
12	8 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2553	ปัจฉิมนิเทศ	การนำหลักกัทธิบาท 4 ไปพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน

3. ชั้นหลังการทดลอง

ผู้วิจัย ครูประจำชั้น และครูผู้สอนสังเกตและบันทึกพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการเรียน ให้คะแนน หาค่าเฉลี่ยใช้เป็นคะแนนหลังการทดลอง (Post-test)

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

เปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อการเรียน ก่อนและหลังที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักกัทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน โดยใช้ t – test แบบ Dependent group

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐาน ได้แก่

1.1 ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ (Mean) (บุญชม ศรีสะอาด. 2535: 102)

1.2 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D.(Standard Deviation)

(บุญชม ศรีสะอาด. 2535: 104)

2. สถิติสำหรับวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือ ได้แก่

2.1 หาค่าดัชนีความเที่ยงตรง (Content Validity) ของเครื่องมือ ระหว่างเหมาะสมของวัตถุประสงค์ และของเนื้อหา ของแบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน โดยใช้สูตร Rowinelli; & Hambleton (ล้วน สายยศ, อังคณา สายยศ.2539: 249) ดังนี้

2.2 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha - Coefficient) โดยใช้สูตรของครอนบาค (Cronbach)

(ชูศรี วงศ์รัตน์. 2541: 76)

3. สถิติสำหรับทดสอบสมมติฐาน ได้แก่

เปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อการเรียน ก่อน และหลังการทดลองของนักเรียน
ที่ได้เข้าร่วม โปรแกรมการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อความรับผิดชอบในการเรียน
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้วิธีทางสถิติ t-test แบบ Dependent Samples
(พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2543: 161)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลและได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักทฤษฎีบท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมการรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการนำเสนอและการแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงกำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

n	แทน	จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม
$\bar{X}$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
S.D.	แทน	คะแนนความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ΣD	แทน	ผลรวมของคะแนนความแตกต่างจากการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง
ΣD^2	แทน	ผลรวมของคะแนนความแตกต่างจากการทดสอบก่อนและหลังการทดลองแต่ละตัวยกกำลังสอง
t	แทน	ค่าสถิติ t ที่ใช้พิจารณาใน Distribution
p	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ
T_1	แทน	คะแนนก่อนการทดลอง
T_2	แทน	คะแนนหลังการทดลอง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการใช้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 แสดงดังในตาราง 2

ตาราง 2 การเปรียบเทียบพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 (n = 12)

ผู้สังเกต พฤติกรรม		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ΣD	ΣD^2	t	p
ครูประจำชั้น	ก่อนทดลอง	2.555	0.199	น้อย	98	906	9.128	.000
	หลังทดลอง	3.100	0.243	มาก				
ครูผู้สอน	ก่อนทดลอง	2.244	0.256	น้อย	96	864	9.381	.000
	หลังทดลอง	2.777	0.347	มาก				
ผู้วิจัย	ก่อนทดลอง	1.972	0.228	น้อย	135	1599	14.428	.000
	หลังทดลอง	2.722	0.281	มาก				
ผลการสังเกต พฤติกรรม โดยรวม	ก่อนทดลอง	2.259	0.331	น้อย	108.6	1029.	16.962	.000
	หลังทดลอง	2.866	0.331	มาก				

จากตาราง 2 พฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ไม่ว่าจะเป็นจากการสังเกตของผู้วิจัย ครูผู้ประจำชั้น และครูผู้สอน หรือการสังเกตโดยรวมก็ตาม สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัย

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อเปรียบเทียบผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายดังนี้

1. เพื่อสร้างโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
2. เพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

สมมติฐานในการวิจัย

ความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนมากกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรม

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากร

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนวัดประตู่ (พวงอุทิศ) ซึ่งได้คะแนนเฉลี่ยจากการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน โดย ครูประจำชั้น ครูผู้สอน และผู้วิจัย ในระดับน้อยถึงน้อยที่สุด จำนวน 15 คน

กลุ่มตัวอย่าง

สุ่มอย่างง่ายจากประชากรที่สมัครใจเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คน

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ทำการทดลองโดยผู้วิจัยดำเนินการทดลองด้วยตนเองในภาคการเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 ใช้เวลาในการทดลอง 12 ครั้ง โดยทำการสังเกตพฤติกรรมก่อนการทดลอง (Pre - test) 1 สัปดาห์ ดำเนินการทดลองด้วยกิจกรรมกลุ่ม จำนวน 12 ครั้ง และทำการสังเกตพฤติกรรมหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมเสร็จ (Post - test) 1 สัปดาห์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วย

1. แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน
2. โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน

การดำเนินการทดลอง

หลังจากที่ได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแล้วผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองตามขั้นตอนได้ดังนี้

1. ขั้นก่อนการทดลอง

ผู้วิจัย ครูประจำชั้น และครูผู้สอน สังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของกลุ่มตัวอย่างตามแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียน แล้วให้คะแนนเพื่อหาค่าเฉลี่ยเก็บไว้เป็นคะแนนก่อนการทดลอง (Pre – test)

2. ขั้นดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยทดลองใช้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน กับกลุ่มตัวอย่างเป็นระยะเวลา 5 สัปดาห์ ๆ ละ 3 ครั้ง ๆ ละประมาณ 60 นาที จำนวน 12 ครั้ง

3. ขั้นหลังการทดลอง

ผู้วิจัย ครูประจำชั้น และครูผู้สอนสังเกตและบันทึกพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการเรียน ให้คะแนน หาค่าเฉลี่ยใช้เป็นคะแนนหลังการทดลอง (Post – test)

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. วิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือ
2. เปรียบเทียบพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนก่อนและหลังการทดลอง

สรุปผลการวิจัย

1. ได้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน
2. หลังการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน นักเรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนมากกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

1. การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดประดู่ (พ่วงอุทิศ) กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งอภิปรายผลได้ ดังนี้

1.1 การสร้างโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนขึ้น ทำให้ได้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน สำหรับใช้ในการทดลองเพื่อการวิจัย ทั้งนี้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มที่สร้างขึ้นมีขั้นตอนของกิจกรรมอย่างเป็นระบบโดยมุ่งเน้นการให้นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มได้มีส่วนร่วม ได้มีประสบการณ์ และเน้นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมด้วยกระบวนการกลุ่ม ซึ่งการเล่นกิจกรรมกลุ่มนี้จะช่วยเสริมสร้างให้นักเรียนเกิดกระบวนการคิดและการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ รวมไปถึงการใช้เทคนิคกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น บทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง เกม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมด้วยตนเอง ได้เรียนรู้ ได้ลงมือทำ การได้แสดงความคิดเห็น การคิดหาวิธีแก้ไขสถานการณ์ด้วยตัวของนักเรียนเอง จึงมีความเป็นไปได้ที่ทำให้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มที่สร้างขึ้น สามารถพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนให้เพิ่มขึ้นได้ โดยแต่ละเทคนิคสามารถช่วยพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ได้ดังนี้

บทบาทสมมติ ทำให้นักเรียนได้แสดงถึงบทบาทที่ตนเองได้รับมาแสดงตัวละคร ได้แสดงออกถึงอารมณ์ พฤติกรรม ของตัวละครนั้น ทำให้นักเรียนสนุกกับบทบาทที่ได้รับ ได้รู้พฤติกรรมของตัวละครว่า ตัวละครแต่ละตัวนั้น มีความรับผิดชอบในหน้าที่การเรียน หรือขาดความรับผิดชอบในหน้าที่การเรียนอย่างไร จะช่วยให้นักเรียนนำมาปรับปรุงความรับผิดชอบของตนเองได้

กรณีตัวอย่าง ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์กรณีตัวอย่างที่สร้างขึ้นมา เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาถึงตัวละครในกรณีตัวอย่างว่า พฤติกรรมที่เกิดขึ้นควรเป็นแบบอย่างหรือไม่ และจะนำมาปรับปรุงในการพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนได้อย่างไร

สถานการณ์จำลอง เพื่อให้นักเรียนได้แสดงบทบาทในสถานการณ์จำลองนั้น ได้แสดงออกถึงอารมณ์ พฤติกรรม ของของตัวละครในสถานการณ์จำลองว่าขณะอยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ กับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ได้รับรู้ถึงโทษของการบกพร่องต่อหน้าที่ ทำให้นักเรียนนำมาปรับปรุงและพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของตนเองได้อย่างไร

เกม ทำให้นักเรียนเกิดความสุขสนุกสนาน ตื่นเต้น ได้ใช้ความสามารถของตนเอง ร่วมกับสมาชิกในกลุ่ม รู้จักการวางแผนก่อนลงมือทำกิจกรรม ได้เรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม มีความสามัคคี รู้จักข้อบกพร่องในการทำกิจกรรมกลุ่ม และสามารถนำมาพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของแต่ละคนได้

ซึ่งเทคนิคต่าง ๆ เหล่านี้ ได้นำมาสร้างเป็นโปรแกรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน จะช่วยให้นักเรียนนำมาปรับปรุงความรับผิดชอบของตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับ กาญจนนา ไชยพันธ์ (2549: 3) กล่าวว่า การที่บุคคลมารวมกันเพื่อศึกษาประสบการณ์ของกลุ่มหลาย ๆ ฝ่าย ศึกษาพฤติกรรมความเป็นผู้นำ ความคิด ผูกปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และมีการศึกษาจากประสบการณ์ โดยผู้ศึกษาจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ กรมวิชาการ (2542ก: 189) และทิสนา แชมมณี (2545: 152) กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่มที่ใช้ในการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุผลต้องมีความหลากหลายซึ่งประกอบด้วย 1) เกม (Game) 2) บทบาทสมมติ (Role - Play) 3) กรณีตัวอย่าง (Case) 4) สถานการณ์จำลอง (Simulation) 5) ละคร (Acting or Dramatization) 6) อภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group) และภคิตา เจริญสุข (2549: 60 – 61) ได้ใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนามนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาผ้าม้ง พบว่า หลังเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มนักเรียนมีคะแนนมนุษยสัมพันธ์ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านเข้าใจและยอมรับตนเอง ด้านเข้าใจและยอมรับผู้อื่น ด้านการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ด้านการแสดงความรู้สึกและขอบคุณ และด้านการเคารพในสิทธิและความเป็นตัวของตัวเองของบุคคล สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1.2 การสร้างโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน แสดงให้เห็นว่า การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้กับกิจกรรมกลุ่มที่สร้างขึ้นนั้น สามารถพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมให้เพิ่มขึ้นได้ ทั้งนี้ เพราะหลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่ให้ผู้ปฏิบัติตามประสบผลสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วย 1) ฉันทะ ความพอใจที่จะเรียน 2) วิริยะ ความเพียรพยายามในการเรียน 3) จิตตะ ตั้งใจ เอาใจใส่ในเรื่องที่เรียน 4) วิมังสา ตรวจสอบความผิดพลาดแล้วนำไปแก้ไข ซึ่งกิจกรรมกลุ่มได้ฝึกให้นักเรียนรู้จักนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในทุก ๆ ขั้นตอนของกิจกรรมเพื่อเป็นการพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนให้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2550: 160/231) ได้กล่าวว่าการเรียนให้ประสบผลสำเร็จนั้นต้องมีหลักอิทธิบาท 4 คือ 1) ฉันทะ มีความพอใจกระตือรือร้นในการเรียน 2) วิริยะ มีความเพียรพยายามในการเรียน 3) จิตตะ มีความตั้งใจที่จะเรียน 4) วิมังสา ตรวจสอบข้อผิดพลาดเพื่อแก้ไขให้ถูกต้อง ธรรม 4 อย่างนี้ทำให้นักเรียนร่วมกันทำกิจกรรมภายในกลุ่มของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับพันเอกจรรุมาศ เรืองสุวรรณ (2548: 253) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์แบบจำลองการสอนวิชาชีวช่วงซ่อมจักรยานยนต์ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการกองทัพบก พบว่า แบบจำลองการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่าการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ผลการศึกษาของ

พระมหาสมคิด โครธา (2547: 66) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้อธิปไตย 4 ในการเรียนของพระนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า การใช้อธิปไตย 4 ของพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีการใช้หลักอธิปไตย 4 ในการเรียนโดยรวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 ซึ่งสอดคล้องกับสถิติ รัชปต์ย์ (2548: 52 - 53) ได้ทำการวิจัยเรื่องการประยุกต์หลักอธิปไตย 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด พบว่า นักศึกษาได้ประยุกต์หลักอธิปไตย 4 มาใช้ในการเรียน ทำให้มีผลการเรียนที่ดีขึ้น

2. ความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียน ภายหลังจากเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอธิปไตย 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ครั้งนี้ พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอธิปไตย 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบทางการเรียนก่อนการทดลองและหลังการทดลองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมกลุ่มสามารถพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนได้ เนื่องจากการที่นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม เป็นการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน ส่งผลให้พฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กรมวิชาการ (2542: 185) ที่กล่าวว่า การที่นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ทำให้ได้มีส่วนร่วมทั้งทางด้านร่างกาย ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้นักเรียนมีอารมณ์ร่วมต่อสิ่งที่ได้เรียนรู้ ได้ใช้สติปัญญาพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล มีโอกาสได้ศึกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มอันเป็นผลทำให้ได้ฝึกฝนการเรียนรู้ทำให้เกิดการพัฒนาและปรับตัวให้เข้าร่วมกับกลุ่มและสังคม และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับคมเพชร ฉัตรสุภกุล (2546: 6) ที่กล่าวว่า การทำกิจกรรมกลุ่ม การนำเอาประสบการณ์มาวางแผนแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการในสมาชิกแต่ละคน และการเปลี่ยนแปลง ของกลุ่มโดยส่วนร่วม การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มโดยวิธีการดังกล่าวนี้ จะทำให้เกิดการพัฒนาในตัวบุคคลทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนิรันดร์ จุลทรัพย์ (2542: 123) ได้กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่มเป็นวิธีการที่ใช้กับกลุ่มของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมกระทำกิจกรรมร่วมกัน มีการแสดงออกร่วมกัน ลักษณะของกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นการเสริมสร้างความรู้สึกร่วมกัน ประสพการณ์และสร้างทัศนคติที่ดีงามต่อกัน โดยมุ่งเน้นให้สมาชิกเรียนรู้ด้วยการกระทำ พร้อมมีการติชมเพื่อให้สมาชิกได้รับรู้ ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทิศนา ขัมมณี (2545: 7) กล่าวว่า ประสพการณ์ ได้จากการเข้ากลุ่มจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมกระทำกิจกรรมที่ส่งเสริมการวิเคราะห์ ความรู้สึก ความต้องการ ตลอดจนพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาบุคลิกภาพของตนได้อย่างดี เพราะว่ากิจกรรมกลุ่มเปิดโอกาสให้นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมได้เล่น เกม แสดงบทบาทสมมติ ศึกษากรณีตัวอย่าง ตลอดจนสถานการณ์จำลอง ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีปฏิสัมพันธ์กันภายในกลุ่ม มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา มีการอภิปรายและร่วมกัน ส่วนกิ่งแก้ว อุตถากร (2524: 15 - 19) กล่าวว่าความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่

เกิดจากการฝึกฝน อบรมตั้งแต่วัยเด็กและสามารถพัฒนาไปเรื่อยๆ จนถึงวัยรุ่น โดยผู้ใหญ่ต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็กแนะนำและส่งเสริมในสิ่งที่ถูกที่ควรให้เขาได้รู้จักแก้ปัญหา และค่อยๆ ปลุกฝังความรับผิดชอบให้แก่เขา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของคิงนิจ พุ่มพวง (2546: 67) ศึกษาการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีคะแนนสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของแคทลียา แสนนางชน (2549: 38) ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนนาหลวง เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีความรับผิดชอบด้านการงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนมากขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ผลการศึกษาของศุภร บุตรสุวรรณ (2550: 66) ที่ได้ศึกษาเรื่องผลการใช้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์สูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการศึกษาครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมกลุ่ม เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนให้ดีขึ้นได้ ทั้งนี้เพราะการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มนั้น เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ปฏิบัติและมีประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติจริงด้วยตัวของนักเรียนเอง นอกจากนี้ยังได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การใช้เทคนิคต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น เกม กรณีตัวอย่าง บทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง ระดมสมอง เหล่านี้ทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น มีความพอใจที่ได้เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ให้ความสนใจในการร่วมกิจกรรม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมได้อย่างทั่วถึง ช่วยให้นักเรียนเกิดความพร้อมที่จะเรียนรู้ตลอดเวลา ตามหลักการเล่นกิจกรรมที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากนักเรียนได้มีส่วนร่วมใจกิจกรรมทุกกิจกรรม ได้แสดงความคิดเห็น ร่วมแก้ปัญหา และรู้จักรับฟังเหตุผลของเพื่อน ๆ ทำให้เข้าใจในความคิดเห็นของเพื่อนๆ และยอมรับเหตุผลของคนอื่น มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และการกระทำของตน รับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียน ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนจะปฏิบัติเมื่อมีคนมากระตุ้นคอยบังคับ และต้องติดตามงานตลอด แต่หลังจากที่นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมแล้วรวมไปถึงขณะร่วมกิจกรรมนักเรียนมีความกระตือรือร้น มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ไม่ต้องมีคนบังคับ ซึ่งสอดคล้องกับพระเมธีธรรมาภรณ์ (2533: 59 – 69) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบว่าเกิดขึ้นจากความสำนึก คือตระหนักรู้ในหน้าที่และคิดจะทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ ด้วยความเต็มใจ และลักษณะของผู้ที่มีความรับผิดชอบนั้น มี 3 ประการ คือ 1) ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ไม่บกพร่องต่อหน้าที่ 2) ไม่ละทิ้งหน้าที่ 3) ไม่ทุจริตต่อหน้าที่ ในส่วนของความรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียน นักเรียนตั้งใจเรียนทำงานส่งทันตามกำหนด และพยายามศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากห้องสมุด ชักถามปัญหาที่ยังไม่เข้าใจ และตรงต่อเวลาในการนัดหมาย ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุ (2521: 376 - 377) ที่กล่าวว่า ความรับผิดชอบ คือการยอมรับรู้แล้วกระทำตอบสนองด้วยความสมัครใจต่อสิ่งที่ต้องกระทำในฐานะที่เป็นหน้าที่ของตน ไม่ใช่เพียงแค่คิดหรือรับรู้อยู่ในใจ ในเรื่องของความรับผิดชอบต่อเรียนนั้น

จากการเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนมีความพอใจกระตือรือร้นในกิจกรรม มีความพยายามในการร่วมกิจกรรม เอาใจใส่ ตั้งใจเล่นกิจกรรม รวมไปถึงตรวจสอบความผิดพลาดในการกระทำของตนเองและสมาชิกในกลุ่มเพื่อแก้ไขให้สมบูรณ์นั้นเป็นการนำหลักกรรมมาใช้ในการเล่นกิจกรรมอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับวัตสันต์ (Watson อ้างใน พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. 2542: 92) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเพราะมีการวางเงื่อนไข และการที่พฤติกรรมใดจะมีความเข้มข้นรุนแรงนั้น มิใช่เป็นเพราะรางวัล หรือการเสริมแรงอย่างเดียว แต่เป็นเพราะการเชื่อมโยงเกี่ยวพันกับสิ่งเร้า คือ สิ่งที่กระตุ้นให้นักเรียนมีความต้องการเรียนรู้ มีอิทธิบาทสมบูรณ์ก็เพราะสิ่งเร้าทั้งภายในและภายนอกที่ทำให้นักเรียนมีแรงกระตุ้นที่จะเรียนรู้ มีสิ่งกระตุ้นที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ แรงจูงใจที่อยากจะเรียน ภาษาทางพระพุทธศาสนาว่า ฉันทะ ความพอใจหรือความต้องการ มีความสัมพันธ์กับความเพียรพยายาม (วิริยะ) สนใจในการเรียนรู้โดยมิเห็นแก่ความยากลำบาก คือ ตั้งใจเรียนรู้ (จิตตะ) และ การหาวิธีการหรือการพิจารณา (วิมังสา) สิ่งที่เกี่ยวข้องต่อการเรียน ละสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องต่อการเรียน ทำให้ตนเองประสบความสำเร็จการศึกษาได้เพราะมีสิ่งเร้า

จากสาเหตุต่าง ๆ ดังกล่าว อาจมีผลต่อการพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังจากที่ถูกกลุ่มตัวอย่างได้เข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างมีความรับผิดชอบในการเรียนสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน โดยใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยเทคนิคต่าง ๆ ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนซึ่งสอดคล้องตามสมมุติฐานในการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 จากการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมกลุ่มสามารถพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนได้ จึงส่งเสริมให้ครูนำกิจกรรมกลุ่ม มีเทคนิคเกม เทคนิคกรณีตัวอย่าง เทคนิคบทบาทสมมติ เทคนิคสถานการณ์จำลอง เทคนิคระดมสมอง ไปใช้พัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนในการเรียนการสอน

1.2 ครูที่ใช้กิจกรรมเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนด้วยเทคนิคต่าง ๆ ควรศึกษาและฝึกกิจกรรมที่ใช้ในการเล่นกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็น เทคนิคบทบาทสมมติ เทคนิคสถานการณ์จำลอง เกม กรณีตัวอย่าง ละคร เป็นต้น ให้เกิดความชำนาญ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการเล่นกิจกรรม และเพื่อนำไปพัฒนาด้านอื่น ๆ ต่อไป

1.3 ควรมีการพัฒนากิจกรรมเพื่อให้เหมาะสมกับนักเรียนในแต่ละช่วงชั้นที่นักเรียนเรียนอยู่ โดยเครื่องมือที่ใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นนั้น ควรใช้กิจกรรมที่มีตัวหนังสือน้อย และภาษาที่ใช้ควรเป็นภาษาที่ทำให้นักเรียนเข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน

2. ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการเปรียบเทียบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กล่าวคือ วัดเกรดเฉลี่ย เป็นรายวิชาเช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิชาภาษาอังกฤษ วิชาภาษาไทย เป็นต้น ในภาคเรียนที่ 1 เป็นการวัดก่อนเข้าร่วมกิจกรรม และภาคเรียนที่ 2 เป็นการวัดหลังเข้าร่วมกิจกรรม

2.2 ควรมีการติดตามผลระยะยาว หลังจากเสร็จสิ้นการทดลองไปแล้ว เพื่อดูว่าความรับผิดชอบของนักเรียนที่ได้รับการพัฒนาไปแล้วยังคงอยู่กับนักเรียนมากน้อยเพียงใด

2.3 ควรใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนานักเรียนด้านอื่น ๆ เช่น ความกล้าแสดงออก ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ เป็นต้น

2.4 การสังเกตพฤติกรรมควรสังเกตในช่วงที่มีสถานการณ์และเวลาเดียวกัน ในวิชาเดียวกัน เช่น จะสังเกตความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียน ในรายวิชาคณิตศาสตร์ ก็ควรสังเกตขณะที่นักเรียนเรียนวิชานั้นพร้อมกัน เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา ไชยพันธ์. (2549). *กระบวนการกลุ่ม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- กิ่งแก้ว อัดถากร. (2524). *ทำไมต้องมีวินัย*. มนุษยศาสตร์ปริทัศน์.
- กรมการศาสนา. (2525). *คู่มือการศึกษาจริยธรรมระดับอุดมศึกษา ตอนที่ 2*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- (2536). *กองศาสนศึกษาแนะนำการปฏิบัติตามคุณธรรม 4 ประการ และการปฏิบัติตามค่านิยม 5 ประการ*. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ..
- กรมวิชาการ. (2545). *รายงานการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และค่านิยมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ความดีและความสุขของผู้เรียน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านการควบคุมตนเองได้และความรับผิดชอบ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- (2540). *รายงานการพัฒนาศักยภาพ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2529). *การปลูกฝังจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาชุดการสอนปลูกฝังเสริมสร้างค่านิยมพื้นฐาน “การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย”*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- หน่วยศึกษานิเทศก์. (2526). *ชุดการสอนการปลูกฝังและการสร้างค่านิยมพื้นฐานเรื่องความรับผิดชอบ*. กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์.
- ก่อ สวัสดิ์พานิช. (2519). *วัยรุ่นและการปรับปรุงบุคลิกภาพ*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- กองศรี เชิญชม. (2547). *ผลการใช้โปรแกรมการเตือนตนเองและโปรแกรมการชี้แนะด้วยวาจาที่มีต่อการปรับพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1*. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา) มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *จอมปราชญ์นักการศึกษา สังเคราะห์ วิเคราะห์ และประยุกต์พระราชดำรัสด้านการศึกษาและการพัฒนาคน*. กรุงเทพฯ: ชัดเชสมิเดีย.
- คณางค์ คำคุณเอนก.(2544). *ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อทัศนคติต่อการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดบรมนิวาส*. สารนิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- คณิงนิจ พุ่มพวง. (2546). *การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี*. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาชุมชน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.

- แคลิยา แสนางชน. (2549). ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการทำงาน
ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนนาหลวง เขตทุ่งครุ
กรุงเทพมหานคร. ปรินูฎานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- คมเพชร ฉัตรศุกกุล. (2546). กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน. กรุงเทพฯ: แสงรุ่งการพิมพ์.
- คำนึ่ง อยู่เลิศ. (2541). ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการศึกษาของนักเรียน
มัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดเศวตฉัตร เขตคลองสาน กรุงเทพฯ. ปรินูฎานิพนธ์ กศ.ม.
(จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- จตุพร เฟิงชัย. (2533). สาระเกี่ยวกับบุคลิกภาพ. มหาสารคาม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม.
- จารุมาศ เรื่องสุวรรณ, พันเอก. (2548). การสังเคราะห์แบบจำลองการสอนวิชาชีวภาพตามหลัก
อิทธิบาท 4 ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการกองทัพก. ปรินูฎานิพนธ์บัณฑิต
ปร.ต. (อาชีวศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- จิรุตต์ ภูเจริญ. (2551). ได้ศึกษาผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่ส่งผลต่ออัตมโนทัศน์ของนักศึกษาที่มี
ความบกพร่องทางการได้ยินในมหาวิทยาลัยราชภัฏ. ปรินูฎานิพนธ์ กศ.ม.
(การศึกษาพิเศษ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- จำเนียร ชวงโชติ และคนอื่น ๆ. (2521). ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2541). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: เทพนิรมิต.
- ชม ภูมิภาค. (2525). ชุดการศึกษาเพื่อคุณธรรม. กรุงเทพฯ: สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2539). ต้นไม้จริยธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2544). ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหาร
ผ่านศึก.
- (2544). การบริหารงานบุคคลแผนใหม่. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ทิพยวรรณ กิตติพร. (2535). การให้คำปรึกษากลุ่ม. พิษณุโลก: คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ทิศนา แคมมณี. (2545). กลุ่มสัมพันธ์เพื่อการทำงานและการจัดการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ:
นิชนเอดเวอร์ไทซิงกรุ๊ป.
- และคณะ. (2542). กลุ่มสัมพันธ์: ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. เล่ม 1 กรุงเทพฯ: บุรพา
ศิลป์การพิมพ์.

- ทองคำ หงษ์พันธ์. (2535). *วิธีแห่งบัณฑิต การครองตน ครองคน ครองงาน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
คุรุสภา ลาดพร้าว.
- นรรัตน์ กิจเจริญ. (2547). *ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการรับรู้ความสามารถแก้ปัญหาการเรียน
ของนักศึกษาปีที่ 3 วิทยาลัยมิชชั่น วิทยาเขตมวกเหล็ก*. สารนิพนธ์ กศ.ม.
(จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นิรันดร์ จุลทรัพย์. (2542). *กลุ่มสัมพันธ์กับการฝึกอบรม*. สงขลา: ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยา
การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2535). *การพัฒนาการสอน*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญมี บุญเยี่ยม. (2544). *การศึกษาการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงานของพนักงานการ
ควบคุมการบินภูเก็ต บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด*. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม.
(การบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ. ถ่ายเอกสาร.
- บุหงา วชิระศักดิ์มงคล. (2535). *กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2) : ภาควิชาแนะแนวและ
จิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- บุญมี แทนแก้ว. (2539). *จริยศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ประดม จันทิม. (2533). *“ปัญหาการพฤติกรรมกรเรียนไม่ได้” วารสารการแนะแนว*.
- ประนอม เดชชัย. (2531). *แนวทางการเรียนการสอนและแนวทางปฏิบัติสังคมศึกษา*. เชียงใหม่:
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประเทิน มหาพันธ์. (2536). *สอนเด็กให้มีความรับผิดชอบ*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ปิ่น มุกกันต์, พ.อ.. (2535). *มงคลชีวิตภาค 2*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
----- (2539). *“ปฏิบัติตามธรรมะประสบความสำเร็จ”*, มงคลสาร.
- ปริญญา จงวัฒนา. (2550). *พุทธธรรมเพื่อกัลยาณมิตร*. กรุงเทพฯ: บจก. ศิลป์สยามบรรจุกุภัณฑ์และ
การพิมพ์.
- ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. (2536). *การปรับพฤติกรรมเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการแนะแนวและ
จิตวิทยาการศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พ. สุวรรณ. (2541). *โพษมงคล พุทธคาถาต่ออายุ*. กรุงเทพฯ: สร้อยทอง.
- พรรณพิศ วาณิชการ. (2535). *การทำงานแบบกลุ่ม*. ศาลาธรรมศึกษาศาสตร์ฉบับ
เฉลิมพระเกียรติ. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร.
- พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตโต). (2538). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 6. ฉบับปรับปรุงและขยายความ.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
----- (2540). *การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
----- (2542). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
----- (2546). *พุทธธรรม*. พิมพ์ ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมมิก จำกัด.

- พระธรรมวิสุทธิทศอาจารย์. (ม.ป.ป.). *ทางแห่งความสำเร็จ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. (2542). *พระมหาชนก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์รวมเล่ม 3 ภาค ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.
- พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). *ธรรมนุญชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พระมหาสมคิด โครธา. (2547). *การใช้อิทธิบาท 4 ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. ปรียญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.
- พระเทพวิสุทธิญาณ. (2538). *อธิบายธรรมวิภาค ปริเฉทที่ 1*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมาภรณ์. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (2533). *พุทธศาสนากับปรัชญา*. บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- (2539). "อิทธิบาทกถา" พุทธจักร โลกर्मเย็นดับเข็ญได้ด้วยศาสนา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเล่มที่ 35, อิทธิบาทวิภังค์ สุตตันตภาษณีย์. (2539). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิมลรัตน์ ธรรมา. (2545). *การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาอ้อมโนทัศน์ของวัยรุ่นตอนต้น*. ปรียญานิพนธ์ ศศ.ม. (การแนะแนวและให้คำปรึกษา). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- พุทธทาสภิกขุ. (2518). *สัญญาตา*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- (2521). *การเสริมสร้างจริยธรรมแก่เด็กวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์.
- (2537). *การทำงานที่เป็นสุข*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- (2542). *โพธิปักขิยธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันทภิกขุ. (2544). *คุณธรรมของชีวิตที่ดีงาม*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. (2542). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.
- (2542). *พฤติกรรมกลุ่ม*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- เพ็ญแข ประจณปัจฉนิก. (2527). "หน่วยที่ 9 การส่งเสริมความรับผิดชอบของวัยรุ่น" เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการพัฒนาการวัยรุ่นและการสอน. นนทบุรี. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2543). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญผล.

- ภณิตา เจริญสุข. (2549). *การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนามนุษย์สัมพันธ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา
เฟ่ม่วง*. ปรินญาณินพนธ์. ศศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว). เชียงใหม่:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- ภารดี ศรีทอง. (2543). *ผลการใช้โปรแกรมฝึกกิจกรรมเชิงจิตวิทยาเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อ
การศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาพลศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. ปรินญาณินพนธ์ ศศ.ม.
(จิตวิทยาการศึกษา). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
ถ่ายเอกสาร.
- ภิญโญ สาร. (2519). *การบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: บริษัทนานมีบุ๊ค
พับลิเคชั่น จำกัด
- ล้วน สายยศ, อังคณา สายยศ. (2539). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
สุวีรียาสาส์น
- วศิน อินทสระ. (2530). *พุทธปรัชญามหายาน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญกิจ.
- วัชร ทรัพย์มี. (2533). *ทฤษฎีและกระบวนการให้คำปรึกษา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
วัดบวรนิเวศวิหาร. (2531). *ทศบารมี ทศพิชราชธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- ศุภร บุตรสุวรรณ (2550). *ผลการใช้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ของ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4*. ปรินญาณินพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). พิษณุโลก:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.
- สถิต รัชปต์ย์. (2548). *การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษา
คฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*. ปรินญาณินพนธ์ ศศ.ม.
(สังคมศึกษา). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- สุชีพ ปุญญาณภาพ. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับประชาชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย.
- (2541). *คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, ผศ.ดร.. (2550). *“หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์” สารนิพนธ์
พุทธศาสตร์บัณฑิต*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- สุภาพ วาดเขียน. (2525). *มาตรฐานและประเมินผลพฤติกรรม*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวิจัยการศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรางค์ ไคว้ตระกูล. (2549). *จิตวิทยาการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สมชาติ กิตยรรยง. (2539). *108 เกมส์ และกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคลากร*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

- เสกสันต์ บุญยะ. (2549). *การใช้อิทธิบาท 4 ในการบริหารบุคคลของผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็ก แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4*. ปรินญาณินพนธ์ ศึกษาศตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2544). *การประเมินมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- อรัญญา วันกิ่ง. (2546). *ผลของกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ของตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม จังหวัดบุรีรัมย์*. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ไอรืส ทิลโพลท์. (2547). *ผลของการใช้โปรแกรมการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวคิดทฤษฎีพิจารณาการเผชิญความจริงเพื่อเพิ่มพฤติกรรมความรับผิดชอบทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยรังสิต*. ปรินญาณินพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- Best, Amin. (2001: 61(12) :4656 - A). "The effect of the presence of an Adult in the classroom on Teacher/Student Discipline Interaction," *Dissertation Abstracts International*.
- Button, Leslie. (1971). *Discovery and experience :a new approach to, group work, and teaching*. London: Oxford University Press.
- Ennis, R.H.. (1985). "A Logical Basis for Measuring Critical Thinking Skill". Educational Leadership.
- Glasser, W. (1965). *Reality Therapy : A new approach to psychotherapy*. New York: Harper and Row.
- Herrold, Keneth F. (1952). "Evaluation and Research in Group Dynamic" in Educational and Psychological Measureme. Englewood Cliffs, Jersey Prentice – Hall.
- Ohlsen, Merle M. (1970). *Group counseling*. New York: Holt, Rinehart.
- Opkin, Michael. (1987). "Active Parenting". San Francisco: Harper and Row.
- Osterlind, Eva. (1998 : 59(04) : 819 - C). "Disciplining Via Freedom. Independent Work and Student Planning." *Dissertation Abstracts International*.
- Ottaway A.K.G. (1966). "Learning Through Group Experiences". London Routhledge and Kengan Paul.
- Patterson, C.H. (2000). *The Counseling*. CA: Brooks / Cole: Wadworth.
- Paul, R.W.. (1992). "Taxonomy and Critical Thinking Instruction". Educational Leadership.

- Peck, R.F.; & R.J. Harighurst. (1960). *The Psychology of Character Development*.
New York: Wiley.
- Rogers, Carl R. (1970). *Encounter Group*. New York: Harper and Row.
- Shaw, Marvin E. (1981). "*Group dynamic : The Psychology of Small Group Behavior*".
3 rd ed New York: McGraw – Hill Book.
- Sideman, Jerome M.. (1962). *The child : A Book of Reading*. New York: Holt Rinehart
and Winston.
- Skilling, R.N. (1997 : 58(1) : 53). A Study of Relationship of Family life to the academic
success of student from single-parent families Michigan state University.
Proquest-Dissertation Abstracts.
- Sterner, Karl Andrew. (2003 : 63(09) : 3382 - A). Family Structure and Discipline Problem
at the Middle School Level". *Dissertation Abstracts International*.
- Traxler,A.E. & R.D.North. (1966). "*Techniques of Guidance*". New York: Harper and Row.
- Woods, A.E.. (1993). "*Affective Learning: One to Critical Thinking*". Holistic Nursing
Practice.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์
อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ

อาจารย์ที่ปรึกษา

ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

รองศาสตราจารย์ชูชีพ อ่อนโคกสูง

อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ

1. อาจารย์ ดร.มณฑิรา จารุเพ็ง
2. รองศาสตราจารย์ ดร.เมธาวิ อุดมธรรมมานุภาพ
3. รองศาสตราจารย์ ดร.เรียม ศรีทอง

อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
อาจารย์ประจำ
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ผู้เชี่ยวชาญตรวจสถิติ

อาจารย์ชวลิต รวยอาจิม

อาจารย์ประจำ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาคผนวก ข
หนังสือขออนุญาตในการดำเนินการวิจัย

ที่ ศธ 0519.12/7๖๘๒๔

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

30 เมษายน 2552

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณบดีคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

เนื่องด้วย พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3” โดยมี รองศาสตราจารย์ชูชีพ อ่อนโลกสูง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ รองศาสตราจารย์ คร.เมธาวี อุคมธรรมานุกภาพ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน ของนักเรียน

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวิฒนกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5730

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 02-434-5939, 087-001-7572

ที่ ศบ 0519.12/ ๕๘๑๕

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

3๐ เมษายน 2552

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.เรียม ศรีทอง

เนื่องด้วย พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3” โดยมี รองศาสตราจารย์ชูชีพ อ่อนโกลสูง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียน

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ตันดิวัฒน์กุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5730

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อนิติ โทรศัพท 02-434-5939, 087-001-7572

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ   บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โทร. 5730

ที่   ศธ 0519.12/ ๗๕ ๖๒

วันที่   ๓๐ เมษายน 2552

เรื่อง   ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน   คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

เนื่องด้วย พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3” โดยมี รองศาสตราจารย์ชูชีพ อ่อนโคกสูง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัย ขอเรียนเชิญ อาจารย์ ดร.มณฑิรา จารุเพ็ง เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียน

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์สมชาย สันติวัฒนกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ที่ ศธ 0519.12/10415

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

/6 ตุลาคม 2552

เรื่อง ขอบขออนุเคราะห์เพื่อพัฒนาเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระยาทำ

เนื่องด้วย พระจිරศักดิ์ บุญฤทธิ์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลัก อธิธบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3” โดยมี รองศาสตราจารย์ชูชีพ อ่อนโลกสูง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บ ข้อมูลเพื่อพัฒนาเครื่องมือการวิจัย โดยขอใช้สถานที่ห้องจริยธรรม เพื่อทดลองใช้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม ด้วยหลักอธิธบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน และ แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรม ความรับผิดชอบในการเรียน กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 12 คน ในระหว่างเดือน ตุลาคม - ธันวาคม 2552

จึงเรียนมาเพื่อขอบขออนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ พระจिरศักดิ์ บุญฤทธิ์ ได้เก็บข้อมูลเพื่อ การวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2649-5067

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 087-0017-572

ที่ ศธ 0519.12/1๔4/๑

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๑๕ ตุลาคม 2552

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประดู่ (พ่วงอุทิศ)

เนื่องด้วย พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3” โดยมี รองศาสตราจารย์ชูชีพ อ่อนโคกสูง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในกรณีนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอใช้สถานที่ห้องจริยธรรม และ ห้องเรียนธรรมชาติ เพื่อทดลองใช้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน และ แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 12 คน ในระหว่างเดือนธันวาคม 2552 - กุมภาพันธ์ 2553

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์ ได้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2649-5067

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 087-0017-572

ที่ พิเศษ / 2552

47 วัดพระยาทำรววิหาร
ถ. อรุณอมรินทร์ แขวงศิริราช
เขต บางกอกน้อย กทม.
10700

24 ธันวาคม 2552

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนเพื่อใช้ในการวิจัย

เจริญพร อาจารย์ระพีพรรณ โคมแฝง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน จำนวน 40 ชุด

ตามที่อาตมภาพ **พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์** นิสิตปริญญาโท สาขาจิตวิทยาการแนะแนว ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้ทำสารนิพนธ์เรื่อง “ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3” และได้กำหนดให้นักเรียน ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 3 ของโรงเรียนวัดประดู่ (พ่วงอุทิศ) เป็นประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยจะนำนักเรียนที่ได้จากการสังเกตและมีคะแนนความรับผิดชอบในการเรียนน้อยที่สุดเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน นั้น

ในการนี้อาตมภาพจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์ เป็นผู้ร่วมในการสังเกตพฤติกรรมในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในฐานะที่อาจารย์เป็นครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เพื่อนำเด็กนักเรียนที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนน้อย เข้าร่วมกิจกรรมต่อไป และได้แนบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน มาพร้อมนี้แล้ว

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเป็นผู้ร่วมสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนในครั้งนี้

ขอเจริญพรด้วยความนับถือ

พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์
นิสิตปริญญาโทสาขาจิตวิทยาการแนะแนว

โทร. 08 7001 7572

ที่ พิเศษ / 2552

47 วัดพระยาทำวรวินัย
ถ. อรุณอมรินทร์ แขวงศิริราช
เขต บางกอกน้อย กทม.
10700

24 ธันวาคม 2552

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนเพื่อใช้ในการวิจัย

เจริญพร อาจารย์อุษณีย์ กล้าประจัน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน จำนวน 40 ชุด

ตามที่อาตมภาพ **พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์** นิสิตปริญญาโท สาขาจิตวิทยาการแนะแนว ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้ทำสารนิพนธ์เรื่อง “ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3” และได้กำหนดให้นักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนวัดประดู่ (พวงอุทิศ) เป็นประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยจะนำนักเรียนที่ได้จากการสังเกตและมีคะแนนความรับผิดชอบในการเรียนน้อยที่สุดเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน นั้น

ในการนี้อาตมภาพจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์ เป็นผู้ร่วมในการสังเกตพฤติกรรมในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในฐานะที่อาจารย์เป็นครูสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เพื่อนำเด็กนักเรียนที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนน้อย เข้าร่วมกิจกรรมต่อไป และได้แนบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน มาพร้อมนี้แล้ว

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเป็นผู้ร่วมสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนในครั้งนี้

ขอเจริญพรด้วยความนับถือ

พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์
นิสิตปริญญาโทสาขาจิตวิทยาการแนะแนว

โทร. 08 7001 7572

ที่ พิเศษ / 2553

47 วัดพระยาท้าวรวิหาร
 ถ. อรุณอัมรินทร์ แขวงศิริราช
 เขต บางกอกน้อย กทม.
 10700

11 มกราคม 2553

เรื่อง ขออนุญาตนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประดู่ (พวงอุทิศ)

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. รายชื่อนักเรียนที่ต้องเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม จำนวน 12 คน จำนวน 1 แผ่น
 2. ตารางโปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม จำนวน 1 แผ่น

ตามที่อาตมาภาพ **พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์** นิสิตปริญญาโท สาขาจิตวิทยาการแนะแนว ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้ทำสารนิพนธ์เรื่อง **“ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3”** และได้กำหนดให้นักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนวัดประดู่ (พวงอุทิศ) เป็นประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยจะนำนักเรียนที่ได้จากการสังเกตที่มีคะแนนความรับผิดชอบในการเรียนน้อยเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ณ ห้องจริยะ โรงเรียนวัดประดู่ (พวงอุทิศ) เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้อาตมาภาพได้หาค่าความรับผิดชอบของนักเรียนในแต่ละคนแล้ว ได้นักเรียนที่มีความรับผิดชอบในการเรียนน้อย จำนวน 12 คน จึงขออนุญาตนำนักเรียนดังกล่าวเข้าเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ รายละเอียดตามรายชื่อที่แนบมาพร้อมนี้แล้ว

จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ตามสถานที่ดังกล่าว

ขอเจริญพรด้วยความนับถือ

พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์
 นิสิตปริญญาโทสาขาจิตวิทยาการแนะแนว

โทร. 08 7001 7572

ที่ พิเศษ / 2553

47 วัดพระยาทำววิหาร
ถ. อรุณอัมรินทร์ แขวงศิริราช
เขต บางกอกน้อย กทม.
10700

11 มกราคม 2553

เรื่อง ขออนุญาตนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน

เจริญพร อาจารย์ระพีพรรณ โคมแฝง ครูประจำชั้นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. รายชื่อนักเรียนที่ต้องเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม จำนวน 12 คน จำนวน 1 แผ่น
2. ตารางโปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม จำนวน 1 แผ่น

ตามนี้อาตามภาพ **พระจිරศักดิ์ บุญฤทธิ์** นิสิตปริญญาโท สาขาจิตวิทยาการแนะแนว ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้ทำสารนิพนธ์เรื่อง **“ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3”** และได้กำหนดให้นักเรียน ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 3 ของโรงเรียนวัดประดู่ (พ่วงอุทิศ) เป็นประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยจะนำนักเรียนที่ได้จากการสังเกตที่มีคะแนนความรับผิดชอบในการเรียนน้อยเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ณ ห้องจริยะ โรงเรียนวัดประดู่ (พ่วงอุทิศ) เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้อาตามภาพได้หาค่าความรับผิดชอบของนักเรียนในแต่ละคนแล้ว ได้นักเรียนที่มีความรับผิดชอบในการเรียนน้อย จำนวน 12 คน จึงขออนุญาตนำนักเรียนดังกล่าวเข้าเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ รายละเอียดตามรายชื่อที่แนบมาพร้อมนี้แล้ว

จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ตามสถานที่ดังกล่าว

ขอเจริญพรด้วยความนับถือ

พระจිරศักดิ์ บุญฤทธิ์

นิสิตปริญญาโทสาขาจิตวิทยาการแนะแนว

โทร. 08 7001 7572

ที่ พิเศษ / 2553

47 วัดพระยาทำววิหาร
ถ. อรุณอัมรินทร์ แขวงศิริราช
เขต บางกอกน้อย กทม.
10700

11 มกราคม 2553

เรื่อง ขออนุญาตนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน

เจริญพร ผู้ปกครองนักเรียน (ด.ช./ด.ญ.) .....

สิ่งที่ส่งมาด้วย ตารางโปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม จำนวน 1 แผ่น

ตามที่อาตามภาพ **พระจිරศักดิ์ บุญฤทธิ์** นิสิตปริญญาโท สาขาจิตวิทยาการแนะแนว ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้ทำสารนิพนธ์เรื่อง “ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถม ศึกษาปีที่ 3” และได้กำหนดให้นักเรียน ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 3 ของโรงเรียนวัดประดู่ (พวงอุทิศ) เป็นประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยจะนำนักเรียนที่ได้จากการสังเกตที่มีคะแนนความรับผิดชอบในการเรียนน้อยเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ณ ห้องจริยะ โรงเรียนวัดประดู่ (พวงอุทิศ) เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้จึงขออนุญาตผู้ปกครองของ (ด.ช./ด.ญ.) .....เพื่อให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มในครั้งนี้ และขอให้ผู้ปกครองมารับนักเรียน หลังเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ตามวันและเวลาดังกล่าว รายละเอียดตามตารางโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มที่แนบมาพร้อมนี้แล้ว

จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ตามสถานที่ดังกล่าว

ขอเจริญพรด้วยความนับถือ

พระจිරศักดิ์ บุญฤทธิ์

นิสิตปริญญาโทสาขาจิตวิทยาการแนะแนว

โทร. 08 7001 7572

ภาคผนวก ค

ตารางค่าสถิติที่ได้จากการประเมินข้อมูล

ตาราง 3 คะแนนหาค่าสถิติทดสอบสมมติฐาน
คะแนนครูผู้สังเกตพฤติกรรม ท่านที่ 1

นักเรียน คนที่	คะแนนก่อน	คะแนนหลัง	$d = X_{\text{หลัง}} - X_{\text{ก่อน}}$	d^2
1	41	53	12	144
2	39	43	4	16
3	39	50	11	121
4	35	44	9	81
5	40	47	7	49
6	41	50	9	81
7	34	42	8	64
8	32	45	13	169
9	40	44	4	16
10	39	43	4	16
11	39	46	7	49
12	41	51	10	100
รวม	460	558	98	906
$\bar{X}$	2.55	3.10		

คะแนนครูผู้สังเกตพฤติกรรม ท่านที่ 2

นักเรียน คนที่	คะแนนก่อน	คะแนนหลัง	$d = X_{\text{หลัง}} - X_{\text{ก่อน}}$	d^2
1	38	49	11	121
2	36	46	10	100
3	37	45	8	64
4	40	48	8	64
5	35	45	10	100
6	28	35	7	49
7	29	39	10	100
8	29	33	4	16
9	33	40	7	49
10	35	36	1	1
11	31	41	10	100
12	33	43	10	100
รวม	404	500	96	864
$\bar{X} .$	2.24	2.77		

คะแนนครูผู้สังเกตพฤติกรรม ท่านที่ 3

นักเรียน คนที่	คะแนนก่อน	คะแนนหลัง	$d = X_{\text{หลัง}} - X_{\text{ก่อน}}$	d^2
1	32	48	16	256
2	33	44	11	121
3	29	40	11	121
4	36	46	10	100
5	31	42	11	121
6	25	36	11	121
7	23	37	14	196
8	28	35	7	49
9	30	45	15	225
10	29	38	9	81
11	30	38	8	64
12	29	41	12	144
รวม	355	490	135	1599

 $\bar{X} .$

1.97

2.72

คะแนนเฉลี่ยผู้สังเกตพฤติกรรมทั้ง 3 ท่าน

นักเรียน คนที่	คะแนนก่อน	คะแนนหลัง	$d = X_{\text{หลัง}} - X_{\text{ก่อน}}$	d^2
1	37	50	13	169
2	36	43.33	7.33	53.73
3	35	45	10	100
4	37	46	9	81
5	35.33	44.67	9.34	87.24
6	31.33	40.33	9	81
7	28.67	39.33	10.66	113.64
8	29.67	37.67	8	64
9	34.33	43	8.67	75.12
10	34.33	39	4.67	21.81
11	33.33	41.67	8.34	69.56
12	34.33	45	10.67	113.85
รวม	406.32	515	108.68	1029.95
$\bar{X}$	2.25	2.86		

ภาคผนวก ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน
2. โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4
เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน

แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียน

ชื่อ/นามสกุลผู้ถูกสังเกต.....ชั้นประถมศึกษาปีที่.....
 ผู้สังเกต.....สถานที่ที่สังเกต.....ครั้งที่.....
 วันที่สังเกต.....เวลาที่สังเกต.....

คำชี้แจง

1. พฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียน หมายถึง พฤติกรรมดังต่อไปนี้
 คือ

ส่งงานตรงเวลา ได้แก่ การทำงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จเรียบร้อยทันเวลาและส่งงานตามเวลาที่กำหนด

ไม่หนีงานอื่นมาทำขณะครูสอน ได้แก่ ฟังครูสอน ทำกิจกรรมหรืองานที่ครูมอบหมาย ไม่ทำกิจกรรมหรืองานอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาที่เรียนในขณะครูสอน

ไม่พูดคุยกันขณะครูสอน ได้แก่ พูดคุยกันเกี่ยวกับเรื่องที่ครูสอน ตามคำถาม และตอบคำถามของครู ไม่พูดคุยกันนอกเหนือจากที่ครูสอน

การยอมรับและปรับปรุงแก้ไขงานส่วนที่ผิด ได้แก่ การนำงานที่ผิดมาแก้ไขให้ถูกต้องด้วยตนเอง

2. โปรดสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนที่ท่านสอนแต่ละคนใน 1 สัปดาห์แล้วประเมินว่านักเรียนทำพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงความรับผิดชอบในการเรียนมากน้อยเท่าใด โดยขีดเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ท่านเห็นสมควร

พฤติกรรม	ความถี่			
	ทุกครั้ง	บางครั้ง	นาน ๆ ครั้ง	ไม่เคย
1. ส่งงานทันเวลาที่กำหนด				
2. มีความตั้งใจที่จะส่งงานตรงเวลา				
3. ผิดผ่อนเวลาส่งงานเมื่อทำงานไม่เสร็จ				
4. ทำงานที่ครูมอบหมายครบทุกข้อได้ทันเวลา				
5. หนีงานอื่นมาทำขณะครูสอน				
6. ขีดเขียนหรือเล่นสิ่งอื่นที่ไม่เกี่ยวกับการเรียน				
7. พูดคุยกันเสียงดังขณะครูสอน				
8. หยอกล้อกับเพื่อนขณะครูสอน				
9. ตั้งใจฟังครูสอนทุกครั้งที่เข้าเรียน				

10. ซักถามครูทุกครั้งเมื่อไม่เข้าใจในบทเรียน				
11. ปรับปรุงแก้ไขงานทุกครั้งที่ทำผิด				
12. ทำงานเป็นระเบียบเรียบร้อย				
13. ทำงานที่ครูมอบหมายเองโดยไม่ลอกงานจากเพื่อน				
14. ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยตนเองโดยไม่ต้องมีผู้อื่นมาควบคุมให้ทำงาน				
15. มีความกระตือรือร้นที่จะส่งงานตรงเวลา				

ลงชื่อ.....ครูผู้สังเกตพฤติกรรม
(.....)

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ที่ใช้กับกลุ่มทดลองตามวันและเวลาที่กำหนดไว้ คือ จำนวน 12 ครั้ง เป็น เวลา 5 สัปดาห์ๆ ละ 3 ครั้งๆ ละ ประมาณ 60 นาที เวลา 15.00 น. - 16.00 น. ตั้งแต่เดือน มกราคม – เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 โดยมีโปรแกรมการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ดังนี้

ครั้งที่ 1	ปฐมนิเทศ เรื่อง ส่วนที่ขาดหาย
ครั้งที่ 2	ความเพียรพยายามในการเรียน เรื่อง โทษของการไม่ตรงต่อเวลา
ครั้งที่ 3	ความเพียรพยายามในการเรียน เรื่อง งานของพวกเรา
ครั้งที่ 4	ความเพียรพยายามในการเรียน เรื่อง ทุ่มเทาให้ตั้งใจ
ครั้งที่ 5	เอาใจใส่ในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย เรื่อง เมื่อต้องทำพลาด
ครั้งที่ 6	เอาใจใส่ในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย เรื่อง คิดดีทำได้
ครั้งที่ 7	เอาใจใส่ในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย เรื่อง ร่วมมือร่วมใจ
ครั้งที่ 8	ความละเอียดรอบคอบในการทำงาน เรื่อง วางแผนก่อนอย่าใจร้อน
ครั้งที่ 9	ความละเอียดรอบคอบในการทำงาน เรื่อง คิดให้ดีก่อนทำ
ครั้งที่ 10	ปรับปรุงแก้ไขผลงานที่ได้รับมอบหมาย เรื่อง ทำหน้าที่ของตนหรือยัง
ครั้งที่ 11	ปรับปรุงแก้ไขผลงานที่ได้รับมอบหมาย เรื่อง คำแนะนำของครูผู้หวังดี
ครั้งที่ 12	ปัจฉิมนิเทศ เรื่อง สัญญาด้วยใจ

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม ครั้งที่ 1

หัวข้อ   ปฐมนิเทศ

ชื่อกิจกรรม   ส่วนที่ขาดหาย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้นำกลุ่มกับนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม
2. เพื่อให้นักเรียนยินดี เต็มใจ ในการเข้าร่วมกิจกรรมและเล่นกิจกรรมกลุ่ม
3. เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีภายในกลุ่ม
4. เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่องวัตถุประสงค์ กฎ ระเบียบ และประโยชน์ของการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม

แนวคิดสำคัญ

1. สัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกกลุ่ม ก่อให้เกิดความเป็นกันเอง ไว้วางใจ และเชื่อใจ ในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม
2. สมาชิกที่มีความยินดีและเต็มใจในการร่วมกิจกรรมกลุ่ม ทำให้กิจกรรมดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และมีประสิทธิภาพ
3. บรรยากาศที่ดีในกลุ่ม ก่อให้เกิดความสบายใจ ไม่มีความกดดันในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม
4. ข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม จะช่วยกำหนด บทบาท หน้าที่ ข้อปฏิบัติที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งจะทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

เทคนิคที่ใช้   การเล่นเกม

เวลา   60 นาที

อุปกรณ์

1. รูปสัตว์แบ่งครึ่ง ประกอบด้วย แมว ปลา ไก่ สุนัข กระรอก ลิง จำนวน 6 คู่
2. ตารางการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม 15 ใบ
3. ใบสัญญาณการพัฒนาพฤติกรรม 15 ใบ

วิธีดำเนินการ

ขั้นที่ 1 ขั้นนำ (จับตะ)

1. ผู้นำกลุ่มกล่าวทักทาย (ธรรมชาติดีนักเรียนทุกคน) แนะนำตนเองสนทนาและซักถามนักเรียน แสดงถึงความเอาใจใส่ให้นักเรียนทุกคน เพื่อความเป็นกันเองในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงสังเกตท่าทางความใส่ใจของนักเรียน ในกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นพร้อมทั้งอธิบายกิจกรรมที่จะร่วมกันปฏิบัติในครั้งนี้

2. ผู้นำกลุ่มอธิบายและทำความเข้าใจวิธีการเล่นกิจกรรม หลังจากนั้นให้นำกิจกรรม ชื่อว่า “ส่วนที่ขาดหาย” ให้นักเรียนเล่นกิจกรรม เพื่อสร้างความคุ้นเคยกันระหว่างกลุ่ม

3. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนสรุปกิจกรรม โดยให้นักเรียนทบทวนเกี่ยวกับกิจกรรมที่เล่นว่า เพราะอะไรจึงทำให้นักเรียนสามารถหาคู่ของตนเองและสัมภาษณ์คู่ของตนเองได้มาก และที่หาคู่ตัวเองได้ช้าและสัมภาษณ์คู่ของตัวเองได้น้อย

4. ผู้นำกลุ่มเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม เพื่อความเข้าใจปัญหาต่างๆ ของกิจกรรมนี้

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม (จับตะ วิริยะ และจิตตะ)

1. นักเรียนนั่งเป็นวงกลมเพื่อเตรียมเล่นกิจกรรม “ส่วนที่ขาดหาย”

2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนจับฉลากรูปภาพที่เตรียมไว้คนละ 1 แผ่น ที่แต่ละรูปจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน จากนั้นให้นักเรียน ตามหาส่วนที่หายไป

3. เมื่อพบคู่ของตนแล้วให้แต่ละคู่ถามชื่อ-นามสกุล สิ่งที่ชอบทาน เพื่อนที่สนิท วิชาที่ชอบเรียน และสิ่งที่ยากจะเป็นในอนาคต โดยให้ถาม คำถามและจดจำให้ได้มากที่สุด

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย (วิมังสา)

ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

1. จากการเล่นกิจกรรมกลุ่มทำให้เราได้เรียนรู้ในเรื่องใดบ้าง เช่น นักเรียนได้ทำอะไรบ้าง ทำอย่างไร ผลเป็นอย่างไร และอะไรที่ทำให้นักเรียนจำได้เยอะ และอะไรที่ทำให้นักเรียนจำไม่ได้เยอะ

2. นักเรียนจำข้อมูลเกี่ยวกับเพื่อนที่เป็นคู่ของตนเองได้มากน้อยแค่ไหน เพราะอะไร

ขั้นที่ 4 ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (วิมังสา)

1. ผู้นำกลุ่มและนักเรียนช่วยกันสรุปพร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมที่เล่น

2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนตั้งเป้าหมายว่า จะแก้ไขพฤติกรรมอะไร โดยพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไขนั้นสามารถทำได้มากน้อยเพียงใด และพร้อมที่จะแก้ไขพฤติกรรมนั้นด้วยความพอใจและเต็มใจ

3. ผู้นำกลุ่มและนักเรียนร่วมกันกำหนดกฎระเบียบในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มพร้อมชี้แจงรายละเอียดของกฎระเบียบที่ร่วมกันกำหนดขึ้นให้ทราบอีกครั้ง และบอกถึงประโยชน์ของการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มให้นักเรียนทราบ

4. ผู้นำกลุ่มแจกตารางการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม พร้อมทั้งนัดหมายการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มในครั้งต่อไป

5. ผู้นำกลุ่มสรุปเพิ่มเติมพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามที่ไม่เข้าใจในประเด็นที่ชี้แจง

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล

1. สังเกตจากการร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายเกี่ยวกับกิจกรรมที่เล่นร่วมกัน

เอกสารคำสั่ง

ให้นักเรียนจับฉลากรูปภาพที่ผู้นำกลุ่มเตรียมไว้คนละ 1 แผ่นที่แต่ละรูปจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน จากนั้นให้นักเรียน ตามหาส่วนที่หายไป เมื่อพบคู่ของตนแล้วให้แต่ละคู่ถามชื่อ-นามสกุล สิ่งที่ชอบทาน เพื่อนที่สนิท วิชาที่ชอบเรียน และสิ่งที่ยากจะเป็นในอนาคต โดยให้ถาม คำถามและจดจำให้ได้มากที่สุด ภายในเวลา 5 นาที เมื่อหมดเวลาแล้วให้นักเรียนนั่งเป็นรูปวงกลมเหมือนเดิม แล้วผลัดกันแนะนำคู่ของตนเองให้เพื่อนได้รู้จักมากที่สุด

ตัวอย่างรูปที่ใช้ในการจับคู่ ดังนี้

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม ครั้งที่ 2

หัวข้อ ความเพียรพยายามในการเรียน

ชื่อกิจกรรม โทษของการไม่ตรงต่อเวลา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนวิเคราะห์ผลของการไม่ตรงต่อเวลาในการเรียน
2. เพื่อให้นักเรียนได้ตระหนักรู้ถึงความสำคัญของความเพียรพยายามในการเรียน
3. เพื่อให้นักเรียนมีความยินดีในการปฏิบัติตนให้ตรงต่อเวลาในการเรียน
4. เพื่อให้นักเรียนรู้จักการประยุกต์หลักธรรมอิทธิบาท 4 มาใช้ในการเรียนของตนเอง

แนวคิดสำคัญ

1. การตรงต่อเวลา หมายถึง ถ้านักเรียนส่งงานก่อนเวลา ในเวลา และตามเวลาที่กำหนด แสดงถึงความรับผิดชอบในหน้าที่การเรียนของตน
2. ถ้านักเรียนตระหนักรู้ถึงความสำคัญของความเพียร จะก่อให้เกิด ความตั้งใจและพยายามที่จะทำงานให้เสร็จทันเวลาที่
3. ความยินดีในการปฏิบัติตนให้ตรงต่อเวลา ทำให้มีความตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จทันเวลา
4. การประยุกต์หลักธรรมอิทธิบาท 4 มาใช้ในการเรียน ทำให้งานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เทคนิคที่ใช้ สถานการณ์จำลอง

เวลา 60 นาที

อุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรม

1. เอกสารสถานการณ์จำลองเรื่อง “โทษของการไม่ตรงต่อเวลา”
2. ใบความรู้ เรื่อง “หลักธรรมอิทธิบาท 4”
3. ใบสรุปกิจกรรม
4. ใบงานเรื่อง “โทษของการไม่ตรงต่อเวลา”

วิธีดำเนินการ

ขั้นที่ 1 ขั้นนำ (ฉันทะ)

1. ผู้นำกลุ่มกล่าวทักทาย (ธรรมะสวัสดิ์นักเรียนทุกคน) สนทนาและซักถามนักเรียน แสดงถึงความเอาใจใส่ให้นักเรียนทุกคน เพื่อความเป็นกันเองในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงสังเกตท่าทางของนักเรียนด้วยความใส่ใจ ในกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นพร้อมทั้งอธิบายกิจกรรมที่จะร่วมกันปฏิบัติในครั้งนี้
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนในแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 4 คน แล้วให้อาสาสมัครเป็นตัวแทนนักเรียนเพื่อแสดงบทบาทตามสถานการณ์ที่กำหนด
3. ผู้นำกลุ่มแจกเอกสารสถานการณ์จำลองให้แก่นักเรียนที่เป็นตัวแทนกลุ่ม เพื่อเล่นตามบทบาทที่สมมุติขึ้น
4. ผู้นำกลุ่มแจกความรู้เรื่อง “หลักธรรมอิทธิบาท 4” ให้นักเรียนทุกคน พร้อมทั้งอธิบายหลักธรรมอิทธิบาท 4 ให้นักเรียนทราบที่ละหัวข้อธรรม
5. ผู้นำกลุ่มชี้แจงรายละเอียด บทบาทหน้าที่ ที่นักเรียนต้องปฏิบัติในการร่วมกิจกรรมครั้งนี้
6. ผู้นำกลุ่มเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม เพื่อความเข้าใจปัญหาต่างๆ ของกิจกรรมนี้

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม (ฉันทะ วิริยะ และจิตตะ)

1. ผู้นำกลุ่มแจกเอกสาร สถานการณ์จำลองเรื่อง “โทษของการไม่ตรงต่อเวลา” ให้กับนักเรียน
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนแสดงตามสถานการณ์จำลองเรื่อง “โทษของการไม่ตรงต่อเวลา” ตามลำดับเหตุการณ์ที่เตรียมไว้ สำหรับนักเรียนที่ไม่ได้แสดงให้สังเกตพฤติกรรมของตัวละครที่ตัวแทนนักเรียนแสดงบทบาท และสาเหตุที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย (วิมังสา)

ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

1. นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อทราบถึงผลกระทบจากพฤติกรรมที่ไม่ตรงต่อเวลาในการเรียน
2. นักเรียนจะนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 ไปใช้กับพฤติกรรมไม่ตรงต่อเวลาในการเรียนได้อย่างไร
3. ให้นักเรียนพิจารณาถึงสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่ตรงต่อเวลาในการเรียนของตนเองว่าเกิดจากอะไรบ้าง แล้วบอกสาเหตุของการทำให้ไม่ตรงต่อเวลาในการเรียนของตนเองให้มากที่สุด
4. ให้นักเรียนวิเคราะห์ถึงสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่ตรงต่อเวลาในการเรียนของตนเอง โดยผู้นำกลุ่มคอยแทรกหลักธรรมอิทธิบาท 4 เพื่อแก้ปัญหาในการไม่ตรงต่อเวลาในการเรียนเป็นระยะตามความเหมาะสม

ขั้นที่ 4 ชั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (วิมังสา)

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนสรุปสาเหตุของพฤติกรรมไม่ตรงต่อเวลาในการเรียนของตนเองที่คุยกันมา
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนระบุนสาเหตุที่ทำให้ตนเองไม่ตรงต่อเวลาในการเรียน ที่ต้องการแก้ไขพฤติกรรมดังกล่าว
3. ผู้นำกลุ่มสรุปเพิ่มเติมพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามที่ไม่เข้าใจในประเด็นที่ชี้แจง

ขั้นที่ 5 ชั้นประเมินผล

1. สังเกตจากการร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายภายในกลุ่มตามใบงานสถานการณ์จำลองเรื่อง โทษของการไม่ตรงต่อเวลา

สถานการณ์จำลองเรื่อง โทษของการไม่ตรงต่อเวลา

ฉากที่ 1

ในห้องเรียนตอนเช้า ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เข้ามานัดหมายให้นักเรียนที่จะไปแข่งขันตอบปัญหาธรรมมะในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ในงานวันสัปดาห์วิชาการที่โรงเรียนวัดชิโนรสจัดขึ้น

หัวหน้าห้อง : นักเรียนทำความเคารพ

เพื่อนๆ : สวัสดีครับ / สวัสดีค่ะ คุณครู

ครู : สวัสดีนักเรียน วันนี้ครูจึงขอนัดหมายนักเรียนที่จะไปสอบแข่งขันตอบปัญหาธรรมมะในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ในงานวันสัปดาห์วิชาการที่โรงเรียนวัดชิโนรสจัดขึ้น คนที่จะไปแข่งขันมี 2 คน คือ สุนัยและอนันต์ ขอให้ทั้ง 2 คนมาพร้อมกันที่โรงเรียนก่อนเวลา 07.30 น. และขอให้มาตรงเวลานัดหมายด้วย เพราะถ้าเรามาช้าเดี๋ยวจะไปไม่ทันเวลาการแข่งขัน และอาจจะไม่ได้แข่งขันด้วยนะครับ ถ้าเข้าใจแล้วก็เตรียมตัวเรียนวิชาต่อไปได้แล้ว

ครูเดินออกจากห้อง แนนและบี ก็นั่งคุยกันและพูดกันเรื่องสุนัย

แนน : นี่บี ฉันว่าพรุ่งนี้นะ สุนัยคงมาไม่ทันแน่ๆ เลย เพราะนัดกันมาทำงานที่เร็กมาสายทุกที ฉันไม่อยากให้อยู่ในกลุ่มด้วยแล้ว

บี : แต่เขาเก่งนี่ เรื่องวิชาการเขารู้แทบทุกเรื่อง

แนน : โอ๊ย...เก่งอย่างนี้แต่ไม่ตรงเวลาก็ไม่มีใครอยากร่วมงานด้วยหรอกนะ ถือว่าตัวเองเก่ง ก็เลยคิดว่าตัวเองมีความสำคัญมาก ทุกคนจะต้องรอเขา พรุ่งนี้เขาจะมาทันหรือเปล่า ยังเป็นตอนเช้าด้วย ฉันว่านายสุนัยมาไม่ทันหรอก คอยดูสิ

ในเย็นวันนั้นครูได้กำชับสุนัยว่าพรุ่งนี้ต้องมาแต่เช้านะ และตอนเย็นได้โทรไปบอกผู้ปกครองว่าให้เตือนสุนัยด้วยว่าพรุ่งนี้ให้รีบมาแต่เช้าเพราะว่าต้องไปแข่งขันตอบปัญหาธรรมมะ

ฉากที่ 2

ในวันรุ่งขึ้นตอนเช้าผู้ปกครองได้ให้สุนัยรีบไปโรงเรียนแต่เช้า แต่ในขณะที่สุนัยเดินมาโรงเรียน และเดินคุยกับจอย

สุนัย : จอยเธอจะไปงานสัปดาห์วิชาการที่โรงเรียนวัดชิโนรสไหม

จอย : เราไม่ไปหรอกเพราะเรามีงานที่ต้องทำค้างอยู่ นี่เธอต้องไปตอบปัญหาไม่ใช่หรือ ครูนัด 07.30 น. ไม่ใช่หรือ ทำไมไม่รีบไปล่ะเดี๋ยวสายนะ

สุนัย : ใช่ เราจะไปแข่งขันตอบปัญหา เรื่องสายนะไม่เป็นไรหรอก ครูและเพื่อนๆ ต้องรอเราอยู่แล้วแหละ เพราะฉันเป็นคนเก่งนี่นา เป็นตัวสำคัญของทีมด้วย

- จอย : ทำเป็นพูดดีไปเถอะ แล้วจะเสียใจ เดินเร็ว ๆ สิ มัวช้ำอยู่นั้นแหละ จะเจ็ดโมงครึ่งแล้วนะ
- สุนัย : ทำไมละ เราจะเดินของเราอย่างนี้ แล้วใครจะทำอะไรเรา

ฉากที่ 3

ที่โรงเรียน ครูกำลังชุลมุนกับการตามหาตัวสุนัยอยู่ ครูกำลังคุยกับหนึ่ง

- ครู : อนันต์ เธอเห็นสุนัยไหม (ครูท่าทางรีบร้อน)
- อนันต์ : ยังไม่เห็นครับครู แต่เขาก็มาสายเป็นประจำอยู่แล้วครับ ทุกคนรู้หมดแล้วก็ไม่มีใคร
- ชอบเลยที่เขาไม่ตรงต่อเวลา
- ครู : ครูก็ได้กำชับเขาแล้วนี่นาและก็ให้ผู้ปกครองเตือนอีกด้วย งานนี้สำคัญนะ เป็นการสร้างชื่อเสียงให้แก่โรงเรียนด้วย ไม่ใช่งานนัดหมายธรรมดา หนึ่งไปบอกบีให้ไปแทนสุนัยก่อนถ้าเขามาถึงให้ครูพาเขาตามไปที่หลังนะ
- อนันต์ : ครับครู

ครูและนักเรียนออกเดินทางไปตามตอบปัญหาที่โรงเรียนวัดชิโนรสก่อนที่สุนัยจะมาถึง เมื่อทุกคนไปหมดแล้วสุนัยก็มาถึงโรงเรียนและถามเพื่อนว่า เพื่อนที่จะไปตอบปัญหาไปหรือยัง

- สุนัย : คุณครูและหนึ่งไปหรือยัง (ท่าทางตกใจ)
- เพื่อนๆ : ไปแล้ว ครูบอกว่าถ้าเธอมาถึงให้ไปบอกครูคนอื่นแล้วให้ครูพาตามไปที่โรงเรียนวัดชิโนรสเลย

ฉากที่ 4

เมื่อครูพาสุนัยไปถึงก็เลยเวลาเข้าไปตอบปัญหา ทำให้ถูกตัดสิทธิ์ในการตอบปัญหา เมื่อการแข่งขันสิ้นสุดลงครูและเพื่อนๆ ก็ออกมาพบสุนัยนั่งรออยู่

- สุนัย : ชะโหมครับ
- เพื่อนๆ : ใต้ที่ 3 เป็นเพราะเธอมาสายแท้ๆ เลย
- สุนัย : เราเสียใจที่ทำให้ทุกคนผิดหวังใจตัวเรา ต่อไปเราจะไม่ทำตัวอย่างนี้อีกแล้ว คุณครูครับผมขอโทษครับ (ท่าท่าจะร้องไห้)
- ครู : ไม่เป็นไรหรอก การแข่งขันยังมีอีก ขอให้เธอสำนึกได้และยอมปรับปรุงตัวเอง ครูก็พอใจแล้วแหละ
- สุนัย : ครับ ขอขอบคุณครูที่ไม่โกรธผม ต่อไปผมจะปรับปรุงตัวเองครับ

ใบความรู้ เรื่อง “หลักธรรมอิทธิบาท 4”¹

*****

อิทธิบาท หมายถึง หลักธรรมที่ส่งเสริมให้ผู้น่าไปปฏิบัติประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนเองปรารถนา เช่น ประสบความสำเร็จในการเรียน การทำงาน เป็นต้น มี 4 ประการ คือ

1. **ฉันทะ** หมายถึง ความพอใจกับการเรียนหรืองานที่ได้รับมอบหมาย ตั้งใจฟังครูสอนด้วยความเอาใจใส่ ตั้งใจทำงานที่ครูมอบหมาย รู้จักสร้างแรงกระตุ้นให้ตนเองหรือมีกำลังใจ มีความพอใจและมีความสุขในสิ่งที่เรียน

2. **วิริยะ** หมายถึง มีความเพียรพยายาม มีความมานะบากบั่นที่จะทำหน้าที่ของตน คือ มีความเพียรพยายามมีความตั้งใจเรียน ไม่ว่าวิชาที่เรียนจะมีความยากแต่ก็ย่อท้อต่อสิ่งที่เรียน มีความทุ่มเททั้งกายและใจ

3. **จิตตะ** หมายถึง มีใจจดจ่อและเอาใจใส่อยู่กับการเรียนรู้ไม่ละทิ้ง มีใจตั้งมั่นในการเรียนของตน หรือที่เรียกว่า ไม่ละทิ้งการเรียนกลางคัน ไม่เกิดความเบื่อหน่ายกลางคัน มีจิตใจตั้งมั่นอยู่กับการเรียนรู้ของตนเองมากกว่าที่จะทำสิ่งอื่น

4. **วิมังสา** หมายถึง หมั่นตรวจสอบ พิจารณา ไตร่ตรองในการเรียนหรืองานที่ได้รับมอบหมาย เมื่อประสบปัญหาในการเรียนก็พิจารณา ไตร่ตรองถึงเหตุและผลของการเรียนนั้น พร้อมทั้งแก้ไขให้ปัญหานั้นหายไปด้วยความเรียบร้อยและรวดเร็วได้ด้วยตนเองหรือคำแนะนำของครู

¹ (อ้างอิงมาจาก)

พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์รวมเล่ม 3 ภาค ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.

ใบงาน
เรื่อง โทษของการไม่ตรงเวลา

คำอธิบาย

ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. ผลจากการกระทำของ สุนัย ทำให้ได้เกิดผลอย่างไร

.....
.....

2. เพราะเหตุใด สุนัย จึงมาช้ากว่าเวลานัดหมาย

.....
.....

3. นักเรียนคิดว่าควรปฏิบัติอย่าง สุนัย หรือไม่ เพราะเหตุใด

.....
.....

4. ผลเสียของการไม่มีความเพียรพยายามในการเรียนเป็นอย่างไร

.....
.....

5. โทษของการขาดความเพียรพยายาม

ต่อตนเอง

.....
.....

ต่อส่วนรวม

.....
.....

6. วิธีการที่ทำให้ตนเองมีความเพียรพยายามควรมีการปฏิบัติอย่างไร

.....
.....

.....
.....

กลุ่ม.....
วันที่...../...../พ.ศ.....

ใบสรุปกิจกรรม

1. ผลดีของการมีความเพียรพยายาม คือ

.....
.....
.....

ผลเสียของการขาดความเพียรพยายาม คือ.....

.....
.....
.....

2. การมีความเพียรพยายามในหน้าที่นักเรียนสามารถทำได้หรือไม่

.....
.....
.....

และมีการปฏิบัติอย่างไร.....

.....
.....
.....

3. นักเรียนจะนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการมีความเพียรพยายามอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ชื่อนักเรียน.....

วันที่...../...../พศ.....

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม ครั้งที่ 3

หัวข้อ ความเพียรพยายามในการเรียน

ชื่อกิจกรรม งานของพวกเรา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม
2. เพื่อให้นักเรียนมีความพยายามในการทำงานเป็นกลุ่ม
3. เพื่อให้นักเรียนมีความพอใจและรู้จักวางแผนร่วมกันก่อนทำงานกลุ่มร่วมกัน

แนวคิดสำคัญ

1. ถ้านักเรียนเห็นความสำคัญของการทำงานกลุ่ม จะก่อให้เกิด ความตั้งใจ อยากมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่มที่ตนเองรับผิดชอบให้สำเร็จ
2. นักเรียนมีความพยายาม ทำให้ทุกคนในกลุ่มร่วมได้มือกันอย่างเต็มที่ ไม่ย่อท้อ
3. การรู้จักวางแผนภายในกลุ่ม ทำให้การทำงานเป็นไปตามระบบ สะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

เทคนิคที่ใช้ การเล่นเกม

เวลา 60 นาที

อุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรม

1. ไม้ตะเกียบ 30 อัน
2. หลอด 150 อัน
3. กระดาษหนังสือพิมพ์ 9 เล่ม
4. หนึ่งยาง 100 วง
5. นกหวีด 1 อัน
6. ใบงาน เรื่อง งานของพวกเรา 3 ใบ
7. ใบสรุปกิจกรรม เรื่อง งานของพวกเรา 15 ใบ
8. เอกสารคำสั่ง เรื่อง งานของพวกเรา 1 ใบ

วิธีดำเนินการ

ขั้นที่ 1 ขั้นนำ (ฉันทะ)

1. ผู้นำกลุ่มกล่าวทักทาย (ธรรมะสวัสดิ์นักเรียนทุกคน) สนทนาและซักถามนักเรียน แสดงถึงความเอาใจใส่ให้นักเรียนทุกคน เพื่อความเป็นกันเองในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงสังเกตท่าทางความใส่ใจของนักเรียน ในกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นพร้อมทั้งอธิบายกิจกรรมที่จะร่วมกันปฏิบัติในครั้งนี้
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนจับหมายเลขเพื่อแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 4 คน เพื่อทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน
3. ผู้นำกลุ่มชี้แจงรายละเอียดและกติกาในการเล่นเกมน “งานของพวกเรา” พร้อมทั้งแจกใบความรู้เรื่อง “หลักกรรมอิทธิบาท 4” ให้นักเรียนทุกคน แล้วชี้แจงใบความรู้หลักกรรมอิทธิบาท 4 ในการนำมาใช้เพื่อให้เกิดความเพียรพยายามในการเรียน และนำมาใช้ในการทำงานกลุ่มให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร
4. ผู้นำกลุ่มเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม เพื่อความเข้าใจปัญหาต่างๆ ของกิจกรรมนี้

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม (ฉันทะ วิริยะ และจิตตะ)

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนแต่ละกลุ่มเล่นเกม “งานของพวกเรา” ช่วยกันด้วยอุปกรณ์ที่เตรียมไว้ให้ โดยใช้เวลา 10 นาที
2. ให้นักเรียนส่งตัวแทนมารับอุปกรณ์ที่เตรียมไว้ให้
3. ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานของกลุ่ม

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย (วิมังสา)

ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนพิจารณาถึงสาเหตุของการทำงานกลุ่มร่วมกันว่า การทำงานของสมาชิกในกลุ่มเป็นอย่างไรบ้าง แล้วให้นักเรียนบอกปัญหาในการทำงานกลุ่มของตนเองว่าเกิดจากอะไรบ้าง แล้วบอกปัญหาของตนเองที่เกิดจากการทำงานกลุ่มมาให้มากที่สุด
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาที่เกิดจากการทำงานกลุ่มของแต่ละกลุ่ม และปัญหาของนักเรียนแต่ละคนที่พบปัญหาของตนเองในการทำงานกลุ่ม โดยผู้นำกลุ่มคอยแทรกหลักกรรมอิทธิบาท 4 เพื่อแก้ปัญหาในการทำงานกลุ่มของแต่ละคนเป็นระยะตามความเหมาะสม
3. นักเรียนจะนำหลักกรรมอิทธิบาท 4 ไปใช้กับการสร้างความสามัคคีในการทำงานกลุ่มอย่างไร และจะนำไปปรับพฤติกรรมของตนเองในการทำงานกลุ่มอย่างไร

ขั้นที่ 4 ชั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (วิมิงสา)

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนสรุปสาเหตุของการขาดความสามัคคีและการขาดการวางแผนก่อนทำงานที่พูดคุยกันมา
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนระบุสาเหตุที่ทำให้ตนไม่สามารถทำงานกลุ่มสำเร็จได้ พร้อมทั้งข้อบกพร่องของตนเองที่ต้องการแก้ไขพฤติกรรมดังกล่าว
3. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนตั้งเป้าหมายว่า จะแก้ไขพฤติกรรมอะไร โดยพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไขนั้นสามารถทำได้มากน้อยเพียงใด และพร้อมที่จะแก้ไขพฤติกรรมนั้นด้วยความพอใจและเต็มใจ
4. ผู้นำกลุ่มสรุปเพิ่มเติมพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามที่ไม่เข้าใจในประเด็นที่ชี้แจง

ขั้นที่ 5 ชั้นประเมินผล

1. สังเกตจากการร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน
2. ผลงานของนักเรียน
3. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายภายในกลุ่มเกี่ยวกับเรื่อง que นักเรียนช่วยกันทำงานภายในกลุ่มได้สำเร็จหรือไม่อย่างไร เพราะอะไร

เอกสารคำสั่ง เรื่อง งานของเรา

ให้นักเรียนภายในกลุ่มร่วมกันสร้างหอคอยให้สมบูรณ์ที่สุด สูงที่สุด และแข็งแรงที่สุด จากอุปกรณ์ที่มีอยู่ ภายในเวลา 20 นาที พร้อมนำเสนอผลงาน พร้อมทั้งนำเสนอผลงานของกลุ่ม และอธิบายขั้นตอนการทำตั้งแต่จุดเริ่มต้น จนถึงจุดสุดท้าย

อุปกรณ์ที่ใช้ประดิษฐ์หอคอย

1. ไม้ตะเกียบ
2. หลอด
3. กระดาษหนังสือพิมพ์
4. หนังสติ๊ก

ใบงาน
เรื่อง งานของพวกเรา

คำอธิบาย

ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานครั้งนี้คืออะไร.....
.....
.....
2. นักเรียนใช้วิธีการใดจึงสามารถชนะอุปสรรคในครั้งนี้ได้ และมีการทำอะไร.....
.....
.....
3. นักเรียนคิดว่าสิ่งที่สำคัญ ที่ทำให้งานประสบผลสำเร็จ มีอะไรบ้าง
.....
.....
.....
4. นักเรียนคิดว่าการนำหลักอิทธิบาท 4 ด้านมีความเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค สามารถนำไปใช้กับกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างไร
.....
.....
.....
.....
4. นักเรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการเล่นเกมนครั้งนี้ในด้านใดบ้าง และทำอะไร ต่อไปนี้
  1. ช่วยวางแผน.....
  2. ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน.....

กลุ่ม.....
วันที่...../...../พ.ศ.....

ใบสรุปกิจกรรม

เรื่อง งานของพวกเรา

1. ผลดีของการมีความเพียรพยายาม คือ.....

.....
.....
.....

ผลเสียของการขาดความเพียรพยายาม คือ.....

.....
.....
.....

2. การมีความเพียรพยายามในการเรียนนักเรียนสามารถทำได้หรือไม่

.....
.....
.....

และมีการปฏิบัติอย่างไร.....

.....
.....
.....

3. นักเรียนจะนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการมีความเพียรพยายามอย่างไร

.....
.....
.....
.....

ชื่อนักเรียน.....

วันที่...../...../พ.ศ.....

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม ครั้งที่ 4

หัวข้อ ความเพียรพยายามในการเรียน

ชื่อกิจกรรม ทุ่มเทให้ตั้งใจ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนรู้ถึงความสำคัญของความสำเร็จจากการขยันทุ่มเทให้กับการทำงาน
2. เพื่อให้นักเรียนมีความพึงพอใจและเพียรพยายามที่จะทำงานให้สำเร็จที่จะทำงานให้สำเร็จ
3. เพื่อให้นักเรียนรู้จักเอาใจใส่ในการทำงาน พร้อมทั้งจะนำงานไปแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

แนวคิดสำคัญ

1. การทุ่มเทให้การทำงาน แสดงถึงการมีความเพียร ทำให้ผลงานมีประสิทธิภาพ
2. ถ้ามีความพึงพอใจในงาน ส่งผลให้มีความตั้งใจและมีความเพียรพยายาม ทำให้งานสำเร็จ

เร็ว

3. การเอาใจใส่และแก้ไขงาน ทำให้งานที่ทำมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ

เทคนิคที่ใช้ กรณีตัวอย่าง

เวลา 60 นาที

อุปกรณ์

1. เอกสารกรณีตัวอย่างเรื่อง “ทุ่มเทให้ตั้งใจ”
2. ใบงาน เรื่อง “ทุ่มเทให้ตั้งใจ”
3. ใบสรุปกิจกรรม เรื่อง “ทุ่มเทให้ตั้งใจ”

วิธีดำเนินการ

ขั้นที่ 1 ขั้นนำ (จับทေး)

1. ผู้นำกลุ่มกล่าวทักทาย (ทรรมะสวัสดิ์นักเรียนทุกคน) สนทนาและซักถามนักเรียน แสดงถึงความเอาใจใส่นักเรียนทุกคน เพื่อความเป็นกันเองในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงสังเกตท่าทางความใส่ใจของนักเรียน ในกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นพร้อมทั้งอธิบายกิจกรรมที่จะร่วมกันปฏิบัติในครั้งนี้
2. ผู้นำกลุ่มแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 4 คน เพื่อทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน
3. ผู้นำกลุ่มชี้แจงรายละเอียดใบความรู้กรณีตัวอย่าง เรื่อง “ทุ่มเทให้ตั้งใจ” พร้อมทั้งแจกใบความรู้เรื่อง “หลักธรรมอริยบท 4” ให้นักเรียนทุกคน แล้วชี้แจงใบความรู้หลักธรรมอริยบท 4

ในการนำมาใช้เพื่อให้เกิดความเพียรพยายามในการเรียน และนำมาใช้เพื่อทุ่มเทความสามารถในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างไร

4. ผู้นำกลุ่มเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม เพื่อความเข้าใจปัญหาต่างๆ ของกิจกรรมนี้

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม (ฉันทะ วิริยะ และจิตตะ)

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนแต่ละกลุ่มมารับเอกสารใบความรู้กรณีตัวอย่างเรื่อง “ทุ่มเทให้ตั้งใจ”
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันตอบคำถามลงในใบงาน

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย (วิมังสา)

ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

1. ให้นักเรียนพิจารณาถึงสาเหตุของการทำงานที่ผ่านมานานที่ได้รับมอบหมายประสบผลสำเร็จหรือไม่ เกิดจากอะไร แล้วบอกปัญหาของตนเองที่เกิดขึ้นมาให้มากที่สุด
2. ให้นักเรียนวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาที่เกิดจากการทำงานที่ได้รับมอบหมายของตนเองว่าเป็นอย่างไร โดยผู้นำกลุ่มคอยแทรกหลักธรรมอิทธิบาท 4 เพื่อแก้ปัญหาในการทำงานที่ได้รับมอบหมายของแต่ละคนเป็นระยะตามความเหมาะสม
3. นักเรียนจะนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 ไปใช้กับการทำงานที่ตนเองได้รับมอบหมายได้อย่างไร

ขั้นที่ 4 ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (วิมังสา)

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนสรุปสาเหตุของการประสบผลสำเร็จในการเรียนด้วยการตั้งใจทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย อย่างที่พูดคุยกันมา
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนระบุสาเหตุที่ทำให้ตนไม่สามารถทำงานให้สำเร็จได้ พร้อมทั้งข้อบกพร่องของตนเองที่ต้องการแก้ไขพฤติกรรมดังกล่าว
3. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนตั้งเป้าหมายว่า จะแก้ไขพฤติกรรมอะไร โดยพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไขนั้นสามารถทำได้มากน้อยเพียงใด และพร้อมที่จะแก้ไขพฤติกรรมนั้นด้วยความพอใจและเต็มใจ
4. ผู้นำกลุ่มสรุปเพิ่มเติมพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามที่ไม่เข้าใจในประเด็นที่ชี้แจง

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล

1. สังเกตจากการร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายภายในกลุ่มเกี่ยวกับเรื่องที่นักเรียนช่วยกันทำงานภายในกลุ่มได้สำเร็จหรือไม่อย่างไร เพราะอะไร

กรณีตัวอย่างเรื่อง “ทุ่มเทให้หัวใจ”¹

เสื่อเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เป็นคนที่มีนิสัยรอบคอบการทำงาน มีความขยันและทำงานด้วยความตั้งใจตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเรียนรู้และงานบ้าน ทุกเย็นหลังเลิกเรียนแล้วเสื่อก็จะรีบกลับบ้าน วันไหนมีการบ้านเสื่อก็จะรีบทำด้วยความตั้งใจให้เสร็จก่อนแล้วค่อยออกไปเล่นหรือดูทีวี ถ้ามีงานนัดหมายให้ทำงานกลุ่ม เสื่อก็จะรีบมารอเพื่อน ขณะที่รอนั้นถ้าเสื่อรู้หน้าที่ว่าตนเองต้องทำอะไรบ้างเสื่อก็จะทำรอเพื่อน โดยไม่ต้องรอให้เพื่อนมาถึงก่อนแล้วค่อยทำ เสื่อเป็นนักเรียนที่เรียนเก่งและชอบเรียนวิชาศิลปะมาก เวลาเรียนวิชาศิลปะ เสื่อจะตั้งใจเต็มที่ ไม่เฉพาะวิชาศิลปะวิชาเดียวเท่านั้นที่เสื่อตั้งใจ เสื่อจะตั้งใจเรียนในทุกวิชาที่เรียน วันหนึ่ง ครูให้นักเรียนวาดรูปในหัวข้อ “ในหลวงของข้าพเจ้า” พร้อมทั้งให้ระบายสีให้สวยงาม โดยจะมีการประกวดภาพระบายสีในครั้งนี้ด้วย ถ้าภาพวาดของใครได้รับคัดเลือกก็จะได้เป็นตัวแทนของโรงเรียนส่งเข้าประกวดในระดับต่อไป และต้องทำให้เสร็จในชั่วโมงนี้ด้วย เมื่อหมดเวลาครูก็จะเก็บงานทันที ใครที่วาดสวยแต่งานไม่เสร็จก็จะหมดสิทธิ์ในการได้รับการคัดเลือกเหมือนกัน เพราะในการประกวดจริงเขาก็จะมีการกำหนดเวลาในการวาดด้วย เมื่อทราบรายละเอียดแล้วเสื่อก็เริ่มลงมือวาดภาพทันที เสื่อตั้งใจทำงานชิ้นนี้เป็นพิเศษ และไม่สนใจเพื่อนที่มาชวนคุยขณะทำงาน เพราะเพื่อนบางคนก็จะชวนเพื่อคุยแล้วไม่ยอมทำงานของตนเอง เสื่อจึงไม่สนใจเพราะคิดว่าถ้าไปสนใจแต่เพื่อคุยตนเองก็จะเสียสมาธิในการวาดภาพ จึงตั้งใจวาดภาพอย่างเต็มที่ พอหมดเวลาครูก็ให้นักเรียนส่งงาน งานของเพื่อนๆ บางคนก็ทำงานไม่เสร็จ บางคนก็เสร็จแต่ไม่สวยเพราะทำรีบเกินไป มีภาพของเสื่อคนเดียวที่วาดสวยและใช้เวลาได้อย่างพอดี ครูจึงยกตัวอย่างเสื่อให้เพื่อนๆ ฟังว่า เสื่อเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำงาน เป็นคนที่มีความเพียรพยายามที่จะทำงานของตนให้เสร็จทันเวลา เป็นคนมีความรอบคอบในการทำงาน เพราะเสื่อเป็นคนที่มีความขยันในการฝึกตนเองอยู่บ่อยๆ เมื่อโตขึ้นจะเป็นคนที่มีคุณภาพ และขอให้นักเรียนนำไปเป็นแบบอย่าง ครูจึงให้นักเรียนปรบมือชมเสื่อ และจะส่งภาพของเสื่อเข้าประกวดต่อไป

¹ (ปรับปรุงมาจาก)

คำนิ่ง อยู่เลิศ. (2541) ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดเศวตฉัตร เขตคลองสาน กรุงเทพฯ. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม.(จิตวิทยาการแนะแนว).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.

คณิงนิง พุ่มพวง. (2546). การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาชุมชน). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. อัดสำเนา.

ใบงาน
เรื่อง ทุ่มเตให้ตั้งใจ

คำอธิบาย

ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. ลักษณะการทำงานของ เสือ เป็นอย่างไร

.....
.....

2. จากการกระทำของ เสือ ทำให้ได้รับผลอย่างไร

.....
.....
.....

3. นักเรียนคิดว่าควรปฏิบัติอย่างไรถึงจะมีผลงานที่ดีเหมือน เสือ

.....
.....
.....

4. นักเรียนคิดว่าการกระทำใดของ เสือ ที่แสดงให้เห็นว่าใช้หลักอิทธิบาท 4

.....
.....
.....
.....

5. การกระทำของ เสือ ปบบอกถึงการใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 ในแต่ข้ออย่างไร

1. ฉันทะ.....
2. วิริ.....
3. จิตตะ.....
4. วิมังสา.....

6. วิธีการที่จะทำให้เป็นคนตั้งใจและทุ่มเทให้กับการทำงานควรปฏิบัติอย่างไร

.....
.....
.....

กลุ่ม.....

วันที่...../...../พ.ศ.....

ใบสรุปกิจกรรม

เรื่อง ทุ่มเทให้ตั้งใจ

1. ผลดีของการตั้งใจและทุ่มเทให้กับการทำงาน คือ.....

.....

.....

.....

ผลเสียของการไม่ตั้งใจและไม่ทุ่มเทให้กับการทำงาน คือ.....

.....

.....

.....

2. การตั้งใจและทุ่มเทให้กับการทำงานนักเรียนสามารถทำได้หรือไม่.....

.....

.....

.....

และมีการปฏิบัติอย่างไร.....

.....

.....

.....

ชื่อนักเรียน.....

วันที่...../...../พ.ศ.....

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม ครั้งที่ 5

หัวข้อ เอาใจใส่ในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย

ชื่อกิจกรรม เมื่อต้องทำพลาด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนฝึกความรับผิดชอบในการเรียนและเอาใจใส่ต่องานที่ได้รับมอบหมาย
2. เพื่อให้นักเรียนฝึกเอาใจใส่และเพียรพยายามที่จะทำตามหน้าที่ของตนที่ได้รับมอบหมาย
3. เพื่อให้นักเรียนฝึกไตร่ตรองถึงหน้าที่ของตนตามที่ได้รับมอบหมาย
4. เพื่อให้นักเรียนฝึกทบทวนในความผิดพลาดและนำไปปรับปรุงแก้ไขตามหน้าที่ของตน

แนวคิดสำคัญ

1. การฝึกการเอาใจใส่ และความเพียรพยายาม ก่อให้เกิดประสบการณ์ในการรับผิดชอบในหน้าที่ของตน
2. การฝึกไตร่ตรองและทบทวนงาน ก่อให้เกิด ประสบการณ์ในการตรวจสอบหาส่วนที่ผิดพลาดของงาน ตรวจสอบความเรียบร้อยก่อนส่งงาน

เทคนิคที่ใช้ บทบาทสมมติ

เวลา 60 นาที

อุปกรณ์

1. เอกสารบทบาทสมมติเรื่อง “เมื่อต้องทำพลาด”
2. ใบงานเรื่อง “เมื่อต้องทำพลาด”
3. ใบสรุปกิจกรรม เรื่อง “เมื่อต้องทำพลาด”

วิธีดำเนินการ

ขั้นที่ 1 ขั้นนำ (ฉันทะ)

1. ผู้นำกลุ่มกล่าวทักทาย (ธรรมะสวัสดิ์นักเรียนทุกคน) สนทนาและซักถามนักเรียน แสดงถึงความเอาใจใส่ให้นักเรียนทุกคน เพื่อความเป็นกันเองในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงสังเกตท่าทางความใส่ใจของนักเรียน ในกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นพร้อมทั้งอธิบายกิจกรรมที่จะร่วมกันปฏิบัติในครั้งนี้
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนในแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 4 คน แล้วให้ตัวแทนนักเรียนที่ยังไม่เคยแสดงออกมาแสดงบทบาทตามสถานการณ์ที่กำหนด

3. ผู้นำกลุ่มชี้แจงรายละเอียดในการเล่นบทบาทสมมุติให้นักเรียนเข้าใจก่อนที่จะแสดง พร้อมทั้งชี้แจงใบความรู้หลักธรรมอิทธิบาท 4 ในการนำมาใช้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการเรียน และแก้ปัญหาในด้านของการทำงานผิดพลาดได้อย่างไร

4. ผู้นำกลุ่มเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม เพื่อความเข้าใจในปัญหาต่างๆ ของกิจกรรมนี้

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม (จับทေး วิริยะ และจิตตะ)

1. ผู้นำกลุ่มแจกเอกสาร บทบาทสมมุติเรื่อง “เมื่อต้องทำพลาด” ให้กับนักเรียน
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนแสดงตามบทบาทสมมุติเรื่อง “เมื่อต้องทำพลาด” ตามลำดับเหตุการณ์ที่เตรียมไว้ สำหรับนักเรียนที่ไม่ได้แสดงให้สังเกตพฤติกรรมของตัวละครที่ตัวแทนนักเรียนแสดงบทบาท และสาเหตุที่เกิดขึ้นจากการทำผิดพลาด

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย (วิมังสา)

ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนพิจารณาถึงสาเหตุของพฤติกรรมการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ผิดพลาดในการเรียนของตนเองว่า เกิดจากอะไรบ้าง แล้วบอกสาเหตุของการทำให้ทำงานที่ได้รับมอบหมายผิดพลาดในการเรียนของตนเองให้มากที่สุด
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ถึงสาเหตุของพฤติกรรมที่ทำงานที่ได้รับมอบหมาย ผิดพลาดในการเรียนของตนเอง โดยผู้นำกลุ่มคอยแทรกหลักธรรมอิทธิบาท 4 เพื่อแก้ปัญหาในการทำงานที่ได้รับมอบหมายผิดพลาดเป็นระยะตามความเหมาะสม
3. นักเรียนจะนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 ไปใช้กับพฤติกรรมที่ทำให้ทำงานผิดพลาดในงานที่ได้รับมอบหมายในการเรียนได้อย่างไร

ขั้นที่ 4 ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (วิมังสา)

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนสรุปสาเหตุของพฤติกรรมที่ทำให้ทำงานผิดพลาดในงานที่ได้รับมอบหมายในการเรียนของตนเองที่คุยกันมา
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนระบุสาเหตุที่ทำให้ตนเองทำงานผิดพลาดในงานที่ได้รับมอบหมายในการเรียน ที่ต้องการแก้ไขพฤติกรรมดังกล่าว
3. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนตั้งเป้าหมายว่า จะแก้ไขพฤติกรรมอะไร โดยพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไขนั้นสามารถทำได้มากน้อยเพียงใด และพร้อมที่จะแก้ไขพฤติกรรมนั้นด้วยความพอใจและเต็มใจ
4. ผู้นำกลุ่มสรุปเพิ่มเติมพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามที่ไม่เข้าใจในประเด็นที่ชี้แจง

ขั้นที่ 5 ชั้นประเมินผล

1. สังเกตจากการร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายภายในกลุ่มตามใบงานบทบาทสมมติเรื่อง เมื่อต้องทำพลาด

บทบาทสมมติ เรื่อง เมื่อต้องทำพลาด

เช้าวันหนึ่งหน้าเสาธง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประดู่ (พวงอุทิศ) ได้ประกาศให้นักเรียนทราบหน้าเสาธงว่า วันไหว้ครูที่จะถึงนี้ จะมีการประกวดพานไหว้ครูด้วย จึงขอให้นักเรียนแต่ละห้องจัดพานเพื่อประกวด

หัวหน้าห้อง : นักเรียนทำความเคารพ
 เพื่อนๆ : สวัสดีครับ / สวัสดีค่ะ คุณครู
 ครู : สวัสดีนักเรียนทุกคน เมื่อเข้านักเรียนได้ยืนแล้วใช่ไหมว่า ผู้อำนวยการประกาศว่าจะมีการประกวดพานไหว้ครูด้วย
 นักเรียน : ได้ยินครับ / ได้ยินค่ะ
 ครู : ถ้าอย่างนั้น พวกเธอก็ประชุมกันนะว่า ใครจะทำหน้าที่จะรับผิดชอบอะไร
 นักเรียน : ครับ / ค่ะ คุณครู

เมื่อครูออกจากห้อง หัวหน้าห้องก็ประชุมแบ่งหน้าที่ให้นักเรียนแต่ละคนรับผิดชอบ

หัวหน้าห้อง : เอาละหน้าที่ที่จะต้องทำก็รู้แล้ว ใครจะรับทำหน้าที่อะไรบ้าง
 มาย : เราจะไปซื้อดอกไม้ กับขนุน แขน และจุน
 ต้อง : เรายู่ใกล้วัด เราจะไปยืมพานที่วัดมาให้เอง
 ขนุน : มันจะดีหรือ ให้นายไปยืมพานเดี๋ยวก็ลืมอีกหรือ
 แขน : จริงด้วย.....ถ้านายลืมแล้วจะทำยังไงละ
 จุน : เราว่าให้คนอื่นไปดีกว่า
 ต้อง : เอาเหอะน่า เราสัญญาว่าจะไม่ลืมเด็ดขาด ไว้ใจเราได้
 หัวหน้าห้อง : เอาเหอะ..ให้ต้องไปยืมก้อแล้วกัน..เชื่อใจเขาหน่อย
 เพื่อนๆ : ก็ได้...ถ้าอย่างนั้นให้ต้องรับผิดชอบก้อแล้วกัน..แต่อย่าลืมนะ
 ต้อง : เราดีใจมากเลยนะที่เพื่อนๆ ไว้ใจเรา

เมื่อตกลงแบ่งหน้าที่เสร็จแล้ว ทุกคนก็แยกย้ายกันไปทำตามหน้าที่ของตนเองที่ได้รับผิดชอบนั้น ส่วนต้องก็ได้ไปยืมพานที่วัด เพื่อได้พานแล้วก็เดินทางกลับโรงเรียน และได้เห็นนัดกำลังเล่นฟุตบอลกับเพื่อนๆ อยู่

นัด : ต้อง..จะรีบไปไหนหรือ..มาเล่นฟุตบอลด้วยกันก่อนสิ
 ต้อง : (ต้องคิดว่าเพื่อนคงยังไม่กลับ.จึงตอบว่า)..ได้สิ

ขณะเดียวกัน เพื่อนคนอื่นๆ ก็กลับมาถึงโรงเรียนกันหมดแล้ว และเตรียมอุปกรณ์รอ แต่ ต้องยังไม่กลับ หัวหน้าจึงถามเพื่อนๆ

หัวหน้าห้อง : มีใครเห็นต้องบ้างไหม..กลับมาหรือยัง
 เพื่อนๆ : ยังไม่มีใครเห็นเลย

หัวหน้าห้อง : เอ..ทำไมยังไม่กลับ..รีว่าแวะเข้าบ้าน..มาช้าอย่างนี้เดี่ยวงานก็ไม่เสร็จหรอก
 มาย : เราไปตามกันใหม่...
 หัวหน้าห้อง : ถ้าอย่างนั้นเราไปตามกัน
 ชนุน : หัวหน้า....นั่นไง..ต้องกำลังเล่นฟุตบอลอยู่นั้น
 หัวหน้าห้อง : ต้อง.! พานที่ให้ไปยืมอยู่ไหน?
 ต้อง : (ต้องตกใจรีบวิ่งไปที่พาน)...อ้าวเราวางพานไว้ตรงนี่นี่ แล้วพานหายไปไหนแล้ว
 ละ..ทำไงดีละเป็นพานใบสุดท้ายแล้วด้วย...

เพื่อน ๆ ทั้งหมดพากันโกรธมาก..จึงพากันกลับโรงเรียน

หัวหน้าห้อง : แล้วจะทำยังไงดีละที่นี่...ไม่มีพาน งานก็ไม่ได้ทำ ครูดูแลเลย
 ต้อง : เราขอโทษเพื่อน ๆ นะ...ที่ทำพานหาย เราจะไปสารภาพความจริงกับครูเอง
 หัวหน้าห้อง : ไม่ได้หรอก เราอยู่ห้องเดียวกัน สิ่งที่เกิดขึ้นเราก็ต้องรับผิดชอบร่วมกัน.....ครู
 ครับพวกเราทำพานหายครับ พຼຽงนี้พวกเราคงไม่มีพานประกวดแล้วครับ
 นัต : นี่ทุกคน..พานไม่ได้หายหรอก เราเป็นคนเก็บไว้เองแหละเพราะกลัวหาย
 ครู : เอาหละ..พานก็ได้คืนแล้ว ดีนะที่นัตเก็บไว้ ถ้าไม่อย่างนั้นละก็พานหายแน่ “ครู
 อยากเตือนพวกเธอ..ครูอยากให้เราเธอมีความระมัดระวัง รอบคอบ และมีความ
 รับผิดชอบร่วมกัน และไม่ควรละเลยหน้าที่ของตนเองอีก”
 เพื่อน ๆ : ครับ / ค่ะ พวกผม / หนู จะจำไว้ครับ/ ค่ะ
 ต้อง : ครูครับ ผมสัญญาจะรับว่าต่อไปผมจะไม่ละเลยหน้าที่และขาดความรับผิดชอบ
 อีกแล้วครับ..เซ็ดแล้ว.....นัต..ขอบในนายมากนะ..ถ้าไม่เพราะนายเก็บพานไว้
 เราต้องเสียใจมากกว่านี้
 นัต : ไม่เป็นไร..ก็เราเป็นเพื่อนกันนี่
 หัวหน้าห้อง : เอาหละ..เรามารับทำพานกันต่อเถอะ...
 เพื่อน ๆ : ได้เลย...

หลังจากนั้นทุกคนก็ช่วยกันทำพานให้ครูจนเสร็จ¹

¹ (ปรับปรุงมาจาก)

คำนี้ อยู่นิต. (2541) ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1
 โรงเรียนวัดเศวตฉัตร เขตคลองสาน กรุงเทพฯ. ปรินุญานิพนธ์ กศ.ม.(จิตวิทยาการแนะแนว).กรุงเทพฯ :
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.

ใบงาน
เรื่อง เมื่อต้องทำพลาด

คำอธิบาย

ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. ลักษณะการทำงานของ ต้อง เป็นอย่างไร

.....
.....

2. จากการกระทำของ ต้อง ทำให้ได้รับผลอย่างไร

.....
.....
.....

3. นักเรียนคิดว่าควรปฏิบัติอย่าง ต้อง หรือไม่ เพราะเหตุใด

.....
.....
.....

4. นักเรียนคิดว่าการกระทำใดของ ต้อง ที่แสดงให้เห็นว่าขาดการใช้หลักอิทธิบาท 4.....

.....
.....
.....

5. การกระทำของ ต้อง บ่งบอกถึงการขาดหลักธรรมอิทธิบาท 4 ในแต่ละข้ออย่างไร

1. ฉันทะ.....
2. วิริยะ.....
3. จิตตะ.....
4. วิมังสา.....

6. วิธีการเอาใจใส่ในหน้าที่ของตนควรปฏิบัติอย่างไร

.....
.....
.....

กลุ่ม.....

วันที่...../...../พ.ศ.....

ใบสรุปกิจกรรม

เรื่อง เมื่อต้องทำพลาด

1. ผลดีของการเอาใจใส่ในหน้าที่ คือ.....

.....
.....
.....

ผลเสียของการขาดความเอาใจใส่ในหน้าที่ คือ.....

.....
.....
.....

2. การเอาใจใส่ในหน้าที่นักเรียนสามารถทำได้หรือไม่.....

.....
.....
.....

และมีการปฏิบัติอย่างไร.....

.....
.....
.....

ชื่อนักเรียน.....

วันที่...../...../2552

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม ครั้งที่ 6

หัวข้อ เอาใจใส่ในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย

ชื่อกิจกรรม คิดดีทำได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการเอาใจใส่ในงานที่ได้รับมอบหมาย
2. เพื่อให้นักเรียนมีความเพียรพยายามในการทำงานในงนกลุ่มของตามที่ได้รับมอบหมาย
3. เพื่อให้นักเรียนรู้จักเอาใจใส่และทบทวนในงานที่กลุ่มของตนเองได้รับมอบหมาย

แนวคิดสำคัญ

1. การเอาใจใส่ในงาน ก่อให้เกิดความมีสมาธิในการทำงาน รู้ข้อบกพร่องในงานทำให้ผิดพลาดน้อย
2. การมีความเพียรในการร่วมทำงานกลุ่ม ทำให้งานสำเร็จได้ทันเวลา
3. การทบทวนงาน ทำให้งานในกลุ่มมีประสิทธิภาพ

เทคนิคที่ใช้ กรณีตัวอย่าง

เวลา 60 นาที

อุปกรณ์

1. เอกสารกรณีตัวอย่างเรื่อง “คิดดีทำได้”
2. ใบงาน เรื่อง “คิดดีทำได้”
3. ใบสรุปกิจกรรม เรื่อง “คิดดีทำได้”

วิธีดำเนินการ

ขั้นที่ 1 ขั้นนำ (จันทร์)

1. ผู้นำกลุ่มกล่าวทักทาย (ธรรมะสวัสดิ์นักเรียนทุกคน) สนทนาและซักถามนักเรียน แสดงถึงความเอาใจใส่ให้นักเรียนทุกคน เพื่อความเป็นกันเองในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงสังเกตท่าทางความใส่ใจของนักเรียน ในกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นพร้อมทั้งอธิบายกิจกรรมที่จะร่วมกันปฏิบัติในครั้งนี้
2. ผู้นำกลุ่มแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 4 คน เพื่อทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน
3. ผู้นำกลุ่มเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม เพื่อความเข้าใจในปัญหาต่างๆ ของกิจกรรมนี้

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม (ฉันทะ วิริยะ และจิตตะ)

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้กรณีตัวอย่างเรื่อง “คิดดีทำได้”
2. ผู้นำกลุ่มชี้แจงรายละเอียดในเอกสารกรณีตัวอย่าง เรื่อง “คิดดีทำได้” พร้อมทั้งแจกใบความรู้เรื่อง “หลักธรรมอริยบท 4” ให้นักเรียนทุกคน แล้วชี้แจงใบความรู้หลักธรรมอริยบท 4 ในการนำมาใช้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการเรียน และนำมาใช้เพื่อให้อุจจกคิดในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างไร

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย (วิมังสา)

ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

1. นักเรียนจะนำหลักธรรมอริยบท 4 ไปใช้กับการทำงานที่ตนเองได้รับมอบหมายได้อย่างไร
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนพิจารณาถึงสาเหตุของการทำงานที่ผ่านมานานที่ได้รับมอบหมายประสบผลสำเร็จหรือไม่ เกิดจากอะไร แล้วบอกปัญหาของตนเองที่เกิดขึ้นมาให้มากที่สุด
3. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาที่เกิดจากการทำงานที่ได้รับมอบหมายของตนเองว่าเป็นอย่างไร โดยผู้นำกลุ่มคอยแทรกหลักธรรมอริยบท 4 เพื่อแก้ปัญหาในการทำงานที่ได้รับมอบหมายของแต่ละคนเป็นระยะตามความเหมาะสม

ขั้นที่ 4 ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (วิมังสา)

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนสรุปสาเหตุของการประสบผลสำเร็จในการเรียนด้วยการตั้งใจทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย อย่างที่พูดคุยกันมา
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนระบุสาเหตุที่ทำให้ตนไม่สามารถทำงานให้สำเร็จได้ พร้อมทั้งข้อบกพร่องของตนเองที่ต้องการแก้ไขพฤติกรรมดังกล่าว
3. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนตั้งเป้าหมายว่า จะแก้ไขพฤติกรรมอะไร โดยพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไขนั้นสามารถทำได้มากน้อยเพียงใด และพร้อมที่จะแก้ไขพฤติกรรมนั้นด้วยความพอใจและเต็มใจ
4. ผู้นำกลุ่มสรุปเพิ่มเติมพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามที่ไม่เข้าใจในประเด็นที่ชี้แจง

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล

1. สังเกตจากการร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายภายในกลุ่มเกี่ยวกับเรื่องที่นักเรียนช่วยกันทำงานภายในกลุ่มได้สำเร็จหรือไม่อย่างไร เพราะอะไร

กรณีตัวอย่างเรื่อง “คิดดีทำได้”¹

ครอบครัวของแม่ค เป็นครอบครัวที่มีฐานะค่อนข้างยากจน อาศัยอยู่ชุมชนแออัด แม่คมีพี่น้องร่วมกัน 3 คน ชื่อ นิด เป็นพี่สาวคนโต แม่ค เป็นลูกคนที่สอง และน้องสาวคนสุดท้อง พ่อของแม่ค ทำงานรับจ้าง ส่วนแม่ก็ขายของแม่คก็ขายกับข้าว ในชุมชนที่อาศัยอยู่ ทั้งแม่ค พี่สาว และน้องสาว เรียนอยู่โรงเรียนวัดประตู่ (พวงอุทิศ) ที่เดียวกัน แม่คเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พี่สาวเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนน้องสาวเรียนอยู่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พ่อของแม่คเป็นคนขยันตื่นเช้าเพื่อออกไปทำงาน ส่วนแม่ก็ต้องรีบตื่นแต่เช้าเพื่อทำกับข้าว หุงข้าว ดูแลครอบครัวตามหน้าที่ พอสามีไปทำงานและลูกๆ ไปเรียนไปเรียนหมดแล้วตนเองก็เตรียมรถเข็นเพื่อไปขายกับข้าว แม่ค เป็นคนที่มีความขยัน ถึงแม้ครอบครัวจะยากจนแต่ก็คอยช่วยเหลือ พ่อกับแม่ทุกอย่างที่ตนเองสามารถทำได้ ในเวลาเรียนก็เช่นเดียวกัน เวลาทำงานกลุ่มหรืองานเดี่ยวที่ครูมอบหมายแม่คก็จะตั้งใจทำงานเต็มที่ แม่คเป็นคนที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ตนเองได้เป็นอย่างดี เพื่อนๆ รักแม่คมากและอยากจะทำงานกลุ่มร่วมกับแม่คแทบทุกคน เวลาเลิกเรียนแม่คก็จะรีบกลับบ้าน ถึงแม้เพื่อนจะชวนไปเล่นก็ตาม แม่คก็จะบอกเพื่อนว่า ต้องรีบไปทำงานช่วยแม่ที่บ้าน งานที่แม่สั่งไว้ ไม่ว่าจะป็น รดน้ำต้นไม้ ล้างถ้วยล้างจาน ถึงแม้ว่างานบางอย่างแม่จะให้พี่สาวทำ แม่คก็จะคอยช่วยพี่สาวทำ ทำให้ทุกคนในบ้านรักแม่คมาก และแม่คก็ไม่เคยทำให้พ่อกับแม่ผิดหวังในตัวแม่คเลย ทั้งในเรื่องการทำงานช่วยพ่อแม่และเรื่องของการเรียน พอถึงงานวันเด็ก แม่คก็ได้รับเลือกจากทางโรงเรียนให้เป็นนักเรียนดีเด่นของโรงเรียน ทำให้พ่อแม่ประทับใจในตัวแม่คมากที่ได้รับรางวัลนี้

¹ (ปรับปรุงมาจาก)

คำเนิง อยู่เลิศ. (2541) ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดเศวตฉัตร เขตคลองสาน กรุงเทพฯ. ปรียญานิพนธ์ กศ.ม.(จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.

คณิงนิจ พุ่มพวง. (2546). การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี. ปรียญานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาชุมชน). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. อัดสำเนา.

ใบงานที่
เรื่อง “คิดดีทำได้”

คำอธิบาย

ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. ลักษณะการทำงานของ แม็ค เป็นอย่างไร

.....

.....

2. จากการกระทำของ แม็ค ทำให้ได้รับผลอย่างไร

.....

.....

3. นักเรียนคิดว่าควรปฏิบัติอย่างไรถึงจะมีผลงานที่ดีเหมือน แม็ค

.....

.....

4. นักเรียนคิดว่าการกระทำใดของ แม็ค ที่แสดงให้เห็นว่าใช้หลักอิทธิบาท 4

.....

.....

5. การกระทำของ แม็ค บ่งบอกถึงการใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 ในแต่ละข้ออย่างไร

1. ฉันทะ.....

2. วิริยะ.....

3. จิต.....

4. วิมังสา.....

6. วิธีการที่จะทำให้นักเรียนคิดดีทำได้ควรมีปฏิบัติอย่างไร

.....

.....

.....

กลุ่ม.....

วันที่...../...../พ.ศ

.....

ใบสรุปกิจกรรม

เรื่อง “คิดดีทำได้”

1. ผลดีของการคิดดีทำได้ คือ.....

.....

.....

.....

ผลเสียของการคิดไม่ดีทำในสิ่งที่ไม่ดี คือ.....

.....

.....

.....

2. การคิดดีทำได้นักเรียนสามารถทำได้หรือไม่.....

.....

.....

.....

และมีการปฏิบัติอย่างไร.....

.....

.....

.....

ชื่อนักเรียน.....

วันที่...../...../พ.ศ.....

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม ครั้งที่ 7

หัวข้อ เอาใจใส่ในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย

ชื่อกิจกรรม ร่วมมือร่วมใจ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนตระหนักรู้ในคุณค่าของการเอาใจใส่ในงาน และไม่ละเลยทอดทิ้งงานที่ได้รับมอบหมาย
2. เพื่อให้นักเรียนมีความเพียรพยายามในการทำงานในงานกลุ่มของตนตามที่ได้รับมอบหมาย
3. เพื่อให้นักเรียนรู้จักวางแผนและฝึกการร่วมกันวางแผนงาน เอาใจใส่ในงานที่กลุ่มของตนเองได้รับมอบหมาย

แนวคิดสำคัญ

1. การเห็นคุณค่าของการเอาใจใส่ และไม่ละเลยทอดทิ้งงาน ทำให้งานสำเร็จได้ตามมุ่งหมาย
2. การมีความเพียรในการทำงานกลุ่ม ทำให้งานที่ได้รับมอบหมาย เสร็จทันตามเวลาที่กำหนด
3. การฝึกวางแผนในกลุ่ม ทำให้มีประสบการณ์ในการวางแผนในการทำงาน เพื่อทำงานได้ตามแผนและบรรลุจุดมุ่งหมาย

เทคนิคที่ใช้ สถานการณ์จำลอง

เวลา 60 นาที

อุปกรณ์

1. เอกสารสถานการณ์จำลองเรื่อง “ร่วมมือร่วมใจ”
2. ใบงาน เรื่อง ร่วมมือร่วมใจ
3. ใบสรุปกิจกรรม เรื่อง ร่วมมือร่วมใจ

วิธีดำเนินการ

ขั้นที่ 1 ขั้นนำ (ฉันทะ)

1. ผู้นำกลุ่มกล่าวทักทาย (ธรรมะสวัสดิ์นักเรียนทุกคน) สนทนาและซักถามนักเรียน แสดงถึงความเอาใจใส่ให้นักเรียนทุกคน เพื่อความเป็นกันเองในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงสังเกต

ท่าทางความใส่ใจของนักเรียน ในกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นพร้อมทั้งอธิบายกิจกรรมที่จะร่วมกันปฏิบัติในครั้งนี้

2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนในแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 4 คน แล้วให้ตัวแทนนักเรียนที่ยังไม่เคยแสดงออกมาแสดงบทบาทตามสถานการณ์ที่กำหนด

3. ผู้นำกลุ่มชี้แจงรายละเอียดในการเล่นบทบาทสมมุติ ให้นักเรียนเข้าใจก่อนที่จะแสดง พร้อมทั้งชี้แจงใบความรู้หลักธรรมอิทธิบาท 4 ในการนำมาใช้เพื่อให้เกิดความเอาใจใส่ในการเรียน และแก้ปัญหาในด้านของการทำงานผิดพลาดได้อย่างไร

4. ผู้นำกลุ่มเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม เพื่อความเข้าใจในปัญหาต่างๆ ของกิจกรรม

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม (ฉันทะ วิริยะ และจิตตะ)

1. ผู้นำกลุ่มแจกเอกสารสถานการณ์จำลอง เรื่อง “ร่วมมือร่วมใจ” ให้กับนักเรียน

2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนแสดงตามสถานการณ์จำลอง เรื่อง “ร่วมมือร่วมใจ” ตามลำดับเหตุการณ์ที่เตรียมไว้ สำหรับนักเรียนที่ไม่ได้แสดงให้สังเกตพฤติกรรมของตัวละครที่ตัวแทนนักเรียนแสดงบทบาท และสาเหตุที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย (วิมังสา)

ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนพิจารณาถึงสาเหตุของพฤติกรรมการทำงานที่ได้รับมอบหมายในการเรียนของตนเองว่า นักเรียนเคยช่วยเพื่อนทำงานเป็นกลุ่มตลอดจนงานเสร็จหรือไม่ เพราะอะไรอย่างไร

2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ถึงสาเหตุของพฤติกรรมที่ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายสำเร็จตามกำหนด ว่ามาจากหลักธรรมอิทธิบาท 4 ข้อใดบ้าง โดยผู้นำกลุ่มคอยแทรกหลักธรรมอิทธิบาท 4 เป็นระยะตามความเหมาะสม

3. นักเรียนจะนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 ไปใช้กับพฤติกรรมที่ทำให้ทำงานผิดพลาดในงานที่ได้รับมอบหมายในการเรียนได้อย่างไร

ขั้นที่ 4 ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (วิมังสา)

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนสรุปสาเหตุของการขาดความเอาใจใส่ในการทำงานที่ได้รับมอบหมายที่พูดคุยกันมา

2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนระบุสาเหตุที่ทำให้ตนไม่สามารถทำงานกลุ่มสำเร็จได้ พร้อมทั้งข้อบกพร่องของตนเองที่ต้องการแก้ไขพฤติกรรมดังกล่าว

3. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนตั้งเป้าหมายว่า จะแก้ไขพฤติกรรมอะไร โดยพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไขนั้นสามารถทำได้มากน้อยเพียงใด และพร้อมที่จะแก้ไขพฤติกรรมนั้นด้วยความพอใจและเต็มใจ

4. ผู้นำกลุ่มสรุปเพิ่มเติมพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามที่ไม่เข้าใจในประเด็นที่ชี้แจง

ขั้นที่ 5 ชั้นประเมินผล

1. จากผลงานของนักเรียน
2. สังเกตจากการร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน
3. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายภายในกลุ่มตามใบงานกิจกรรมเกมที่นักเรียนร่วมกันทำในกลุ่ม

สถานการณ์จำลองเรื่อง “ร่วมมือร่วมใจ”

ฉากที่ 1

ในห้องเรียนช่วงบ่าย เรียนวิชาแนะแนว โดยครูประจำวิชาต้องการให้นักเรียนฝึกในเรื่องการเอาใจใส่ในการทำงานกลุ่ม โดยให้นักเรียนแบ่งเป็น 2 กลุ่มเพื่อแข่งกันโดยมีอุปกรณ์ตักน้ำเป็นกระป๋องซึ่งตักกันออกครึ่งหนึ่ง แล้วให้นักเรียนให้อุปกรณ์ที่เตรียมให้ตักน้ำใส่ถังอีกใบที่เตรียมไว้ให้เต็ม ถือว่าชนะ โดยให้ทำร่วมกันห้ามต่างคนต่างทำ และให้มีการวางแผนก่อน และให้เวลาทำ 10 นาที

ครู : วันนี้ครูจะให้พวกเธอฝึกในเรื่องของการเอาใจใส่ในการทำงานกลุ่ม โดยปฏิบัติตามเอกสารคำสั่งที่ครูแจกให้ในแต่ละกลุ่ม และครูจะดูแลกลุ่มแต่ละกลุ่มด้วยตนเอง และจะไม่บอกว่าผิดหรือถูก โดยให้ปฏิบัติตามบัตรคำสั่งเท่านั้น

กลุ่มที่ 1

หัวหน้ากลุ่ม : นี่พวกเราจะทำวิธีไหนดีถึงจะตักน้ำไปใส่ถังอีกใบให้เต็ม

นก : ยืนเรียงแถวกันแล้วก้อตักน้ำส่งต่อ ๆ กันไป

แก๊ง : เราว่าไม่ได้หรอกเพราะตอนเราส่งต่อกันนะน้ำก็ไหลออกหมดพอดี กันถึงรูเล็กชะที่ไหนหายไปครึ่งหนึ่งเลย

ตัน : ทำยังไงล่ะ ตักใครตักมันก้อไม่ได้ชะด้วย

หัวหน้ากลุ่ม : แล้วใครมีความคิดดี ๆ อีกรึป่าว

ตัน : รึว่าเราจะช่วยกันจับถังอีกส่วนก้อเอามืออุดกันถังไว้ แค่นี้ก็ได้แล้ว

แก๊ง : ถังก้อใบเล็กนิดเดียว เข้าไปรุ่มกันทั้งกลุ่มนี่นะ สะดุดขากันลัมกันพอดี

นก : เออเนี่ย !..เราคิดออกแล้ว ถ้าเราเอาถังมาต่อกันหันรูที่เจาะให้ตรงกันแล้วช่วยกันจับเป็นรางรองน้ำ แล้วให้คนหนึ่งตักน้ำเทใส่ให้มันไหลลงไปในถังอีกใบแต่คนตักน้ำต้องตัวโตหน่อยนะ เพราะต้องตักน้ำเยอะ น้ำมันก็จะไหลลงถังอีกใบแค่นี้ก็ช่วยกันทำงานทุกคนเลยหละ

เพื่อน ๆ : เอ่อ ! ดีดี...ถ้าอย่างนั้นเอาตามนี้นะ

ในที่สุดกลุ่ม 1 ก็ร่วมกันวางแผนที่จะตักน้ำใส่ถังอีกถังได้สำเร็จ และสมาชิกในกลุ่มก็ร่วมมือกันจับถังต่อกันเป็นรางแล้วสมาชิกในกลุ่มอีกคนก็เป็นคนตักน้ำเทใส่รางที่เพื่อในกลุ่มร่วมกันคิดขึ้น โดยใช้เวลาดำเนินการตามที่กำหนด

ฉากที่ 2

กลุ่มที่ 2

หัวหน้ากลุ่ม : พวกเราวางแผนร่วมกันหน่อยว่าจะใช้วิธีไหนดีที่จะตักน้ำให้เต็มถังอีกใบโดยที่พวกเราจะต้องทำงานร่วมกันตลอด

กล้า : เราคิดไม่ออกหรือพวกนายคิดไปก็แล้วกัน

- หนึ่ง : คิดไม่ออกก็ต้องช่วยกันคิดสิ คิดหลายคนดีกว่าคิดคนเดียว
- ตั้ม : เราก็มารู้เหมือนกัน คิดไม่ออกเลย นอกจากจะถือถังของใครของมันแล้วช่วยกัน
ดักใส่ให้เต็มครุไม่ว่าอะไรหรอก ยังไงพวกเราก็มช่วยกันอยู่แล้ว
- กล้า : ก็ดีเหมือนกันนะ ยิ่งเราคิดนานเวลาก็ยิ่งเดินไปเรื่อยๆ เตี้ยวก็ไม่ทันเวลาเอาพอดี
ก็มีวิธีเดียวนี้แหละที่จะช่วยกันได้ ถ้าพวกเขาไม่ทำก็ไม่เป็นไรนะฉันทำเองก็ได้
- หนึ่ง : มันจะดีหรือ มันเหมือนต่างคนต่างทำนะ
- ตั้ม : ก็มันมีวิธีไหนที่คิดได้อีกละ ถ้าเขาไม่อยากทำก็ไม่เป็นไรนะ เตี้ยวพวกเราทำเอง
- หัวหน้ากลุ่ม : เอาละๆ ..ถ้าอย่างนั้นเอาตามนี้แล้วกัน รีบทำเถอะเตี้ยวไม่ทันเวลา
- กล้า : เห็นไหมล่ะในที่สุดพวกเราก็มทำสำเร็จจนได้ เหลือเวลาดั่ง 2 นาทีแน่ะ
- ตั้ม : ใช่ จริงๆ ด้วย

ฉากที่ 3

หลังจากที่แข่งขันเสร็จแล้ว ครูก็ตัดสินทีมที่ชนะ โดยให้คะแนนจากการร่วมกัน
วางแผน ความสามัคคี ความเอาใจใส่ และความเพียรพยายามของสมาชิกในกลุ่ม และครูก็
ให้กลุ่มแรกเป็นฝ่ายชนะพร้อมทั้งอธิบายสาเหตุของการชนะในครั้งนี้

- ครู : ที่ครูให้ กลุ่มที่ 1 ชนะ เพราะว่ามี ความเอาใจใส่ในหน้าที่ของตนเอง มีการวางแผน
เป็นอย่างดี และมีความเพียรพยายามตลอดเวลาที่ทำกิจกรรม ทำตนให้มีคุณค่า
ในกลุ่ม ส่วนกลุ่ม 2 ขาดความเอาใจใส่ ไม่ค่อยให้ความร่วมมือในกลุ่ม มีความ
ขัดแย้งวางแผนไม่ดี ถึงงานจะเสร็จเร็ว แต่ขาดความสามัคคี ครูจึงปรับให้แพ้ใน
เกมนี้เพราะฉะนั้นการทำงานกลุ่ม หรือทำคนเดียวต้องมีความเอาใจใส่ และ
วางแผนในการทำงานเข้าใจไหม
- นักเรียน : เข้าใจ ครับ/ค่ะ คุณครู

ใบงาน

เรื่อง ร่วมมือร่วมใจ

คำอธิบาย

ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานครั้งนี้คืออะไร.....
.....
.....
2. นักเรียนใช้วิธีการใดจึงสามารถชนะอุปสรรคในครั้งนี้ได้ และมีการทำอย่างไร.....
.....
.....
3. นักเรียนคิดว่าสิ่งที่สำคัญ ที่ทำให้งานประสบผลสำเร็จ มีอะไรบ้าง
.....
.....
.....
4. นักเรียนคิดว่าการนำหลักอิทธิบาท 4 ด้านเอาใจใส่ในปัญหา มีความเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค สามารถนำไปใช้กับกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างไร
.....
.....
.....
.....
4. นักเรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการเล่นเกมนครั้งนี้ในด้านใดบ้างต่อไปนี้
  1. ช่วยวางแผน.....
  2. ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน.....
  3. การเสียสละของใช้ส่วนตัว.....

กลุ่ม.....

วันที่...../...../พ.ศ.....

ใบสรุปกิจกรรม

เรื่อง ร่วมมือร่วมใจ

1. ผลดีของการเอาใจใส่ในหน้าที่ คือ.....

.....

.....

.....

ผลเสียของการขาดความเอาใจใส่ในหน้าที่ คือ.....

.....

.....

.....

2. การเอาใจใส่ในหน้าที่นักเรียนสามารถทำได้หรือไม่.....

.....

.....

.....

และมีการปฏิบัติอย่างไร.....

.....

.....

.....

ชื่อนักเรียน.....

วันที่...../...../พ.ศ.....

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม ครั้งที่ 8

หัวข้อ ความละเอียดรอบคอบในการทำงาน

ชื่อกิจกรรม วางแผนก่อนอย่าใจร้อน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการมีความละเอียดรอบคอบในการทำงาน
2. เพื่อให้นักเรียนสามารถวางแผนร่วมกันภายในกลุ่มก่อนที่จะลงมือทำงาน
3. เพื่อให้ให้นักเรียนฝึกเอาใจใส่ในงานที่กลุ่มของตนเองได้รับมอบหมาย
4. เพื่อให้ให้นักเรียนฝึกทบทวนงานที่กลุ่มของตนเองทำได้ทำเสร็จแล้วเพื่อแก้ไขส่วนที่ไม่สมบูรณ์

แนวคิดสำคัญ

1. การเห็นความสำคัญของความละเอียดรอบคอบ ก่อให้เกิด การวางแผนในการทำงาน
2. การวางแผนในการทำงานก่อนลงมือกระทำ ทำให้งานเป็นไปตามขั้นตอน ไม่ผิดพลาด
3. การฝึกการเอาใจใส่ในการทำงาน ทำให้ไม่ทิ้งหน้าที่ ไม่ละเลยงานที่ทำ และมีความมุ่งมั่นที่จะทำให้งานเสร็จ
4. การฝึกการทบทวนงานที่ได้รับมอบหมาย ทำให้เกิดประสบการณ์ และทำให้งานที่สำเร็จมีประสิทธิภาพ

เทคนิคที่ใช้ การเล่นเกม

เวลา 60 นาที

อุปกรณ์

1. ดินน้ำมัน
2. บัตรคำสั่ง เรื่อง วางแผนก่อนอย่าใจร้อน
3. ใบงาน เรื่อง วางแผนก่อนอย่าใจร้อน
4. ใบสรุปกิจกรรม เรื่อง วางแผนก่อนอย่าใจร้อน

วิธีดำเนินการ

ขั้นที่ 1 ขั้นนำ (ฉันทะ)

1. ผู้นำกลุ่มกล่าวทักทาย (ธรรมะสวัสดิ์นักเรียนทุกคน) สนทนาและซักถามนักเรียน แสดงถึงความเอาใจใส่ให้นักเรียนทุกคน เพื่อความเป็นกันเองในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงสังเกต

ท่าทางความใส่ใจของนักเรียน ในกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นพร้อมทั้งอธิบายกิจกรรมที่จะร่วมกันปฏิบัติในครั้งนี้

2. ผู้นำกลุ่มแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 4 คน เพื่อทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน
3. ผู้นำกลุ่มชี้แจงรายละเอียดและกติกาในการเล่นเกมน “วางแผนก่อนอย่าใจร้อน” พร้อมทั้งแจกใบความรู้เรื่อง “หลักธรรมอิทธิบาท 4” ให้นักเรียนทุกคน แล้วชี้แจงใบความรู้หลักธรรมอิทธิบาท 4 ในการนำมาใช้เพื่อให้เกิดความละเอียดรอบคอบในการทำงานที่ได้รับมอบหมายในการเรียนและนำมาใช้ในการทำงานกลุ่มให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างไร
4. ผู้นำกลุ่มเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม เพื่อความเข้าใจในปัญหาต่างๆ ของกิจกรรมนี้

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม (จับทะ วิริยะ และจิตตะ)

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนแต่ละกลุ่มเล่นเกม “วางแผนก่อนอย่าใจร้อน” ช่วยกันจากอุปกรณ์ที่เตรียมไว้ให้ เสร็จทันตามเวลาที่กำหนดโดยใช้เวลา 10 – 15 นาที
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนส่งตัวแทนมารับดินน้ำมัน
3. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนนำเสนอผลงานของกลุ่ม

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย (วิมังสา)

ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนพิจารณาถึงสาเหตุของการทำงานกลุ่มร่วมกันว่า การทำงานของสมาชิกในกลุ่มเป็นอย่างไรบ้าง แล้วให้นักเรียนบอกปัญหาในการทำงานกลุ่มของตนเองว่าเกิดจากอะไรบ้าง แล้วบอกปัญหาของตนเองที่เกิดจากการทำงานกลุ่มมาให้มากที่สุด
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาที่เกิดจากการทำงานกลุ่มของแต่ละกลุ่ม และปัญหาของนักเรียนแต่ละคนที่พบปัญหาของตนเองในการทำงานกลุ่ม โดยผู้นำกลุ่มคอยแทรกหลักธรรมอิทธิบาท 4 เพื่อแก้ปัญหาในการทำงานกลุ่มของแต่ละคนเป็นระยะตามความเหมาะสม
3. นักเรียนจะนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 ไปใช้เพื่อให้เกิดความละเอียดรอบคอบในการทำงานกลุ่ม และจะนำไปปรับพฤติกรรมของตนเองในการทำงานอย่างไร

ขั้นที่ 4 ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (วิมังสา)

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนสรุปสาเหตุของการขาดความละเอียดรอบคอบในการทำงานที่ได้รับมอบหมายที่พูดคุยกันมา
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนระบุสาเหตุที่ทำให้ตนขาดความละเอียดรอบคอบในการทำงานกลุ่ม พร้อมทั้งข้อบกพร่องของตนเองที่ต้องการแก้ไขพฤติกรรมดังกล่าว
3. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนตั้งเป้าหมายว่า จะแก้ไขพฤติกรรมอะไร โดยพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไขนั้นสามารถทำได้มากน้อยเพียงใด และพร้อมที่จะแก้ไขพฤติกรรมนั้นด้วยความพอใจและเต็มใจ

4. ผู้นำกลุ่มสรุปเพิ่มเติมพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามที่ไม่เข้าใจในประเด็นที่ชี้แจง

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล

1. สังเกตจากการร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายภายในกลุ่มตามใบงานกิจกรรมเกมที่นักเรียนร่วมกันทำในกลุ่ม

บัตรคำสั่ง

เรื่อง วางแผนก่อนอย่าใจร้อน

ให้สมาชิกภายในกลุ่ม ปั้นตุ๊กตา 5 ตัว จากดินน้ำมันที่เตรียมไว้ให้ ภายในเวลา 20 นาที โดยมีกติกาในการเล่นดังนี้ คือ

1. นำดินน้ำมันมาปั้นเป็นตุ๊กตา 5 ตัว
2. ตุ๊กตาทั้ง 5 ตัวต้องทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ดูทีวี ทานข้าว เป็นต้น
3. ทำครบ ถือว่าทำงานสำเร็จ

ใบงาน

เรื่อง วางแผนก่อนอย่าใจร้อน

คำอธิบาย

ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานครั้งนี้คืออะไร.....
.....
.....
2. นักเรียนใช้วิธีการใดจึงสามารถชนะอุปสรรคในครั้งนี้ได้ และมีการทำอย่างไร.....
.....
.....
3. นักเรียนคิดว่าสิ่งที่สำคัญ ที่ทำให้งานประสบผลสำเร็จ มีอะไรบ้าง
.....
.....
.....
4. นักเรียนคิดว่าการนำหลักอิทธิบาท 4 ด้านเอาใจใส่ในปัญหา มีความเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค สามารถนำไปใช้กับกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างไร
.....
.....
.....
.....
4. นักเรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการเล่นเกมนครั้งนี้ในด้านใดบ้างต่อไปนี้
  1. ช่วยวางแผน.....
  2. ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน.....
  3. การเสียสละของใช้ส่วนตัว.....

กลุ่ม.....

วันที่...../...../พ.ศ.....

ใบสรุปกิจกรรม

เรื่อง วางแผนก่อนอย่าใจร้อน

1. ผลดีของการเอาใจใส่ในหน้าที่ คือ.....

.....

.....

.....

ผลเสียของการขาดความเอาใจใส่ในหน้าที่ คือ.....

.....

.....

.....

2. ผลของดีการทำงานด้วยการวางแผนก่อน.....

.....

.....

.....

ผลเสียของการทำงานโดยไม่ได้วางแผนก่อน.....

.....

.....

.....

3. การเอาใจใส่ในหน้าที่นักเรียนสามารถทำได้หรือไม่.....

.....

.....

.....

และมีการปฏิบัติอย่างไร.....

.....

.....

.....

ชื่อนักเรียน.....

วันที่...../...../พ.ศ.....

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม ครั้งที่ 9

หัวข้อ ความละเอียดรอบคอบในการทำงาน

ชื่อกิจกรรม คิดให้ดีกว่าก่อนทำ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนสามารถคิดก่อนทำ และไตร่ตรองให้ดีก่อนที่จะส่งผลงาน
2. เพื่อให้นักเรียนรู้จักเอาใจใส่ในงานที่กลุ่มของตนเองได้รับมอบหมาย
3. เพื่อให้นักเรียนรู้จักทบทวนงานที่กลุ่มของตนเองทำได้ทำเสร็จแล้วเพื่อแก้ไขส่วนที่ไม่สมบูรณ์

แนวคิดสำคัญ

1. การคิดก่อนทำและไตร่ตรองก่อนส่งงาน ก่อให้เกิด ความผิดพลาดในการทำงานน้อยและเห็นจุดบกพร่องเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข
2. การเอาใจใส่ในการทำงานร่วมกลุ่ม ทำให้ไม่ทิ้งหน้าที่ ไม่ละเลยงานที่ทำ และมีความมุ่งมั่นที่จะทำให้งานเสร็จ
3. การทบทวนงานที่ทำ ทำให้งานที่เสร็จได้รับการตรวจสอบหาข้อผิดพลาด เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เทคนิคที่ใช้ กรณีตัวอย่าง

เวลา 60 นาที

อุปกรณ์

1. เอกสารกรณีตัวอย่างเรื่อง “คิดให้ดีกว่าก่อนทำ”
2. ใบงานเรื่อง “คิดให้ดีกว่าก่อนทำ”
3. ใบสรุปกิจกรรม เรื่อง “คิดให้ดีกว่าก่อนทำ”

วิธีดำเนินการ

ขั้นที่ 1 ชำนาญ (จับตะ)

1. ผู้นำกลุ่มกล่าวทักทาย (ธรรมะสวัสดิ์นักเรียนทุกคน) สนทนาและซักถามนักเรียน แสดงถึงความเอาใจใส่ในนักเรียนทุกคน เพื่อความเป็นกันเองในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงสังเกตท่าทางความใส่ใจของนักเรียน ในกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นพร้อมทั้งอธิบายกิจกรรมที่จะร่วมกันปฏิบัติในครั้งนี้

2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 4 คน

3. ผู้นำกลุ่มชี้แจงบทบาทหน้าที่ที่นักเรียนต้องปฏิบัติในกิจกรรมนี้
4. ผู้นำกลุ่มเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม เพื่อความเข้าใจในปัญหาต่างๆ ของกิจกรรมนี้

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม (จับทะ วิริยะ และจิตตะ)

1. ผู้นำกลุ่มให้ตัวแทนกลุ่มออกมารับเอกสารกรณีตัวอย่างเรื่อง “คิดให้ดีกว่าก่อนทำ” เพื่อศึกษาและช่วยกันตอบคำถามลงในใบงาน
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนนำเสนอใบงานที่ร่วมกันทำมาอภิปรายหน้าห้อง

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย (วิมังสา)

ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนพิจารณาถึงสาเหตุของพฤติกรรมขาดความละเอียดรอบคอบในการทำงานที่ได้รับมอบหมายในการเรียนของตนเองว่า เกิดจากอะไรบ้าง แล้วบอกสาเหตุของการทำให้ขาดความละเอียดรอบคอบในการทำงานที่ได้รับมอบหมายในการเรียนของตนเองให้มากที่สุด
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ถึงสาเหตุของพฤติกรรมที่ขาดความละเอียดรอบคอบในการทำงานที่ได้รับมอบหมายในการเรียนของตนเอง โดยผู้นำกลุ่มคอยแทรกหลักธรรมอริยบท 4 เพื่อแก้ปัญหาในการขาดความละเอียดรอบคอบในการทำงานที่ได้รับมอบหมายเป็นระยะตามความเหมาะสม
3. นักเรียนจะนำหลักธรรมอริยบท 4 ไปใช้กับพฤติกรรมที่ทำให้ทำงานผิดพลาดในงานที่ได้รับมอบหมายในการเรียนได้อย่างไร

ขั้นที่ 4 ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (วิมังสา)

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนสรุปสาเหตุของการประสบความสำเร็จในการเรียนด้วยการตั้งใจทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย อย่างที่พูดคุยกันมา
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนระบุสาเหตุที่ทำให้ตนไม่สามารถทำงานให้สำเร็จได้ พร้อมทั้งข้อบกพร่องของตนเองที่ต้องการแก้ไขพฤติกรรมดังกล่าว
3. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนตั้งเป้าหมายว่า จะแก้ไขพฤติกรรมอะไร โดยพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไขนั้นสามารถทำได้มากน้อยเพียงใด และพร้อมที่จะแก้ไขพฤติกรรมนั้นด้วยความพอใจและเต็มใจ
4. ผู้นำกลุ่มสรุปเพิ่มเติมพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามที่ไม่เข้าใจในประเด็นที่ชี้แจง

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล

1. สังเกตจากการร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายภายในกลุ่มตามใบงานกิจกรรมเกมที่นักเรียนร่วมกันทำในกลุ่ม

กรณีตัวอย่างเรื่อง “คิดให้ดีกว่าก่อนทำ”¹

วันหนึ่งในช่วงพักกลางวัน อนันต์ไปนั่งอ่านหนังสือในห้องสมุด อนันต์ได้เห็นสุนัขเดินไปเดินมาและทำท่าทางลับ ๆ ล่อ ๆ อยู่ข้างตู้หนังสือ จึงเข้าไปดู อนันต์เห็นสุนัขกำลังฉีกหนังสือของห้องสมุด จึงเข้าไปห้าม แต่สุนัขไม่สนใจ กลับบอกว่าใครๆ เขาก็ทำกันอย่างนี้แหละ อย่าย่ำแต่ฉีกเลย หยิบไปทั้งเล่มก็ยังมี ถ้าอนันต์อยากได้เล่มไหนก็บอกจะเอาออกไปให้ อนันต์บอกว่า หนังสือของห้องสมุด เป็นสมบัติของโรงเรียนส่วนรวม เป็นของนักเรียนทุกคนที่ต้องช่วยกันรักษา ไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง ถ้าหากสุนัขแอบฉีกหรือขโมยหนังสือออกไป และคนอื่นที่เขาจะใช้ก็ไม่มีใช้ แล้วจะทำยังไง แต่สุนัขก็ไม่สนใจ แถมยังต่อว่าอนันต์แล้วก็เดินไปหาหนังสือวิชาสังคมที่ต้องทำรายงาน แต่ปรากฏว่าหนังสือเล่มนั้นถูกฉีกหน้าไปแล้ว สุนัขโกรธมากจึงพูดว่า ใจพวกที่ชอบฉีกหนังสือไปเป็นพวกที่เห็นแก่ตัว อนันต์จึงหันพูดว่า ใจใจพวกที่ชอบฉีกหนังสือไปเป็นพวกที่เห็นแก่ตัว สุนัขจึงหันมามองหน้าอนันต์ แล้วขอโทษที่ตนเคยฉีกหนังสือและขโมยหนังสือ โดยไม่นึกถึงว่ายังมีคนอื่นอีกมากที่ต้องการใช้หนังสือ และสัญญาว่าต่อไปนี้จะไม่ทำอย่างนี้อีกแล้ว และจะช่วยรักษาสมบัติของส่วนรวม

---

¹ (ปรับปรุงมาจาก)

คำนี้ง อยูเลิศ. (2541) ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดเศวตฉัตร เขตคลองสาน กรุงเทพฯ. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.

คณิงนิจ พุ่มพวง. (2546). การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาชุมชน). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. อัดสำเนา.

ใบงาน

เรื่อง คิดให้ดีก่อนทำ

คำอธิบาย

ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. ผลจากการกระทำของ สุนัขทำให้เกิดผลกระทบต่อโรงเรียนอย่างไร

.....

.....

.....

2. จากการทำของสุนัขทำให้เกิดผลต่อตนเองและส่วนรวมอย่างไร

.....

.....

.....

3. นักเรียนคิดว่าสุนัขทำถูกหรือไม่ และควรปฏิบัติอย่างไรเพื่อเป็นการรักษาสมบัติของโรงเรียน

.....

.....

.....

.....

4. นักเรียนคิดว่าการนำหลักอิทธิบาท 4 ด้านมีความละเอียดรอบคอบในการทำงาน สามารถนำไปใช้กับกิจกรรมการเรียนได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

กลุ่ม.....

วันที่...../...../พ.ศ.....

ใบสรุปกิจกรรม
เรื่อง “คิดให้ดีก่อนทำ”

1. ผลดีของการมีความละเอียดรอบคอบในการเรียน และการทำงาน คือ

.....
.....
.....
.....

ผลเสียของการขาดความละเอียดรอบคอบในการเรียน และการทำงาน คือ

.....
.....
.....

2. ผลของดีการทำงานด้วยการวางแผนก่อน.....

.....
.....
.....

ผลเสียของการทำงานด้วยการวางแผนก่อน.....

.....
.....
.....

3. การมีความละเอียดรอบคอบในการเรียนนักเรียนสามารถทำได้หรือไม่

.....
.....
.....

และมีการปฏิบัติอย่างไร.....

.....
.....
.....

ชื่อนักเรียน.....

วันที่...../...../พ.ศ.....

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม ครั้งที่ 10

หัวข้อ   ปรับปรุงแก้ไขผลงานที่ได้รับมอบหมาย

ชื่อกิจกรรม   ทำหน้าที่ของตนหรือยัง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการปรับปรุงแก้ไขงานที่ได้รับมอบหมาย
2. เพื่อให้นักเรียนฝึกเอาใจใส่ในงานที่ต้องแก้ไขตามที่ได้รับมอบหมาย
3. เพื่อให้นักเรียนฝึกทบทวนงานที่แก้ไขแล้วให้ถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

แนวคิดสำคัญ

1. การเห็นคุณค่าในการปรับปรุงแก้ไขงาน ทำให้งานที่สำเร็จมีคุณภาพ
2. การฝึกการเอาใจใส่ในงานที่ต้องแก้ไข ทำให้เกิดประสบการณ์ ไม่ละเลย ไม่ทอดทิ้ง และมีความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขงานให้เสร็จ
3. การฝึกทบทวนงานที่แก้ไขแล้ว ทำให้เกิดประสบการณ์ ในการตรวจสอบหาข้อผิดพลาด เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เทคนิคที่ใช้   ระดมความคิด

เวลา   60 นาที

อุปกรณ์

1. เอกสารกำหนดสถานการณ์จำลอง
2. ใบงานในสถานการณ์ที่ 1,2 และ 3
3. ใบสรุปกิจกรรม เรื่อง ทำหน้าที่ของตนหรือยัง

วิธีดำเนินการ

ขั้นที่ 1 ขั้นนำ (ฉันทะ)

1. ผู้นำกลุ่มกล่าวทักทาย (ธรรมะสวัสดิ์ดีนักเรียนทุกคน) สนทนาและซักถามนักเรียน แสดงถึงความเอาใจใส่ให้นักเรียนทุกคน เพื่อความเป็นกันเองในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงสังเกตท่าทางความใส่ใจของนักเรียน ในกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นพร้อมทั้งอธิบายกิจกรรมที่จะร่วมกันปฏิบัติในครั้งนี้

2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม 3 กลุ่มๆ ละ 4 คน
3. ผู้นำกลุ่มชี้แจงบทบาท หน้าที่ที่นักเรียนต้องปฏิบัติในกิจกรรมนี้
4. ผู้นำกลุ่มเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม เพื่อความเข้าใจในปัญหาต่างๆ ของกิจกรรมนี้

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม (ฉันทะ วิริยะ และจิตตะ)

1. ผู้นำกลุ่มให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มมารับเอกสารสถานการณ์จำลอง แล้วศึกษาสถานการณ์จำลองตามเอกสารที่ได้ แล้วอภิปรายตามสถานการณ์นั้นๆ
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนออกมานำเสนองานอภิปราย ทำความเข้าใจในแต่ละสถานการณ์ที่กลุ่มตนเองนำเสนอ

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย (วิมังสา)

ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนพิจารณาถึงสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่ยอมปรับปรุงแก้ไขงานที่ผิดในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายในการเรียนของตนเองว่า เกิดจากอะไรบ้าง แล้วบอกสาเหตุของการทำให้ไม่ยอมปรับปรุงแก้ไขงานที่ผิดในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายในการเรียนของตนเองให้มากที่สุด
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ถึงสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่ยอมปรับปรุงแก้ไขงานที่ผิดในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายในการเรียนของตนเอง โดยผู้นำกลุ่มคอยแทรกหลักธรรมอริยบท 4 เพื่อแก้ปัญหาในการไม่ยอมปรับปรุงแก้ไขงานที่ผิดในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายเป็นระยะตามความเหมาะสม
3. นักเรียนจะนำหลักธรรมอริยบท 4 ไปใช้อย่างไรเพื่อให้รู้จักปรับปรุงแก้ไขงานที่ทำผิดตามที่ได้รับมอบหมายในการเรียนได้อย่างไร

ขั้นที่ 4 ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (วิมังสา)

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนสรุปสาเหตุของการประสบความสำเร็จในการเรียนด้วยการตั้งใจทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย อย่างที่พูดคุยกันมา
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนระบุสาเหตุที่ทำให้ตนไม่สามารถทำงานให้สำเร็จได้ พร้อมทั้งข้อบกพร่องของตนเองที่ต้องการแก้ไขพฤติกรรมดังกล่าว
3. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนตั้งเป้าหมายว่า จะแก้ไขพฤติกรรมอะไร โดยพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไขนั้นสามารถทำได้มากน้อยเพียงใด และพร้อมที่จะแก้ไขพฤติกรรมนั้นด้วยความพอใจและเต็มใจ
4. ผู้นำกลุ่มสรุปเพิ่มเติมพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามที่ไม่เข้าใจในประเด็นที่ชี้แจง

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล

1. สังเกตจากการร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายภายในกลุ่มตามใบงานกิจกรรมเกมที่นักเรียนร่วมกันทำในกลุ่ม

สถานการณ์จำลองเรื่อง

สถานการณ์ที่ 1

ที่โรงเรียนวัดประดู่ (พ่วงอุทิศ) ครูได้พานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปลูกผักเพื่อเอาไว้ทำอาหารกลางวันของโรงเรียน และได้จัดเวรให้นักเรียนแบ่งกลุ่มกันเพื่อดูแลแปลงผักและรดน้ำ และครั้งนี้เป็นเวรของวิชัย สมศักดิ์ และสุชาติ ที่จะต้องไปรดน้ำหลังเลิกเรียน แต่ทั้งสามคนก็เล่นเพลินทำให้ลืมไปรดน้ำผัก ทำให้ผักที่ปลูกไว้ถูกแดดมาทั้งวันก็เหี่ยวเฉา และแห้งตายเกือบทั้งแปลง

อภิปราย

1. นักเรียนคิดว่า จากการกระทำของนักเรียนทั้ง 3 คน ในสถานการณ์นี้จะเกิดอะไรขึ้นบ้าง

ต่อตนเอง.....

.....

ต่อส่วนรวม.....

.....

2. นักเรียนคิดว่าเพราะเหตุใด จึงทำให้เกิดผลเช่นนั้น

.....

.....

3. ถ้านักเรียนเป็นทั้ง 3 คนนี้นักเรียนจะมีวิธีปฏิบัติตนอย่างไรเพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้น

.....

.....

4. ถ้านักเรียนอยู่ในเหตุการณ์นี้ นักเรียนมีวิธีแก้ไขปัญหอย่างไร

.....

.....

.....

.....

กลุ่มที่.....

วันที่...../...../ 2552

ใบกำหนดสถานการณ์

สถานการณ์ที่ 2

การทำความสะดวกโรงอาหารในวันนี้ เป็นเวรทำความสะอาดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ทั้งหมด 30 คน โดยให้นักเรียนทำความสะอาดในช่วงตอนเที่ยงหลังรับประทานอาหารกลางวันเสร็จ เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้ว มีนักเรียนมาทำความสะอาด 5 คน ทำให้ทำความสะอาดเสร็จไม่ทันก่อนเวลาเข้าชั้นเรียน และช่วงบ่ายนั้นเองมีกรรมการเขตเข้ามาดูงานภายในโรงเรียน และได้เข้าไปดูความสะดวกในโรงอาหารด้วย

อภิปราย

1. นักเรียนคิดว่า จากการกระทำของนักเรียนทั้ง 3 คน ในสถานการณ์นี้จะเกิดอะไรขึ้นบ้าง
 ต่อตนเอง.....

.....
 ต่อส่วนรวม.....

2. นักเรียนคิดว่าเพราะเหตุใด จึงทำให้เกิดผลเช่นนั้น

.....
 .....

3. ถ้านักเรียนเป็นทั้ง 3 คนนี้นักเรียนจะมีวิธีปฏิบัติตนอย่างไรเพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้น

.....
 .....

4. ถ้านักเรียนอยู่ในเหตุการณ์นี้ นักเรียนมีวิธีแก้ไขปัญหาอย่างไร

.....
 .....

.....
 .....

.....
 .....

กลุ่มที่.....

วันที่...../...../ พ.ศ.....

ใบกำหนดสถานการณ์

สถานการณ์ที่ 3¹

ในเช้าวันจันทร์ครูมอบหมายให้ มานิต มานะ และกำพล ไปเก็บผักบุงที่แปลงผักของโรงเรียนส่งไปที่โรงครัวในตอนเช้า ก่อนเวลา 08.30 น. เพื่อนำมาทำอาหารมื้อกลางวัน ทั้ง 3 คนก็ไปที่แปลงผัก พอเก็บผักได้สักพัก กำพลก็บอกว่า เก็บไปก่อนนะไปเข้าห้องน้ำก่อนเดี๋ยวมา มานิต และมานะ ก็เก็บผักไปด้วยเล่นกันไปด้วยช่วยกันจนเสร็จ แล้วก็วางผักบุงที่ถอนไว้แล้วรอให้กำพลมาล้างต่อ และจะได้เอาไปส่งที่โรงครัว แต่แล้วกำพลก็ไม่ได้มา เมื่อถึงเวลาเข้าห้องเรียนทั้ง 3 สามก็พากันเข้าห้องเรียน ลืมนึกถึงผักที่ถอนไว้ เมื่อถึงตอนพักกลางวันทำให้อาหารกลางวันน้อยไม่พอรับประทาน

อภิปราย

- นักเรียนคิดว่า จากการกระทำของนักเรียนทั้ง 3 คน ในสถานการณ์นี้จะเกิดอะไรขึ้นบ้าง
 ต่อตนเอง.....
 .....
 ต่อส่วนรวม.....
 .....
  - นักเรียนคิดว่าเพราะเหตุใด จึงทำให้เกิดผลเช่นนั้น
 .....
 .....
  - ถ้านักเรียนเป็นทั้ง 3 คนนี้ นักเรียนจะมีวิธีปฏิบัติตนอย่างไรเพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้น
 .....
 .....
  - ถ้านักเรียนอยู่ในเหตุการณ์นี้ นักเรียนมีวิธีแก้ไขปัญหอย่างไร
 .....
 .....
- กลุ่มที่.....
วันที่...../...../ พ.ศ.....

¹ (ปรับปรุงมาจาก)

คณิงฉิม พุ่มพวง. (2546). การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบุรีจังหวัดเพชรบุรี. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาชุมชน). กรุงเทพฯ :
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. อัดสำเนา.

ใบงาน
สถานการณ์ที่.....

ให้นักเรียนตอบคำถาม และสรุปความคิดเห็นของกลุ่ม พร้อมนำเสนอหน้าห้อง

1. การกระทำในสถานการณ์ที่นักเรียนในกลุ่มได้ร่วมกันอภิปราย เป็นการกระทำที่ไม่มีความ
รับผิดชอบเพราะเหตุใด.....

.....

2. ผลที่ได้รับต่อการกระทำต่อหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบ

    ต่อตนเอง.....

.....

    ต่อส่วนรวม.....

.....

3. ผลเสียต่อการกระทำ ที่ละเลยต่อหน้าที่

    ต่อตนเอง.....

.....

    ต่อส่วนรวม.....

.....

4. นักเรียนเคยทำในสิ่งที่แสดงว่าละทิ้งต่อหน้าที่ของตนเองหรือไม่ (ยกตัวอย่าง) และนักเรียนมีวิธีที่
จะแก้ไขการกระทำของตนเองอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

กลุ่มที่.....

วันที่...../...../ พ.ศ.....

ใบสรุปกิจกรรม
เรื่อง ทำหน้าที่ของตนหรือยัง

ให้นักเรียนระบุหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบของตนเอง ในตารางต่อไปนี้

หน้าที่นักเรียนทำได้ดี	นักเรียนมีวิธีการปฏิบัติอย่างไร
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
หน้าที่ที่นักเรียนทำได้ไม่ดี	
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
หน้าที่ที่นักเรียนยังไม่ได้ทำ	
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	

ลงชื่อนักเรียน.....

วันที่...../...../ พ.ศ.....

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม ครั้งที่ 11

หัวข้อ ปรับปรุงแก้ไขผลงานที่ได้รับมอบหมาย

ชื่อกิจกรรม คำแนะนำของครูผู้หวังดี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนรู้จักพิจารณา ตรวจสอบถึงสาเหตุของความผิดพลาดเกิดขึ้นกับงาน แล้วหาวิธีแก้ไข
2. เพื่อให้นักเรียนรู้จักเอาใจใส่ในงานที่ต้องแก้ไขตามที่ได้รับมอบหมาย
3. เพื่อให้นักเรียนรู้จักทบทวนงานที่แก้ไขแล้วให้ถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

แนวคิดสำคัญ

1. การพิจารณา ตรวจสอบถึงสาเหตุของความผิดพลาดในงาน ทำให้ รู้ข้อผิดพลาด ซึ่งนำไปสู่การแก้ไขงาน
2. การเอาใจใส่ในงานที่ต้องแก้ไข ทำให้มีความรับผิดชอบ ไม่ละเลย ไม่ทอดทิ้ง และมีความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขงานให้เสร็จ
3. การทบทวนงานที่แก้ไขแล้ว ทำให้เกิดความรับผิดชอบในการตรวจสอบหาข้อผิดพลาดในงานที่แก้ไขแล้วอีกครั้ง เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เทคนิคที่ใช้ บทบาทสมมติ

เวลา 60 นาที

อุปกรณ์

1. เอกสารบทบาทสมมติเรื่อง “คำแนะนำของครูผู้หวังดี”
2. ใบงานเรื่อง “คำแนะนำของครูผู้หวังดี”
3. ใบสรุปกิจกรรม เรื่อง “คำแนะนำของครูผู้หวังดี”

วิธีดำเนินการ

ขั้นที่ 1 ขั้นนำ (ฉันทะ)

1. ผู้นำกลุ่มกล่าวทักทาย (ธรรมะสวัสดิ์นักเรียนทุกคน) สนทนาและซักถามนักเรียน แสดงถึงความเอาใจใส่ให้นักเรียนทุกคน เพื่อความเป็นกันเองในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงสังเกตท่าทางความใส่ใจของนักเรียน ในกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นพร้อมทั้งอธิบายกิจกรรมที่จะร่วมกันปฏิบัติในครั้งนี้

2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนในแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 4 คน แล้วให้ตัวแทนนักเรียนที่ยังไม่เคยแสดงออกมาแสดงบทบาทตามสถานการณ์ที่กำหนด
3. ผู้นำกลุ่มชี้แจงรายละเอียดในการเล่นบทบาทสมมติ ให้นักเรียนเข้าใจก่อนที่จะแสดง พร้อมทั้งชี้แจงใบความรู้หลักธรรมอิทธิบาท 4 ในการนำมาใช้เพื่อให้เกิดความเอาใจใส่ในการเรียน และแก้ปัญหาในด้านของการทำงานผิดพลาดได้อย่างไร
4. ผู้นำกลุ่มเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม เพื่อความเข้าใจในปัญหาต่างๆ ของกิจกรรมนี้

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม (ฉันทะ วิริยะ และจิตตะ)

1. ผู้นำกลุ่มแจกเอกสารบทบาทสมมติให้นักเรียนได้คัดเลือก
2. นักเรียนที่ได้รับเลือกร่วมกันแสดงบทบาทสมมติเรื่อง “คำแนะนำของครูผู้หวังดี” ตามลำดับเหตุการณ์ที่เตรียมไว้ สำหรับนักเรียนที่ไม่ได้แสดงให้สังเกตพฤติกรรมของตัวละครที่ตัวแทนนักเรียนแสดงบทบาท และสาเหตุที่เกิดขึ้นจากการทำผิดพลาด

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย (วิมังสา)

ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนพิจารณาถึงสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่ชอบปรับปรุงแก้ไขงานที่ผิดในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายในการเรียนของตนเองว่า เกิดจากอะไรบ้าง แล้วบอกสาเหตุของการทำให้ไม่ยอมปรับปรุงแก้ไขงานที่ผิดในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายในการเรียนของตนเองให้มากที่สุด
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ถึงสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่ยอมปรับปรุงแก้ไขงานที่ผิดในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายในการเรียนของตนเอง โดยผู้นำกลุ่มคอยแทรกหลักธรรมอิทธิบาท 4 เพื่อแก้ปัญหาในการไม่ยอมปรับปรุงแก้ไขงานที่ผิดในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายเป็นระยะตามความเหมาะสม
3. นักเรียนจะนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 ไปใช้อย่างไรเพื่อให้รู้จักปรับปรุงแก้ไขงานที่ทำผิดตามที่ได้รับมอบหมายในการเรียนได้อย่างไร

ขั้นที่ 4 ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (วิมังสา)

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนสรุปสาเหตุของการประสบความสำเร็จในการเรียนด้วยการตั้งใจทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย อย่างที่พูดคุยกันมา
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนระบุสาเหตุที่ทำให้ตนไม่สามารถทำงานให้สำเร็จได้ พร้อมทั้งข้อบกพร่องของตนเองที่ต้องการแก้ไขพฤติกรรมดังกล่าว
3. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนตั้งเป้าหมายว่า จะแก้ไขพฤติกรรมอะไร โดยพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไขนั้นสามารถทำได้มากน้อยเพียงใด และพร้อมที่จะแก้ไขพฤติกรรมนั้นด้วยความพอใจและเต็มใจ
4. ผู้นำกลุ่มสรุปเพิ่มเติมพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามที่ไม่เข้าใจในประเด็นที่ชี้แจง

ขั้นที่ 5 ชั้นประเมินผล

1. สังเกตจากการร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายภายในกลุ่มตามใบงานบทบาทสมมติเรื่อง คำแนะนำของครูผู้หวังดี

บทบาทสมมติเรื่อง “คำแนะนำของครูผู้หวังดี”

ในห้องเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนกำเรียนวิชาแนะแนวอยู่ ครูได้อธิบายเกี่ยวกับวิชาที่นักเรียนชอบเรียนและไม่ชอบเรียนและความสำคัญของแต่ละวิชาที่เรียน

ครู : หละวันนี้ครูอยากจะทราบว่านักเรียนคนไหนชอบวิชาอะไรบ้างเอ่ยที่เป็นวิชาหลักนะ...อย่างเช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาไทย

สุวิชา : ผมครับ....ผมชอบเรียนคณิตศาสตร์มากเลย

หนึ่ง : ส่วนผม ชอบเรียนวิทยาศาสตร์ครับ

การ์ตูน : หนูชอบเรียนสังคมค่ะ

ครู : แล้วมีใครบ้างล่ะที่ชอบเรียนวิชาเลือก และกลุ่มงานการผลิตบ้าง.....(เด็กนักเรียนยกมือกันเต็มเลย ครูจึงเลือกชี้ไปที่กรวิทย์ แล้วครูก็ถามกรวิทย์ว่า)

ครู : เดี๋ยวชอบเรียนวิชาอะไรหรือ

เต้ : ผมชอบเรียนวิชาศิลปะมากเลยครับ

ครู : แล้ว กานดาละ ชอบเรียนวิชาเลือกแบบไหน

กานต์ : ผมชอบเรียนเกี่ยวกับงานเกษตรครับ เพราะทำให้เราสามารถนำไปปลูกผักที่บ้านไว้รับประทานได้เองครับ

ครู : ดีมาก รู้จักนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์.....เอาหละ ขอผู้หญิงมั่ง มีใครชอบวิชาอะไรกันมั่งเอ่ย

เมื่อครูถามนักเรียนเสร็จแล้ว ครูจึงได้อธิบายถึงการเรียนว่าจะต้องเรียนรู้อะไรและใส่ใจในหลายวิชา เพื่อผสมผสานกันไป เพราะเนื้อหาของแต่ละวิชาจะเอื้ออำนวยและมีประโยชน์ซึ่งกันและกัน

ครู : จากที่นักเรียนได้บอกว่าคุณชอบเรียนในรายวิชาที่ตนเองชอบนั้น เช่น เต้ ก็ จะชอบในงานศิลปะ ชอบวาดเขียน เต้ก็จะทำได้ดีและตั้งใจเรียนเป็นพิเศษ คนที่ชอบเรียนวิทยาศาสตร์ก็จะทำคะแนนวิทยาศาสตร์ได้ดี แต่ว่า การเรียนที่ดีนั้น เราจะต้องมีการเรียนที่ผสมผสานกันไปทุกวิชา เราจึงจะสามารถเรียนผ่านไปได้ และประสบผลสำเร็จในการเรียนด้วย ช่วงนี้มีครูประจำชั้นหลายท่านบอกให้ครูทราบว่านักเรียนบางคนไม่สนใจวิชาที่ตัวเองไม่ชอบ แต่กลับทำได้ดีในวิชาที่ตนเองถนัด จนได้รับรางวัลมาแล้วหลายครั้ง ไม่ทราบว่าในห้องนี้มีบ้างไหม

เพื่อน ๆ : มี.. เต้ครับ เต้ค่ะ

ครู : เต้ไม่ชอบวิชาอะไรบ้างคะ

เต้ : ไม่ชอบวิชาคณิตศาสตร์เอามากๆ เลยครับ

ครู : เป็นเพราะสาเหตุอะไรคะ

เต้ : ก็วิชาคณิตศาสตร์ผมไม่ค่อยถนัดครับ มีแต่ตัวเลข ผมไม่ชอบคิดครับ เรียนไปแล้วก็ปวดหัวมากเลย ผมเลยไม่ชอบครับ

- กานดา : แต่เขาทำงานวิชาศิลปะได้ดีมากเลยนะคะครู
- ครู : ใช่ค่ะ เขาจะมีความสามารถในวิชาที่เขาถนัดและจะทำได้ดีกว่าคนอื่น แต่นั่นไม่เพียงพอในการประกอบอาชีพหรอกค่ะ
- เต้ : แต่ผมว่างานศิลปะก็สามารถประกอบอาชีพได้ครับ ผมเห็นผู้ใหญ่เขาประกอบอาชีพเกี่ยวกับศิลปะก็เยอะ
- ครู : ใช่ค่ะ เต้พูดถูก การที่กรวิทย์เก่งในงานศิลปะ ก็สามารถนำไปประกอบอาชีพได้เหมือนกัน แต่ยังไม่เป็นการเพียงพอในการดำรงชีพ ต่อไปข้างหน้าถ้าเต้ได้ประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับค้าขายล่ะ การค้าขายก็ย่อมจะมีตัวเลขมาเกี่ยวข้อง และจะต้องมีความคิดคล่องแคล่วในการคิดเงินนะคะ ถ้าคิดเลขเก่งก็就会有ความแม่นยำในการคิดเงินและการทอนเงินก็จะไม่ผิดพลาดด้วยถึงแม้จะเป็นตัวเลขจำนวนมากๆ ก็ตาม
- กานดา : เต้เขาจะลอกการบ้านวิชาคณิตศาสตร์กับหนูเป็นประจำเลยคะ
- ครู : การลอกการบ้านเพื่อนเป็นเรื่องที่ง่ายมากเลย แต่เราจะไม่ได้ประโยชน์ เมื่อเราเรียนจบแล้วเพื่อนก็ต้องแยกย้ายกันไป ต่อจากนั้นก็ไม่มีใครมาคอยช่วยเราแล้ว การเรียนรู้ด้วยตนเองจะทำให้นักเรียนรู้จักคิด ถ้าหากคิดเองได้นักเรียนก็ไม่ต้องไปรบกวนคนอื่นอีกนะคะ ถ้าไม่เข้าใจก็ถามเพื่อน หรือถามครูก็ได้ค่ะ
- หนึ่ง : ถามเราก็ได้นะ ถ้าไม่เข้าใจเราจะช่วยอธิบายให้ฟัง
- กานดา : ถามเราก็ได้ นายจะได้รู้วิธีคิด
- ครู : เห็นมั๊ย มีเพื่อนที่จะช่วยตั้งเยอะแยะ ครูขอให้เพื่อนๆ ช่วยกันอธิบายให้เต้ด้วยนะคะ แต่เต้เองก็ต้องคิดเสมอว่า จะต้องทำด้วยตัวเองก่อน เมื่อไม่ได้จึงให้เพื่อนช่วยนะคะ
- เต้ : ครับคุณครู ขอบพระคุณมากครับ ผมจะพยายามให้เต็มที่เลยครับ และจำทำให้คะแนนผมเพิ่มขึ้นให้ได้

หลังจากนั้นเต้ก็ตั้งใจเรียนทุกวิชา ไม่ว่าจะวิชานั้นตัวเองจะถนัดหรือไม่ก็ตาม ทำให้ผลการเรียนวิชาที่เต้ไม่ชอบได้คะแนนดีขึ้นจากเมื่อก่อน ทำให้เต้ตั้งใจมากที่ตนเองสามารถทำได้

¹ (ปรับปรุงมาจาก)

คำนี้ อยู่เลิศ. (2541) ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดเศวตฉัตร เขตคลองสาน กรุงเทพฯ. ปรินูญานินพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.

ใบงาน

เรื่อง คำแนะนำของครูผู้หวังดี

คำอธิบาย

ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. ผลจากการกระทำของ เต้ ทำให้ได้เกิดผลอย่างไร

.....
.....
.....

2. การที่นักเรียนชอบเรียนแต่วิชาใดวิชาหนึ่งนั้น จะทำให้เกิดผลอย่างไร

.....
.....

3. นักเรียนคิดว่าควรปฏิบัติอย่าง เต้ หรือไม่ เพราะเหตุใด

.....
.....

4. ผลเสียของการไม่ยอมปรับปรุงผลงานของตนเองจะเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

5. ถ้านักเรียนเปลี่ยนจากเรียนเฉพาะที่ชอบมาเป็นตั้งใจเรียนจะทำให้เกิดผลอย่างไร

ต่อตนเอง.....
.....
.....

ต่อส่วนรวม.....
.....
.....

6. การปรับปรุงการเรียนของตนเองนักเรียนสามารถทำได้หรือไม่ และมีวิธีการปฏิบัติอย่างไร

.....
.....
.....
.....

กลุ่ม.....

วันที่...../...../ พ.ศ.....

ใบสรุปกิจกรรม

เรื่อง “คำแนะนำของครูผู้หวังดี”

1. ผลดีของการรู้จักปรับปรุงผลงานและการเรียน คือ

.....

.....

.....

2. ผลเสียของการไม่ยอมปรับปรุงผลงานและการเรียน คือ

.....

.....

.....

3. นักเรียนจะปรับปรุงผลงานและการเรียนของตนเองได้ด้วยวิธีใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ชื่อนักเรียน.....

วันที่...../...../ พ.ศ.....

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม ครั้งที่ 12

หัวข้อ ปัจฉิมนิเทศ

ชื่อกิจกรรม สัญญาด้วยใจ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสอภิปราย และสรุปเกี่ยวกับความรู้ เรื่องหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียน
2. เพื่อให้นักเรียนได้สรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน

แนวคิดสำคัญ

1. การอภิปรายและสรุป ทำให้รู้ความรู้สึก และสิ่งที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม และการนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาความรับผิดชอบของแต่ละคน

เทคนิคที่ใช้ การเล่นเกม

เวลา 60 นาที

อุปกรณ์

1. บัตรคำที่แสดงถึงความรับผิดชอบและไม่รับผิดชอบ
2. ใบงาน เรื่อง สัญญาด้วยใจ
3. ใบสัญญาด้วยใจ

วิธีดำเนินการ

ขั้นที่ 1 ขั้นนำ (ฉันทะ)

1. ผู้นำกลุ่มกล่าวทักทาย (ธรรมะสวัสดิ์นักเรียนทุกคน) สนทนาและซักถามนักเรียน แสดงถึงความเอาใจใส่ให้นักเรียนทุกคน เพื่อความเป็นกันเองในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงสังเกตท่าทางความใส่ใจของนักเรียน ในกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นพร้อมทั้งอธิบายกิจกรรมที่จะร่วมกันปฏิบัติในครั้งนี้
2. ผู้นำกลุ่มแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม
3. ผู้นำกลุ่มชี้แจงบทบาทหน้าที่ ที่นักเรียนจะต้องปฏิบัติกิจกรรมในครั้งนี้
4. ผู้นำกลุ่มเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม เพื่อความเข้าใจในปัญหาต่างๆ ของกิจกรรมนี้

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม (ฉันทะ วิริยะ และจิตตะ)

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนพิจารณาถึงสาเหตุของการขาดความรับผิดชอบในการเรียนของตนเองว่า เกิดจากอะไรบ้าง โดยเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด
2. ผู้นำกลุ่มกล่าวถึงการนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 มาใช้เพื่อแก้ปัญหาการขาดความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนตามความเหมาะสม
3. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนส่งตัวแทนออกมาสรุปข้อคิดเห็นจากการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย (วิมังสา)

ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

1. หลักธรรมอิทธิบาท 4 ช่วยให้นักเรียนเกิดความรับผิดชอบในการเรียนด้วยวิธีใด
2. ถ้านักเรียนนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการเรียนจะเกิดผลอย่างไร
3. เพราะเหตุใดทุกคนจึงต้องนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 มาใช้ในการเรียน
4. นักเรียนจะนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 ไปใช้เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบในการเรียนได้อย่างไร

ขั้นที่ 4 ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (วิมังสา)

1. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนสรุปสาเหตุของการประสบผลสำเร็จในการเรียนด้วยการตั้งใจทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย อย่างที่พูดคุยกันมา
2. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนระบุสาเหตุที่ทำให้ตนไม่สามารถทำงานให้สำเร็จได้ พร้อมทั้งข้อบกพร่องของตนเองที่ต้องการแก้ไขพฤติกรรมดังกล่าว
3. ผู้นำกลุ่มให้นักเรียนตั้งเป้าหมายว่า จะแก้ไขพฤติกรรมอะไร โดยพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไขนั้นสามารถทำได้มากน้อยเพียงใด และพร้อมที่จะแก้ไขพฤติกรรมนั้นด้วยความพอใจและเต็มใจ
4. ผู้นำกลุ่มสรุปเพิ่มเติมพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามที่ไม่เข้าใจในประเด็นที่ชี้แจง

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล

1. สังเกตจากการร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายภายในกลุ่มเกี่ยวกับกิจกรรมที่เล่นร่วมกัน

ใบงาน

เรื่อง สัญญาด้วยใจ

คำอธิบาย

ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. บัตรคำที่แสดงถึงความรับผิดชอบในการเรียน คือ เพราะอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. บัตรคำที่แสดงถึงการขาดความรับผิดชอบ คือ เพราะอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กลุ่ม.....

วันที่...../...../ พ.ศ.....

ตัวอย่าง บัตรคำที่แสดงถึงความรับผิดชอบและไม่รับผิดชอบ

ตั้งใจ	พยายาม	ละทิ้ง	ต่อรอง
แก้ไข	ตรวจทาน	ตอบโต้	เหม่อลอย
ไม่คุย	ตรงเวลา	ลอก	หลีกหนี
สนใจ	สามัคคี	คุย	ไม่ยอมรับ
ชักถาม	วางแผน	มั่งง่าย	

ภาคผนวก จ
คุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คุณภาพของเครื่องมือ

ตาราง 4 ค่าดัชนีคุณภาพความสอดคล้อง (IOC) ของเครื่องมือ
แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียน

ผู้เชี่ยวชาญ ข้อที่	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ΣR คะแนน รวม	ค่า IOC
	ระดับคะแนน				
	+1	0	-1		
1	+1	+1	+1	3	1
2	+1	+1	0	2	0.66
3	+1	+1	+1	3	1
4	+1	+1	+1	3	1
5	+1	+1	+1	3	1
6	+1	+1	+1	3	1
7	+1	+1	+1	3	1
8	+1	+1	+1	3	1
9	+1	+1	+1	3	1
10	+1	+1	+1	3	1
11	+1	+1	+1	3	1
12	+1	0	+1	2	0.66
13	+1	+1	0	2	0.66
14	+1	0	+1	2	0.66
15	+1	+1	0	2	0.66

โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน

ผู้เชี่ยวชาญ กิจกรรมที่	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2 คะแนน	ท่านที่ 3	ΣR คะแนน รวม	ค่า IOC
1	+1	+1	+1	3	1
2	+1	+1	+1	3	1
3	+1	+1	+1	3	1
4	+1	+1	+1	3	1
5	+1	+1	+1	3	1
6	+1	+1	+1	3	1
7	+1	+1	+1	3	1
8	+1	+1	+1	3	1
9	+1	+1	+1	3	1
10	+1	+1	+1	3	1
11	+1	+1	+1	3	1
12	+1	+1	+1	3	1

ตาราง 5 ค่าดัชนีคุณภาพของแบบสังเกตพฤติกรรม
แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียน

Reliability Analysis – Scale (Alpha)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
A1	46.222	16.006	.253	.830
A2	45.806	14.618	.580	.810
A3	46.556	15.340	.363	.824
A4	46.194	14.675	.383	.826
A5	45.722	13.806	.809	.795
A6	45.722	13.806	.809	.795
A7	45.722	13.806	.809	.795
A8	45.722	13.806	.809	.795
A9	46.500	15.171	.377	.824
A10	46.583	15.964	.239	.831
A11	45.667	15.829	.220	.834
A12	45.528	16.028	.240	.831
A13	46.194	16.275	.201	.832
A14	45.917	15.964	.201	.835
A15	45.444	15.168	.569	.813

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสังเกตพฤติกรรมทั้งฉบับ เท่ากับ .83

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อชื่อสกุล	พระจිරศักดิ์ บุญฤทธิ์
วันเดือนปีเกิด	12 ธันวาคม 2523
สถานที่เกิด	อำเภอรามอินทรา จังหวัดสกลนคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	47 วัดพระยาทำวรวีหาร (หอสมุด) ถนนอรุณอมรินทร์ ซอย 15 แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	เจ้าหน้าที่ธุรการ สำนักงานเลขานุการคณะบดี
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย วัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ 10700
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2545	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบาลีเตรียมอุดมศึกษา จาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2549	พธ.บ. (พุทธจิตวิทยา) คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย จาก มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2554	กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ